

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑΚΟΣ ΟΔΗΓΟΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ

Θεατρική Αγωγή

Δ' Δημοτικού

Συντελεστές τεύχους Θεατρικής Αγωγής Δ΄ Δημοτικού

ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΗ ΟΜΑΔΑ «Νόνα η Χελώνα»

Μαρία Δημάκη-Ζώρα

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Θεατρολογίας, Νεοελληνικής Δραματουργίας και Πολιτισμού, ΠΤΔΕ ΕΚΠΑ

Αιμιλία Καραντζούλη

Φιλολόγος- Δασκάλα, Διδάκτωρ Ψηφιακού Θεάτρου στην Εκπαίδευση, ΠΤΔΕ ΕΚΠΑ

Μαρία Κλαδάκη

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Παιδαγωγικής της Θεατρικής Τέχνης, ΠΤΔΕ Πανεπιστημίου Αιγαίου

Μαρία Κολτσιδά

Επίκουρη Καθηγήτρια Θεάτρου στην Εκπαίδευση, ΠΤΔΕ ΑΠΘ

Ίλια Λακίδου

Δρ. Θεατρολογίας, Εργαστηριακό Διδακτικό Προσωπικό ΤΘΣ ΕΚΠΑ

Αντώνης Λενακάκης

Καθηγητής Θεατροπαιδαγωγικής, ΤΕΠΑΕ ΑΠΘ

Γιώργος Λυμπέρης

Θεατρολόγος, Εκπαιδευτικός Θεατρικής Αγωγής, Υποψ. Διδάκτωρ ΤΘΣ ΕΚΠΑ

Κωνσταντίνος Μαρούγκας

Θεατρολόγος - Φιλολόγος, Εκπαιδευτικός Θεατρικής Αγωγής, Υποψ. Διδάκτωρ ΤΘΣ ΕΚΠΑ

Κωνσταντίνος Μαστροθανάσης

Δάσκαλος, Διδάκτωρ Θεατροπαιδαγωγικής, ΣΕΠ/Συντονιστής Θ.Ε. Θεατρικής Αγωγής, ΑΠΚΥ

Μυρτώ Πίγκου-Ρεπούση

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Θεάτρου στην Τυπική και Μη Τυπική Εκπαίδευση, ΤΕΑΠΗ ΕΚΠΑ

Κλειώ Φανουράκη

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Θεατρολογίας - Διδακτικής του Θεάτρου (θεωρία και πράξη), ΤΘΣ ΕΚΠΑ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Μαρία Δημάκη-Ζώρα, Μαρία Κλαδάκη, Ίλια Λακίδου, Αντώνης Λενακάκης, Μυρτώ Πίγκου-Ρεπούση, Κλειώ Φανουράκη

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ

Νίκη Λεωνίδου

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Σωτηρία Αποστολάκη

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

Χριστίνα Τάγαρη

ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΙ ΨΗΦΙΑΚΩΝ ΜΑΘΗΣΙΑΚΩΝ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ

Συγγραφική ομάδα «Νόνα η Χελώνα»

ΟΡΓΑΝΩΣΗ και ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΨΗΦΙΑΚΩΝ ΜΑΘΗΣΙΑΚΩΝ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ

Βασίλης Ζακόπουλος, Επίκουρος Καθηγητής Ψηφιακών Μέσων και Ερευνητικών Μεθόδων στη Σύγχρονη Θεατρική Παιδεία, ΤΘΣ ΕΚΠΑ

Νικόλαος Κλάδης, Θεατρολόγος, κάτοχος μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών ΤΘΣ ΕΚΠΑ (Διδακτική του Θεάτρου)

Σύμβουλος Έργου: **Γιώργος Π. Πεφάνης**

Διεύθυνση Έργου: **Κλειώ Φανουράκη**

Συντονισμός Έργου: **Ίλια Λακίδου**

Copyright φωτογραφιών: **Συγγραφική ομάδα «Νόνα η Χελώνα»**

Αγαπημένοι μας συνάδελφοι!

Καλώς ήρθατε στον κόσμο της Μελίνας, του Νικήτα, της Νουρ, του Πέντρο και της Νόνας της Χελώννας! Μαζί μας έχουμε και τον Πήγασο της Μελίνας, να μας οδηγεί και να μας ακολουθεί σε νέες περιπέτειες. Με παιχνίδια, ρόλους και δραστηριότητες θεατρικές ας γνωριστούμε, και μετά σε νέες εμπειρίες να συναντηθούμε. Πώς; Από ένα μπαούλο αληθινό, θα ξεπηδήσει της ιστορίας μας η αρχή και στη συνέχεια θα εμφανιστούν ρόλοι, ήρωες και αντικείμενα μοναδικά, που θα γίνουν της δράσης μας τα συστατικά. Είμαστε έτοιμοι να γνωρίσουμε τις εικόνες-σύμβολα, που θα είναι βασικοί σταθμοί μας σε κάθε ενότητα; Σαν να διαβάζουμε τους κανόνες ενός επιτραπέζιου παιχνιδιού, ελάτε να γνωρίσουμε και τους δικούς μας κανόνες! Για να γίνει το παιχνίδι μας δημιουργικό, ελεύθερο και για να έχουμε αυτοσχεδιασμό, ας ξεκινήσουμε με ένα μικρό μεγάλο μυστικό: «Το βιβλίο που κρατάς, για να γίνει πράξη στη σχολική σκηνή, καλεί να συνεργαστούν όλα τα παιδιά και οι εκπαιδευτικοί μαζί!» Σε επτά στάδια θα ταξιδέψετε με ροή, από το ένα στο άλλο, σαν να κρατάτε ένα «μαγικό» σχοινί! Προϋπόθεση και κοινή μας συμφωνία για τη θεατρική σύμβαση αυτή είναι να θυμηθούμε όλοι «πώς κινείται κι αισθάνεται ένα παιδί». Είμαστε σύμφωνοι;

Το θέατρο στο δημοτικό σχολείο έχει ως κύριο σκοπό την πνευματική εξέλιξη, την κοινωνικοποίηση και την ενεργοποίηση των δημιουργικών δυνατοτήτων και δεξιοτήτων των μαθητών. Μέσα από τη συμμετοχή σε θεατρικά δρώμενα και εργαστήρια, τα παιδιά αναπτύσσουν δεξιότητες έκφρασης, επικοινωνίας και συνεργασίας, ενισχύοντας έτσι την αισθητική τους καλλιέργεια και την ικανότητά τους να σκέφτονται κριτικά και δημιουργικά. Οι γενικοί στόχοι του θεάτρου στην εκπαίδευση περιλαμβάνουν την ενδυνάμωση της προσωπικότητας των μαθητών, την ανάπτυξη ομαδοσυνεργατικής μάθησης και ενσυναίσθησης, και την προώθηση της ελεύθερης έκφρασης και της «πολλαπλής νοημοσύνης». Και όχι μόνο! Επιδιώκουν την καλλιέργεια της αισθητικής αντίληψης, την ανάπτυξη της πολιτισμικής ταυτότητας, αλλά και την ευαισθητοποίηση σε παγκόσμια ζητήματα.

Το σχολικό βιβλίο που κρατάτε στα χέρια σας λειτουργεί ως οδηγός για την ανάπτυξη θεατρικών εργαστηρίων, παρέχοντας θεωρητικό και πρακτικό υπόβαθρο για την οργάνωση και την υλοποίηση δραστηριοτήτων στην τάξη. Κάθε μάθημα είναι δομημένο σε επτά βήματα, ξεκινώντας από την εισαγωγή του θέματος και καταλήγοντας στη δημιουργία ψηφιακών προϊόντων από τους μαθητές. Αυτός ο δομημένος τρόπος επιτρέπει στους εκπαιδευτικούς να κατευθύνουν τους μαθητές μέσα από μια διαδικασία που συνδυάζει τη

θεωρία με την πράξη, την ατομική με την ομαδική εργασία και την ενδοσχολική με την εξωσχολική εμπειρία. Κάθε μάθημα του σχολικού εγχειριδίου της Θεατρικής Αγωγής αποτελεί μια ολοκληρωμένη μαθησιακή εμπειρία που ενισχύει την ολιστική ανάπτυξη των μαθητών. Το περιεχόμενο διαρθρώνεται στα ακόλουθα βήματα:

I) Στο πρώτο βήμα, με τίτλο «Τι συμβαίνει», οι εικονιζόμενοι χαρακτήρες παρουσιάζουν ένα δίλημμα ή πρόβλημα που πρέπει να αντιμετωπίσουν, προτρέποντας τους μαθητές να συζητήσουν και να διατυπώσουν τις απόψεις τους, ενισχύοντας έτσι τη βιωματική και παιγνιώδη εισαγωγή στο μάθημα.

II) Στο δεύτερο βήμα, «Αυλαία... και πάμε!» προσδιορίζονται τα επιδιωκόμενα μαθησιακά αποτελέσματα και παρουσιάζεται το θεωρητικό περιεχόμενο με τρόπο κατανοητό για τα παιδιά. Ακολουθεί μια εισαγωγική φράση που προτρέπει τη μετάβαση στην πράξη.

III) Στο τρίτο βήμα, «Ας ζεσταθούμε», περιγράφονται ασκήσεις και παιχνίδια που ενθαρρύνουν την ψυχοκινητική και ψυχοκοινωνική ανάπτυξη των μαθητών.

IV) Το τέταρτο βήμα, «Ας οργανωθούμε!», επικεντρώνεται στην εκμάθηση μεθόδων και τεχνικών, με εποπτικό και εύληπτο τρόπο, προετοιμάζοντας τους μαθητές για την εφαρμογή τους στο επόμενο στάδιο.

V) Στο πέμπτο βήμα, «Στο θέμα μας!», οι μαθητές εφαρμόζουν τις μεθόδους και τις τεχνικές μέσω αυτοσχεδιαστικών δραστηριοτήτων, που ενισχύουν την κατανόηση των εννοιών και την ενεργό συμμετοχή τους.

VI) Στο έκτο βήμα, «Στον κύκλο της ομάδας», προτείνονται αναστοχαστικές δραστηριότητες, όπου οι μαθητές εκφράζουν τα συναισθήματα και τις σκέψεις τους, αξιολογώντας τη συμμετοχή και την πρόοδό τους.

VII) Το έβδομο και τελευταίο βήμα, «Κοίτα τι ανέβασα!», στοχεύει στη δημιουργία ενός ατομικού ψηφιακού προϊόντος που αντικατοπτρίζει τη μαθησιακή διαδικασία και την προσωπική εμπειρία του κάθε μαθητή και της κάθε μαθήτριας. Αυτό το προϊόν δημοσιεύεται στο ψηφιακό αποθετήριο της τάξης, ενθαρρύνοντας τη μεταγνωστική σκέψη και την αξιοποίηση των ψηφιακών μέσων.

Μέσα από τα βήματα αυτά συνδέονται θεωρητικές και πρακτικές γνώσεις, καλλιεργούνται δεξιότητες του νου και της ζωής, και προάγεται η καλλιτεχνική και αισθητική ανάπτυξη των μαθητών. Με τη θεατρική έκφραση και τη συνεργατική και βιωματική

μάθηση, οι μαθητές εξερευνούν και ανακαλύπτουν τον κόσμο γύρω τους, κατανοούν βαθύτερα την κοινωνική πραγματικότητα, καλλιεργούν και αναπτύσσουν την ενσυναίσθηση.

Η θεατροπαιδαγωγική ως νέα καλλιτεχνική επιστήμη εμπλουτίζει τα γνωστά δεδομένα και τις εφαρμογές του θεάτρου στην εκπαίδευση και αποκτά επιπλέον χαρακτήρα μεθοδολογικού εργαλείου και βασικής αρχής της διδασκαλίας. Ο μορφοπλαστικός χαρακτήρας του θεάτρου στην εκπαίδευση αφορά τώρα μια αλλαγή των διαπροσωπικών σχέσεων, μια ανανέωση του συστήματος παροχής γνώσης και τελικά την ανάπτυξη μιας νέας μορφής διδασκαλίας, με την οποία πραγματοποιείται κατεξοχήν η παιδεία των παιδιών και νέων. Ως τόπος αισθητικής και κοινωνικής μάθησης, η θεατροπαιδαγωγική συστεγάζεται με την ετερότητα, αφού φέρνει στην επιφάνεια κρυμμένες και ξεχασμένες πτυχές της ατομικότητας, αποκαλύπτει τη διαφορά ως συστατικό στοιχείο της, και υποδέχεται τη συνάντηση με τον άλλον ως ευκαιρία συνάντησης με το χειραφετημένο εγώ με διαφορετικό τρόπο. Η βίωση έτσι της διαφοράς αποτελεί θετική εμπειρία πολιτισμού για το άτομο και την ομάδα και ο άλλος μπορεί να επιβιώνει ελεύθερα ως διαφορετικός.

Έτσι, το θέατρο και το δράμα ως μορφή τέχνης και μέθοδος διδασκαλίας φαίνεται να αποτελεί μια δυναμική απάντηση στις προκλήσεις του μεταμοντέρνου σχολείου. Γιατί το θέατρο στην εκπαίδευση μπορεί να λειτουργήσει ως παράγοντας διαμόρφωσης θετικού κλίματος στην τάξη και να αξιοποιηθεί στην ομαδοσυνεργατική προσέγγιση της μάθησης. Παράλληλα μπορεί να ενισχύσει τις κοινωνικές δεξιότητες, καθώς και την κοινωνική ευημερία των μελών της ομάδας, μέσα από τη δημιουργία ενός ασφαλούς πλαισίου για τους μαθητές, το οποίο να ευνοεί την ανάπτυξη της νέας γνώσης. Κατά συνέπεια, έχοντας τα μάτια στραμμένα στο μέλλον υποστηρίζουμε ότι η θεατρική εκπαίδευση μπορεί να ιδωθεί όχι μόνο ως μορφή τέχνης, αλλά και ως αποτελεσματική μεθοδολογία μάθησης και διδασκαλίας, δίνοντας μια απάντηση στις κύριες προκλήσεις ενός μεταμοντέρνου πολιτισμού της γνώσης.

Σας ευχόμαστε καλή μελέτη και καλές εμπνεύσεις στις δικές σας δημιουργικές, ελεύθερες και παράλληλα δομημένες εκδοχές της εφαρμογής του παρόντος οδηγού. Ο δικός σας ρόλος και το προσωπικό σας ύφος διδασκαλίας και εμπύχωσης ας αλληλοεπιδράσουν γόνιμα με τους ήρωές μας και τις ιστορίες τους και ας σας οδηγήσουν σε ενδιαφέροντα μονοπάτια θεατρικής αγωγής και συνάντησης με τα «πρόσωπα» των μαθητών σας.

Καλή θεατρική περιδιάβαση στις σελίδες που ακολουθούν!

Η συγγραφική ομάδα «Νόνα η Χελώνα»

Ας γνωρίσουμε τους ήρωές μας!

Μελίνα: Στη Μελίνα αρέσουν οι τέχνες, ο αυτοσχεδιασμός, το να γράφει και να πλάθει ιστορίες με το μυαλό της! Στο δωμάτιό της έχει ένα μπαούλο από το οποίο βγαίνουν διαφορετικά αντικείμενα. Έχει έναν Πήγασο που τον αγαπάει πολύ. Είναι γλυκιά, και σαν Μελίνα «στάζει μέλι», καμιά φορά όμως το μέλι γίνεται λεμόνι και η Μελίνα ξεσπαθώνει!

Η Μελίνα θα μας γνωρίσει τη Διερευνητική Δραματοποίηση!

Νουρ: Η Νουρ αγαπάει πολύ τη μουσική, το τραγούδι, τον χορό και τις τεχνολογίες. Έχει κούκλες, αλλά της αρέσουν πολύ και τα ρομπότ. Συμμετέχει στα θεατρικά παιχνίδια, φροντίζει να αισθάνονται όλα τα παιδιά όμορφα στην ομάδα, προστατεύει το περιβάλλον και αγαπά πολύ τα ζώα.

Η Νουρ μας μαθαίνει για το θεατρικό παιχνίδι!

Νικήτας: Όταν φωνάξετε το όνομά του κι ο Νικήτας ξεντραπεί και εμφανιστεί, θα γνωρίσετε τι είναι η παντομίμα, οι θεατρικές μάσκες, το σωματικό θέατρο και τα θεατρικά παιχνίδια που έχουν έντονη κίνηση και ρυθμό! Ο Νικήτας θα μας γνωρίσει την παντομίμα, τον αυτοσχεδιασμό και άλλα κόλπα μαγικά, ίσως κι ακροβατικά! Στα δάχτυλά του φορά συχνά μια δαχτυλόκουκλα λιοντάρι. Ο δείκτης του δεξιού του χεριού είναι μικρότερος σε σχέση με τα άλλα του δάχτυλα.

Πέντρο: Ο Πέντρο έχει πολλά ενδιαφέροντα, διαβάζει βιβλία, του αρέσει να ψάχνει για όλα στο διαδίκτυο, έχει κλίση στη μουσική και στον ρυθμό. Ασχολείται με τις εικαστικές δημιουργίες, με τη φωτογραφία και τις νέες τεχνολογίες! Αγαπάει τον αθλητισμό και θα μας γνωρίσει το ψηφιακό θέατρο και τις τεχνολογίες στην εκπαίδευση!

Νόνα η Χελώνα: Είναι σοφή, με διάθεση συμβουλευτική και υποστηρικτική πάντοτε, με πολλές γνώσεις από την πλούσια ζωή της, αλλά και με διάθεση για καινούριες εμπειρίες και για προσφορά στις νεότερες γενιές. Βρίσκεται δίπλα στα παιδιά, τους δίνει απλόχερα πληροφορίες και συμβουλές και τα παρωθεί σε δράση και σε σκέψη! Τι θα μάθουμε από τη Νόνα τη Χελώνα; Είναι ένας αληθινός θησαυρός γνώσεων και εμπειριών, και θα σας προσφέρει πολλές εκπλήξεις...

Ο Πήγασος, το ξύλινο κουκλάκι-αλογάκι της Μελίνας, είναι ελεύθερος χαρακτήρας, περίεργος, «ξεφυτρώνει» παντού, προσκαλεί τα παιδιά στην περιπέτεια, γεννά ιδέες, δημιουργεί. Ξεκινά από τη Μελίνα και δίνει έναυσμα στο ταξίδι, κάνοντας πού και πού και μερικές σκανταλιές!

Η ομάδα αυτή είναι αεικίνητη, παιχνιδιάρικη, περίεργη, αλλά και δυνατή, ενωμένη, μοναδική. Τα παιδιά συνεχώς αναρωτιούνται, ψάχνουν, δρουν και συζητούν, κάνοντας πράξη όλα όσα είναι το θέατρο στην εκπαίδευση: η νέα εμπειρία, η δράση, η φαντασία, η ομαδικότητα, η κίνηση, η γνώση, το παιχνίδι, η αποδοχή του εαυτού και του άλλου!

Στην τετάρτη δημοτικού οι ήρωές μας πειραματίζονται με διαφορετικές μορφές του θεάτρου στην εκπαίδευση, ενώ παράλληλα καλούνται σε περιπέτειες δημιουργικής και θεατρικής γραφής, καθώς και σε πιο σύνθετες διαθεματικές δημιουργίες που μπορούν να μεταμορφώσουν γλυκά την καθημερινή σχολική ζωή! Παράλληλα γίνονται ερευνητές και μελετούν στοιχεία της καθημερινής ζωής και του πολιτισμού, τα οποία και μετουσιώνουν σε νέες ιστορίες και προοπτικές, μέσω του θεάτρου.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

I. Η επιλογή στον παρόντα τόμο της χρήσης λέξεων όπως «ο μαθητής», «ο εκπαιδευτικός» κ.λπ αφορά τον άνθρωπο καλλιτέχνη, μαθητή, εκπαιδευτικό κ.λπ. και επομένως θεωρούμε αφενός πως αντιπροσωπεύει όλους τους ανθρώπους ανεξαρτήτως φύλου και ταυτότητας φύλου, αφετέρου πως καθιστά το κείμενο πιο ευανάγνωστο και προσιτό σε διαφορετικούς αναγνώστες.

II. Για το παρόν βιβλιοτετράδιο και για τον αντίστοιχο οδηγό του εκπαιδευτικού για την Δ' Δημοτικού, έχει ληφθεί υπόψη το Νέο Πρόγραμμα Σπουδών για το μάθημα της Θεατρικής Αγωγής στο Δημοτικό, όπως και ο Οδηγός του Εκπαιδευτικού και η προτεινόμενη του βιβλιογραφία, που συναποτελούν αναπόσπαστα μέρη του Προγράμματος Σπουδών. Για τον λόγο αυτόν, προτείνεται η μελέτη του παρόντος Οδηγού να γίνεται παράλληλα με τη μελέτη του Προγράμματος Σπουδών και του Ο.Ε.

III. Ο παρών εργαστηριακός οδηγός για το βιβλίο του μαθητή προτείνεται να αξιοποιείται παράλληλα με τα Ψηφιακά Μαθησιακά Αντικείμενα (ΨΜΑ), από μαθητές και εκπαιδευτικούς. Η ταυτόχρονη συμμετοχή των μαθητών στα ΨΜΑ καθορίζεται από τον χρόνο και τον τρόπο με τον οποίο ο εκπαιδευτικός διαχειρίζεται τις ασκήσεις, είτε κατά την εργασία στο σχολείο είτε στο σπίτι, καθώς και από τη δημιουργική σύνδεση διδακτικών προσεγγίσεων για τη διά ζώσης, βιωματική, μικτή και ανεστραμμένη μάθηση.

IV. Ο φίλος μας ο Νικήτας έχει ένα δάχτυλο που είναι πιο κοντό από τα υπόλοιπα, λείπει μέρος του. Αυτό δεν τον πονάει. Είναι μοναδικός, όπως είμαστε όλοι μας. Αναπτύσσει άλλες δεξιότητες, όπως το πιο δυνατό κράτημα, πιο καλή χρήση του άλλου χεριού, καλύτερη χρήση του καρπού. Μαθαίνει να προσαρμόζει τον τρόπο που κάνει τα πράγματα, κάτι που κάνουν όλοι οι άνθρωποι με τον έναν ή τον άλλον τρόπο.

Καλείστε να αξιοποιήσετε τη βλάβη του Νικήτα στο πλαίσιο των μαθημάτων που ακολουθούν, λαμβάνοντας υπόψη τα χαρακτηριστικά της, κατά την εφαρμογή των δραστηριοτήτων.

Ενδεικτικά, αναφέρονται τα ακόλουθα ερωτήματα:

Πώς παίζει και πώς χειρίζεται τις δαχτυλόκουκλες ο Νικήτας;

Γιατί η δαχτυλόκουκλα - Λιοντάρι είναι η αγαπημένη του;

Πώς συμμετέχει στις δραστηριότητες που απαιτούν κίνηση και χρήση συγκεκριμένων δαχτύλων;

Ποιες δεξιότητες συνεργασίας αναπτύσσει;

Υπάρχουν εμπόδια τα οποία δυσχεραίνουν τη συμμετοχή του Νικήτα στην εκπαιδευτική διαδικασία;

Τι είδους προσαρμογές καλείται να κάνει ο/η εκπαιδευτικός για την απρόσκοπτη συμμετοχή του Νικήτα σε όλες τις δραστηριότητες;

Τι είδους προσαρμογές καλούνται να κάνουν τα παιδιά για την απρόσκοπτη συμμετοχή του Νικήτα σε όλες τις δραστηριότητες;

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Θέμα 1. ΑΙΣΘΑΝΟΜΑΙ ΚΑΙ ΕΚΦΡΑΖΟΜΑΙ ΣΤΗΝ ΟΜΑΔΑ

1. <u>Αισθάνομαι και εκφράζομαι</u>	12
2. <u>Παίζουμε στην ομάδα</u>	16

Θέμα 2. ΜΕ ΤΟΥΣ ΦΙΛΟΥΣ ΜΟΥ ΣΤΗΝ ΟΜΑΔΑ

3. <u>Τα πρόσωπά μας είναι χαρούμενα πλάι στους άλλους;</u>	21
4. <u>Μιλούμε στους άλλους. Αυτοί μάς προσέχουν;</u>	25
5. <u>Μπορούμε να συνεργαστούμε στην ομάδα μας;</u>	28

Θέμα 3. ΜΠΑΙΝΟΥΜΕ ΣΕ ΡΟΛΟ ΚΑΙ ΚΑΝΟΥΜΕ ΚΑΤΙ. ΜΕΤΑ ΣΚΕΦΤΟΜΑΙ ΟΣΑ ΚΑΝΑΜΕ

6. <u>Εμψυχώνουμε την ομάδα μας</u>	32
7. <u>Παίζουμε στο θεατρικό παιχνίδι</u>	34
8. <u>Ερευνούμε στη διερευνητική δραματοποίηση</u>	39
9. <u>Δοκιμάζουμε θεατρικές τεχνικές</u>	43
10. <u>Μαθαίνουμε να ρωτάμε.Μαθαίνουμε να απαντάμε</u>	47

Θέμα 4. ΤΙ ΚΑΝΟΥΜΕ ΓΙΑ ΝΑ ΖΩΝΤΑΝΕΨΟΥΜΕ ΣΤΗ ΣΚΗΝΗ ΜΙΑ ΓΡΑΜΜΕΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

11. <u>Πώς να φτιάξουμε ένα θεατρικό έργο ή τι υλικά θέλουμε για να κάνουμε ένα έργο στη σκηνή μας;</u>	52
12. <u>Παίζουμε το έργο που φτιάξαμε στη σκηνή μας</u>	55

Θέμα 5. Η ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΣΚΗΝΗ ΜΑΣ

13. <u>Ποιοι είμαστε και τι ζητάμε στη σκηνή;</u>	59
14. <u>Οργανώνουμε μια θεατρική παράσταση</u>	62
15. <u>Στη γιορτή του σχολείου</u>	66

Θέμα 6. ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΤΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

16. <u>Είμαστε θεατές στο θέατρο, στο μουσείο, σε μια αίθουσα τέχνης</u>	71
17. <u>Το θέατρο από την Αρχαία Ελλάδα μέχρι σήμερα</u>	74

18. <u>Όλες οι τέχνες συνεργάζονται</u>	80
19. <u>Το θέατρο με τις κούκλες, με τις σκιές, με τις νέες τεχνολογίες</u>	83
<u>ΘΕΑΤΡΙΚΕΣ ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΤΕΥΧΟΥΣ ΘΕΑΤΡΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ</u>	87
<u>ΓΙΑ ΤΗΝ Δ΄ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ</u>	
<u>ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΕΡΓΟΓΡΑΦΙΑ ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΗΣ ΟΜΑΔΑΣ</u>	99
<u>ΓΙΑ ΤΗΝ Δ΄ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ</u>	
<u>ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΓΙΑ ΤΗ ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΑΓΩΓΗ</u>	105
<u>ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ</u>	109

ΘΕΜΑ 1. ΑΙΣΘΑΝΟΜΑΙ ΚΑΙ ΕΚΦΡΑΖΟΜΑΙ ΣΤΗΝ ΟΜΑΔΑ

Μάθημα 1ο

Τίτλος μαθήματος 1: Αισθάνομαι και εκφράζομαι

Σύντομη περιγραφή μαθήματος

Σε αυτό το μάθημα, οι μαθητές εξερευνούν και εκφράζουν διαφορετικά συναισθήματα μέσα από δραστηριότητες που ενισχύουν τη συναισθηματική αυτοαξιολόγηση, την αυτογνωσία και την έκφραση. Χρησιμοποιούνται ιστορίες και άλλα οπτικά εργαλεία για να αναγνωρίζουν και να συζητούν συναισθήματα χαρακτήρων σε διάφορες καταστάσεις. Το μάθημα στοχεύει στην ανάπτυξη δεξιοτήτων αναγνώρισης και έκφρασης συναισθημάτων, προωθώντας ταυτόχρονα τη δημιουργική σκέψη και την κοινωνική αλληλεπίδραση.

Στάδια μαθήματος

Τι συμβαίνει;

Σε αυτό το αρχικό στάδιο του μαθήματος, οι μαθητές καλούνται να εξερευνήσουν τα συναισθήματα μέσω των εικόνων. Η Μελίνα και ο Πήγασος απεικονίζονται σε διάφορες καθημερινές και φανταστικές καταστάσεις στην αυλή του σχολείου, όπου εκφράζουν ένα φάσμα συναισθημάτων. Κάθε εικόνα συνοδεύεται από ερωτήσεις που προτρέπουν τους μαθητές να συζητήσουν και να αναλύσουν τα συναισθήματα των χαρακτήρων, προσφέροντας στην κατανόηση και ερμηνεία της συναισθηματικής έκφρασης. Η δραστηριότητα αυτή ενθαρρύνει τους μαθητές να επικοινωνήσουν τις σκέψεις τους και να συνδεθούν συναισθηματικά με τους χαρακτήρες, ενώ παράλληλα αναπτύσσουν τις ικανότητες παρατήρησης και κριτικής σκέψης.

Αυλαία... και πάμε!

Γίνεται διερεύνηση των επιδιωκόμενων στόχων του μαθήματος. Η Μελίνα ενθαρρύνει τους μαθητές να αναγνωρίζουν και να εκφράζουν τα συναισθήματά τους μέσω ζωγραφικής και παιχνιδιού, καθώς και να τα μοιράζονται με φίλους. Το πληροφοριακό υλικό υπογραμμίζει ότι τα συναισθήματα βελτιώνουν την αυτογνωσία και τις διαπροσωπικές σχέσεις. Ο Πήγασος μας καλεί να παίξουμε με τα συναισθήματα, οδηγώντας στην επόμενη δραστηριότητα.

Ας ζεσταθούμε

Οι μαθητές ενθαρρύνονται να εξερευνήσουν και να εκφράσουν τα συναισθήματά τους μέσω ασκήσεων ενεργοποίησης των αισθήσεων.

Η πρώτη δραστηριότητα περιλαμβάνει μια σειρά από κινήσεις και εκφράσεις που ζητούν από τους μαθητές να απεικονίσουν διάφορα συναισθήματα. Αυτό ενισχύει την ικανότητα των παιδιών να αναγνωρίζουν και να διαχειρίζονται τις διάφορες συναισθηματικές καταστάσεις.

Η δεύτερη δραστηριότητα προκαλεί τους μαθητές να επιλέξουν τρία συναισθήματα από μια λίστα και να τα εκφράσουν δημιουργικά. Αυτό τους βοηθάει να συνδεθούν πιο βαθιά με τις δικές τους συναισθηματικές καταστάσεις και να αναπτύξουν μεγαλύτερη ευαισθητοποίηση προς τα συναισθήματα των άλλων.

Τέλος, η τρίτη δραστηριότητα ζητάει από τους μαθητές να αφηγηθούν μια ιστορία χρησιμοποιώντας τρία επιλεγμένα συναισθήματα σε ένα λεπτό, βοηθώντας τους μαθητές να αναπτύξουν τις αφηγηματικές τους δεξιότητες και να συνδυάσουν την εκφραστικότητα με την ευφυΐα στην επικοινωνία.

Ας οργανωθούμε!

Στο τέταρτο βήμα, μέσω διαλόγου, η Μελίνα και ο Νικήτας εισάγουν την τεχνική των παγωμένων εικόνων, όπου οι μαθητές απεικονίζουν στιγμές χωρίς κίνηση, προσπαθώντας να μεταδώσουν ένα συναίσθημα ή δράση. Επίσης εισάγεται η θεατρική τεχνική του ταμπλό βιβάν, όπου οι μαθητές δημιουργούν ζωντανές εικόνες αντλώντας από έργα τέχνης ή αναπαραστάσεις, ενισχύοντας τη δημιουργικότητα και την έκφραση.

Στο θέμα μας!

Σε αυτό το στάδιο, η Μελίνα καλεί τους μαθητές να δοκιμάσουν τη δημιουργία παγωμένων εικόνων που αντανακλούν διάφορα συναισθήματα. Αρχίζει με ένα παράδειγμα, παρουσιάζοντας μια σκηνή με τον εαυτό της και τον Πήγασο να εκφράζουν έκπληξη και ενθουσιασμό. Προτρέπει τους μαθητές να σκεφτούν μια στιγμή έντονου συναισθήματος και να τη μετατρέψουν σε παγωμένη εικόνα, χρησιμοποιώντας την κίνηση και την έκφρασή τους για να αφηγηθούν αυτή τη στιγμή χωρίς λόγια. Οι συμμαθητές τους καλούνται να μαντέψουν το συναίσθημα που εκφράζεται.

Στη δεύτερη δραστηριότητα, οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες και παρατηρούν φωτογραφίες έργων τέχνης που εκφράζουν διάφορα συναισθήματα και αφηγήσεις.

Καλούνται να δημιουργήσουν ζωντανές εικόνες για κάθε έργο, μεταφράζοντας τη σωματική έκφραση και τη στάση σε ένα οπτικά πλούσιο αφήγημα, χρησιμοποιώντας την τεχνική του ταμπλό βιβάν για να ενσαρκώσουν το χαρακτήρα και το συναίσθημα του κάθε έργου.

Στον κύκλο της ομάδας

Στο στάδιο αυτό, οι μαθητές καλούνται να σχηματίσουν έναν κύκλο για να συζητήσουν τα συναισθήματα και τις εντυπώσεις τους από τις δραστηριότητες που έγιναν. Καθένας μοιράζεται τα συναισθήματά του, εξηγώντας πώς αισθάνεται εκείνη τη στιγμή και πώς ένιωσε κατά τη διάρκεια του μαθήματος. Αυτή η ανταλλαγή βοηθά στην καλύτερη κατανόηση του εαυτού και των συμμαθητών τους, ενώ ταυτόχρονα ενισχύει την ικανότητα της ομάδας να επικοινωνεί και να εκφράζεται. Σε αυτό το στάδιο ακολουθεί επίσης μια δραστηριότητα αυτοσχεδιασμού. Ένας μαθητής τραβάει τυχαία ένα χαρτάκι από το «κουτί των συναισθημάτων», που περιλαμβάνει λέξεις ή φράσεις συναισθημάτων. Ο μαθητής αναπαριστά το συναίσθημα που περιγράφεται χωρίς να αποκαλύψει το περιεχόμενο του χαρτιού, ενώ οι υπόλοιποι προσπαθούν να μαντέψουν τι απεικονίζει.

Κοίτα τι ανέβασα!

Σε αυτό το τελευταίο στάδιο του μαθήματος, η Νουρ ενθαρρύνει τους μαθητές να αναζητήσουν φωτογραφίες που απεικονίζουν συναισθήματα. Κάθε μαθητής βρίσκει φωτογραφίες ανθρώπων στις οποίες αποτυπώνεται η χαρά, η έκπληξη, η λύπη ή οτιδήποτε άλλο επιθυμούν. Οι μαθητές στη συνέχεια ανεβάζουν αυτές τις φωτογραφίες στο ψηφιακό πορτφόλιο της τάξης και προσθέτουν μια σύντομη περιγραφή για το συναίσθημα που διάλεξαν. Αυτή η δραστηριότητα βοηθά στην περαιτέρω κατανόηση του τρόπου με τον οποίο τα συναισθήματα επηρεάζουν την έκφραση του προσώπου καθενός και καθεμιάς και παρέχει έναν δημιουργικό τρόπο για να μοιραστούν οι μαθητές τις σκέψεις και τις εμπειρίες τους με τους συμμαθητές τους.

Διδακτικές σημειώσεις

Το μάθημα στοχεύει στην ενίσχυση της αυτογνωσίας και της συναισθηματικής έκφρασης των μαθητών μέσω δραστηριοτήτων που προάγουν την κατανόηση και την αναγνώριση των συναισθημάτων. Χρησιμοποιώντας θεατρικές τεχνικές, οι μαθητές ενθαρρύνονται στο να εκφράσουν και να αναλύσουν συναισθηματικές καταστάσεις με βάθος, βοηθώντας τους να

ενισχύσουν τις διαπροσωπικές τους σχέσεις και να βελτιώσουν την επικοινωνία τους. Είναι σημαντικό για τον εκπαιδευτικό να δημιουργήσει ένα περιβάλλον όπου οι μαθητές αισθάνονται ασφαλείς να εκφράσουν τα συναισθήματά τους και να εξερευνήσουν νέους τρόπους αυτοέκφρασης μέσω της τέχνης και της δράσης. Επιπλέον, το μάθημα προσφέρει ευκαιρίες για κριτική σκέψη και αυτοαξιολόγηση μέσω της ανατροφοδότησης που λαμβάνουν οι μαθητές από τους συμμαθητές τους κατά τη διάρκεια των δραστηριοτήτων.

Επέκταση μαθήματος

Μέσα στην τάξη οι μαθητές οι μαθητές μπορούν να σχεδιάσουν ένα θεατρικό δρώμενο βασισμένο στα συναισθήματα και τις εκφράσεις που έχουν μάθει να αναγνωρίζουν και να εκφράζουν. Χρησιμοποιώντας απλά σκηνικά και κοστούμια (προαιρετικά), μπορούν να σκηνοθετήσουν σύντομες σκηνές που να απεικονίζουν διαφορετικά συναισθήματα, όπως χαρά, λύπη, ή έκπληξη, ενθαρρύνοντας την αυθεντική έκφραση και την εμπέδωση της συναισθηματικής γλώσσας. Επιπλέον, μπορούν να διερευνήσουν την επίδραση των συναισθημάτων στην ανθρώπινη συμπεριφορά μέσω της ανάλυσης και συζήτησης των ρόλων και των σκηνών που θα δημιουργήσουν.

Παράλληλα αξιοποιώντας τα ψηφιακά μαθησιακά αντικείμενα που έχουν σχεδιαστεί για το συγκεκριμένο μάθημα, οι μαθητές μπορούν να εμβαθύνουν στην τέχνη και τα συναισθήματα που εκφράζονται μέσα από αυτή. Μέσα από το ψηφιακό μαθησιακό αντικείμενο «Τα συναισθήματα στην τέχνη», μπορούν να αναλύουν έργα τέχνης, εντοπίζοντας και ερμηνεύοντας τα συναισθήματα που διακρίνουν. Ενώ μέσω του ψηφιακού μαθησιακού αντικειμένου για τα έργα του Γιώργου Ιακωβίδη, εξασκούνται στην λεπτομερή παρατήρηση και αναπτύσσουν την ενσυναίσθηση και την κατανόηση της εικαστικής γλώσσας, συνδέοντας την εικαστική έκφραση με την έκφραση συναισθημάτων.

Πηγές για περαιτέρω μελέτη

Piroddi, C. (2023). *Το μεγάλο βιβλίο των συναισθημάτων*. Αθήνα: Ερευνητές.

Μάθημα 2ο

Τίτλος μαθήματος 2: Παίζουμε στην ομάδα

Σύντομη περιγραφή μαθήματος

Το μάθημα εξερευνά την έκφραση και την επικοινωνία μέσω της παντομίμας, διδάσκοντας τους μαθητές πώς να αλληλεπιδρούν χωρίς λόγια. Μέσα από ομαδικά παιχνίδια παντομίμας οι μαθητές μαθαίνουν να αναγνωρίζουν και να εκφράζουν συναισθήματα, διασκεδάζοντας.

Στάδια μαθήματος

Τι συμβαίνει.

Στο πρώτο στάδιο του μαθήματος, οι μαθητές εισάγονται στην παντομίμα μέσω ενός ομαδικού παιχνιδιού. Η Μελίνα και οι φίλοι της παρουσιάζουν στη θεατρική σκηνή του σχολείου, εκφράζοντας συναισθήματα μέσω της μίμησης χωρίς λόγια. Οι μαθητές καλούνται να μαντέψουν τα συναισθήματα και να συζητήσουν πώς αυτές οι εκφράσεις συνδέονται με τις καθημερινές τους εμπειρίες.

Αυλαία... και πάμε!

Σε αυτό το στάδιο, τίθενται οι στόχοι του μαθήματος και διευκρινίζεται η σημασία της επικοινωνίας χωρίς λόγια. Τα παιδιά ενθαρρύνονται να εξερευνήσουν το πώς η παντομίμα μπορεί να τους βοηθήσει να καταλαβαίνουν και να συνεργάζονται με τους άλλους μέσω μιας συναισθηματικής έκφρασης.

Ας ζεσταθούμε

Οι μαθητές εμπλέκονται ενεργά σε δύο βασικές δραστηριότητες που αναπτύσσουν τη δημιουργικότητα, την αισθητική αντίληψη και τις κινητικές δεξιότητες μέσω της παντομίμας. Η πρώτη δραστηριότητα ωθεί τους μαθητές να λύσουν γρίφους ενώ παράλληλα ενεργοποιούν αισθήσεις και φωνή σε ομαδικό παιχνίδι. Οι απαντήσεις στους γρίφους είναι η εξής: α) σπόροι, β) αχινός, γ) κόκορας, δ) καθρέφτες.

Η δεύτερη δραστηριότητα περιλαμβάνει κινητικές δραστηριότητες παντομίμας, όπου οι μαθητές καλούνται να ενσαρκώσουν διαφορετικές σκηνές όπως την εξερεύνηση ενός δάσους, την κατασκευή ενός καταφυγίου ή την αναζήτηση ενός θησαυρού. Αυτά τα

δρώμενα ενθαρρύνουν τη συνεργασία και βοηθούν τους μαθητές να αναπτύξουν τις δεξιότητες επικοινωνίας μέσα από την άτυπη αλληλεπίδραση, ενισχύοντας την κατανόηση του πώς μπορούν τα σώματά τους να εκφράσουν έννοιες και συναισθήματα χωρίς τη χρήση λόγων.

Ας οργανωθούμε!

Στο τέταρτο στάδιο του μαθήματος η Μελίνα ανακαλύπτει ένα παλιό, φθαρμένο γράμμα κρυμμένο στις σανίδες της θεατρικής σκηνής του σχολείου. Το γράμμα, που δίνει την αίσθηση του παλαιού, είναι διακοπτόμενο και φαίνεται σαν να έχει σκιστεί στο τελευταίο τμήμα του. Το κείμενο του γράμματος εισάγει την έννοια της παντομίμας ως μια τέχνη αφήγησης χωρίς λόγια, παρουσιάζοντάς την ως πύλη προς τον κόσμο της φαντασίας και της σιωπηλής επικοινωνίας. Περιγράφει μια εποχή όπου οι λέξεις ήταν πολύτιμες και οι άνθρωποι επικοινωνούσαν με κινήσεις, αποκαλύπτοντας έναν κόσμο και μεταδίδοντας μηνύματα. Τέλος, το γράμμα καλεί τους μαθητές να αναλάβουν τη σκυτάλη, να συμμετάσχουν σε ένα ομαδικό παιχνίδι παντομίμας και να αποκαλύψουν τις δικές τους ικανότητες στην τέχνη αυτή.

Στο θέμα μας!

Οι μαθητές ασχολούνται ενεργά με την παντομίμα, ενώ διερευνούν τις δυνατότητες της σιωπηλής επικοινωνίας μέσα από το παιχνίδι. Στην πρώτη δραστηριότητα, τα παιδιά χωρίζονται σε ομάδες και κάθε ομάδα διαλέγει δύο ουσιαστικά και δύο ρήματα από μια διαθέσιμη λίστα. Οι επιλεγμένες λέξεις χρησιμοποιούνται για να δημιουργήσουν και να αναπαραστήσουν μια μικρή ιστορία παντομίμας σε διάρκεια ενός λεπτού. Αυτή η δραστηριότητα υπογραμμίζει την έκφραση μέσω του σώματος, τη σημασία της συνεργασίας και της συλλογικής δημιουργικότητας, υπό μία διεπιστημονική δράση που συνδυάζεται αρμονικά με την έμμεση γλωσσική διδασκαλία (μέρη του λόγου). Η δεύτερη δραστηριότητα περιλαμβάνει την καταγραφή των δρώμενων παντομίμας μέσω βίντεο, κάτι που επιτρέπει στους μαθητές να δουν και να αναλύσουν την εκφραστικότητά τους καθώς και τη δυνατότητα της σώματος να μεταφέρει έννοιες και συναισθήματα χωρίς λόγια. Αυτή η αναστοχαστική προσέγγιση ενθαρρύνει τη βαθύτερη κατανόηση της παντομίμας και της ανθρώπινης επικοινωνίας.

Στον κύκλο της ομάδας

Οι μαθητές κατευθύνονται προς μια αναστοχαστική συζήτηση για τις εμπειρίες και τα συναισθήματα που βίωσαν κατά τη διάρκεια των προηγούμενων δραστηριοτήτων. Ο χαρακτήρας Νόνα-χελώνα καλεί τα παιδιά να μαζευτούν σε έναν κύκλο, όπου καθένας εκφράζει τα συναισθήματα και τις σκέψεις του μέσα από συζητήσεις και ζωγραφική σε προσωπεία διαβαθμισμένης έκφρασης.

Κοίτα τι ανέβασα!

Οι μαθητές παίρνουν ενεργό μέρος στην επέκταση του μύθου που εισήχθη μέσω της μικρής ιστορίας. Κάθε ομάδα ή μαθητής καλείται να βγάλει μια φωτογραφία στον χώρο όπου θα έκρυβε το γράμμα για τους επόμενους μαθητές, ενσωματώνοντας τη δημιουργικότητα και τη φαντασία στο παιχνίδι της παντομίμας. Αυτή η δραστηριότητα ενθαρρύνει τους μαθητές να σκεφτούν πώς θα ήθελαν να συνεχιστεί ο μύθος και πώς θα μεταδώσουν το μήνυμα της σιωπηλής επικοινωνίας σε μελλοντικές γενιές μέσω αυτής της «κρυμμένης» γραπτής επικοινωνίας. Ολοκληρώνοντας το στάδιο αυτό, οι φωτογραφίες ανεβαίνουν στο ψηφιακό πορτφόλιο, δημιουργώντας μια αρχειοθήκη συναισθημάτων και μηνυμάτων που θα εξερευνήσουν οι επόμενοι μαθητές.

Διδακτικές σημειώσεις

Το μάθημα στοχεύει στην ενίσχυση των δεξιοτήτων ομαδικής επικοινωνίας και κατανόησης μέσω της παντομίμας, καλλιεργώντας παράλληλα τη δημιουργική έκφραση των μαθητών μέσα από τον μύθο της μικρής ιστορίας. Ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να επικεντρωθεί στην καθοδήγηση των μαθητών ώστε να κατανοούν και να χρησιμοποιούν τη σιωπή και τη σωματική έκφραση ως βασικά εργαλεία επικοινωνίας. Η προετοιμασία του χώρου για τις δραστηριότητες παντομίμας και η διασφάλιση ότι κάθε μαθητής αισθάνεται άνετα να συμμετέχει είναι κρίσιμη. Συνιστάται ο εκπαιδευτικός να δώσει έμφαση στη σημασία της μη λεκτικής επικοινωνίας, εξηγώντας πώς αυτή μπορεί να ενισχύσει την κατανόηση και την εμπάθεια μεταξύ των συμμαθητών. Η δημιουργία ενός ασφαλούς περιβάλλοντος που ενθαρρύνει την ελεύθερη έκφραση και τη δοκιμή νέων τρόπων επικοινωνίας θα βοηθήσει τους μαθητές να εκτιμήσουν τις δυνατότητες της παντομίμας και να ενσωματώσουν αυτές τις δεξιότητες στις καθημερινές τους αλληλεπιδράσεις. Επιπρόσθετα, η ενθάρρυνση της αυτοαξιολόγησης και της αμοιβαίας αξιολόγησης μετά την παρουσίαση κάθε ομαδικού

παιχνιδιού θα ωφελήσει τους μαθητές στο να αναγνωρίσουν τα στάδια βελτίωσης της δικής τους επικοινωνιακής ικανότητας, καθώς και των συμμαθητών τους.

Επέκταση μαθήματος

Για την επέκταση του μαθήματος μέσα στην τάξη, μπορείτε να δοκιμάσετε μια σειρά από δραστηριότητες που εστιάζουν στην παντομίμα και τη μιμική, με στόχο να ενισχύσουν την κατανόηση και την επικοινωνία χωρίς λόγια. Οργανώστε μια άσκηση όπου τα παιδιά θα πρέπει να αναπαραστήσουν διαφορετικές δραστηριότητες ή ιδέες, όπως το διάβασμα ή το παίξιμο ενός οργάνου, χρησιμοποιώντας μόνο τη μιμική τους ικανότητα, χωρίς να μιλούν. Στη συνέχεια, οι υπόλοιποι μαθητές προσπαθούν να μαντέψουν τι αναπαριστά ο συμμαθητής τους. Αυτό βοηθά τα παιδιά να εξασκήσουν την παρατηρητικότητα και την κατανόηση της μη-λεκτικής επικοινωνίας.

Για να εμπλουτίσετε περαιτέρω την εκπαιδευτική εμπειρία μέσα στην τάξη, μπορείτε να αξιοποιήσετε τα ψηφιακά μαθησιακά αντικείμενα που συνοδεύουν το μάθημα. Χρησιμοποιήστε το ψηφιακό μαθησιακό αντικείμενο «Γρίφοι για παντομίμα» για να παρέχετε στους μαθητές βίντεο με γρίφους που θα πρέπει να λύσουν και να απαντήσουν φωνητικά, προτού μεταφράσουν τη λύση σε μια δραστηριότητα παντομίμας. Αυτό ενθαρρύνει τη δημιουργική έκφραση και βελτιώνει την ικανότητά τους να συνδέουν λεκτικές έννοιες με φυσικές κινήσεις.

Επιπλέον, το ψηφιακό μαθησιακό αντικείμενο «5 διασκεδαστικά παιχνίδια παντομίμας για την παρέα» προσφέρει περιγραφές διαφορετικών παιχνιδιών παντομίμας, τα οποία είναι ιδανικά για ομαδική εργασία. Οργανώστε τα παιχνίδια αυτά για να βοηθήσετε τα παιδιά να εξελίξουν τις δεξιότητες επικοινωνίας και να βελτιώσουν την κατανόηση συναισθημάτων και καταστάσεων μέσα από μη λεκτικές μορφές έκφρασης.

Πηγές για περαιτέρω μελέτη

Piroddi, C. (2023). *Το μεγάλο βιβλίο των συναισθημάτων*. Αθήνα: Ερευνητές.
Μαστροθανάσης, Κ., & Κλαδάκη, Μ. (2024). *Όρνιθες του Αριστοφάνη*. Αθήνα: Ελληνοεκδοτική.

ΘΕΜΑ 2. ΜΕ ΤΟΥΣ ΦΙΛΟΥΣ ΜΟΥ ΣΤΗΝ ΟΜΑΔΑ

Μάθημα 3ο

Τίτλος μαθήματος 3: Τα πρόσωπά μας είναι χαρούμενα πλάι στους άλλους;

Σύντομη περιγραφή μαθήματος

Οι ήρωες του βιβλίου αναλαμβάνουν δράση ξεκινώντας έρευνα, για να ανακαλύψουν ποιος ζωγράφισε γυαλιά ηλίου πάνω στον πίνακα «Η κυρία με τα καστανά μαλλιά» που βρίσκεται στην πινακοθήκη της περιοχής τους! Οι μαθητές συμμετέχουν στην έρευνα και έρχονται σε επαφή με ερεθίσματα που προκύπτουν από διαφορετικές οπτικές του ζητήματος. Μέσα από ομάδες οι μαθητές παρουσιάζουν τη δική τους οπτική πάνω στο ζήτημα, φέρνοντας επιχειρήματα με αντίστοιχα τεκμήρια. Στο τέλος, γράφουν ομαδικά το πόρισμα στο οποίο οδηγήθηκαν, ακούγοντας τις διαφορετικές απόψεις, σε ένα σύντομο άρθρο.

Στάδια μαθήματος

Τι συμβαίνει;

Ξεκινώντας από την εικονογράφηση ο εκπαιδευτικός μπορεί να ζητήσει από τους μαθητές να μαντέψουν τι συμβαίνει. Ακούγοντας τις πρώτες γνώμες προχωρούν στην ανάγνωση του διαλόγου, ιδανικά από τους μαθητές. Αφού διαβάσουν τον διάλογο, επανέρχεται η συζήτηση πάνω στην εικόνα και ο εκπαιδευτικός ρωτάει εκ νέου τι πιστεύουν ότι έχει συμβεί κι αφού ακουστούν ακόμη μερικές γνώμες, συνεχίζει με ενδεικτικές ερωτήσεις: «Τι λέτε; Πάμε να βοηθήσουμε την έρευνα των ηρώων;» και ξεκινάει η δράση. Η αφόρμηση είναι πολύ βασικό μέρος του μαθήματος αυτού καθώς θα δημιουργήσει την κατάλληλη ατμόσφαιρα, για να εμπλακούν οι μαθητές στην έρευνα εντείνοντας την ανακαλυπτική τους διάθεση.

Αυλαία... και πάμε!

Ο εκπαιδευτικός μπορεί σε αυτό το σημείο να θέσει το ζήτημα των οπτικών πάνω σε ένα γεγονός, αναφέροντας ότι για να μπορέσει να οδηγηθεί κάποιος σε ασφαλή συμπεράσματα πρέπει να έχει ερευνήσει πολυπλεύρως. Ταυτόχρονα, στο σημείο αυτό και πριν την έναρξη της έρευνας από τους μαθητές μπορεί να γίνει δυνατή αναφορά στους στόχους του μαθήματος, όπως αναγράφονται στο βιβλίο. Ο εκπαιδευτικός λέει ενδεικτικά: «Για να καταφέρουμε να οδηγηθούμε σε ένα ή και παραπάνω συμπεράσματα, πρέπει να παρουσιάσετε ομαδικά τις εκδοχές σας για το τι πιστεύετε ότι συνέβη, υποστηρίζοντας τη

γνώμη σας με επιχειρήματα. Μόνο ομαδικά θα βρούμε τις απαντήσεις που χρειαζόμαστε! Τι λέτε; Πάμε;». Αμέσως μετά ξεκινούν τη δράση.

Ας ζεσταθούμε

Στο στάδιο του ζεστάματος οι μαθητές ξεκινούν την έρευνα «αποκρύπτοντας» την πραγματική τους ταυτότητα. Ο διάλογος του βιβλίου μπορεί να βοηθήσει. Τέσσερα παιδιά μπορούν να διαβάσουν και έπειτα να μπει όλη η ομάδα σε κύκλο. «Κύκλος με ψευδώνυμο»: Ακολουθώντας τις οδηγίες που δίνονται στο βιβλίο, οι μαθητές λένε το όνομά τους και για επίθετο λένε κάτι που τους αρέσει. Είναι σημαντικό να εκφραστούν ελεύθερα και να επιστρατευτεί το χιούμορ στη διαδικασία, για να νιώσουν οικειότητα και να πουν πράγματα που τους αρέσουν. Το παιχνίδι εδώ υποβοηθάει τη γνωριμία και ταυτόχρονα προβάλλονται πτυχές των παιδιών βάσει αυτών που τους αρέσουν. Αφού πουν όλοι τα ψευδώνυμά τους, περπατάνε στον χώρο, για να ενεργοποιηθούν σωματικά, ρωτώντας και μαθαίνοντας στοιχεία που προκύπτουν από το ψευδώνυμο για τους άλλους.

Ας οργανωθούμε!

Στο στάδιο αυτό ο εκπαιδευτικός μπορεί να αναφέρει στους μαθητές ότι υπάρχουν εξελίξεις και πρέπει να ξεκινήσουν την έρευνά τους πάνω σε αυτά που ακούγονται. Διαβάζουν τον διάλογο (σ. 21), ενώ ταυτόχρονα διασκορπίζονται στην τάξη οι διαθέσιμοι τίτλοι ειδήσεων που υπάρχουν στο Ψηφιακό Μαθησιακό Αντικείμενο από τον εκπαιδευτικό. Σε περίπτωση που δε μπορεί να πραγματοποιηθεί αυτό το βήμα, ο εκπαιδευτικός φροντίζει να δώσει τους τίτλους των ειδήσεων προφορικά ή κατ' ιδίαν στις ομάδες στο επόμενο στάδιο, καθώς είναι απαραίτητη προϋπόθεση, για να εξελιχθούν οι δραστηριότητες [Οι τίτλοι που είναι διαθέσιμοι το ΨΜΑ είναι οι ακόλουθοι: Ο ιδιοκτήτης της πινακοθήκης κατηγορείται για αμέλεια! - Ο καλλιτέχνης θέλει το έργο πίσω! - Ο πίνακας εμφάνισε γυαλιά μόνος του! - Διαφήμιση τα γυαλιά πάνω στον πίνακα! - Αγοραστής «χάλασε» τον πίνακα, για να πέσει η τιμή! - Φάρσα τελικά, δεν υπάρχει ένοχος! - Κλειστή η πινακοθήκη!]. Οι μαθητές περπατούν ανάμεσα από τους τίτλους και τους διαβάζουν. Τότε διαλέγουν έναν τίτλο που τους ενδιαφέρει να ξεκινήσουν την έρευνά τους. Ανάλογα με τον τίτλο που επέλεξαν, χωρίζονται σε ομάδες. Σε αυτό το σημείο μπορούν να συζητήσουν τις πρώτες τους σκέψεις για το τι μπορεί να έχει συμβεί.

Στο θέμα μας!

«Οι οπτικές πάνω στο θέμα»: Μεταβαίνουμε στην κυρίως έρευνα που στηρίζεται στην αναπαράσταση γεγονότων μέσω της θεατρικής τεχνικής της οπτικής γωνίας. Οι μαθητές μπορούν ανάλογα με τον τίτλο της είδησης που ερευνούν να δημιουργήσουν στιγμιότυπα, μέσα από παγωμένες εικόνες, οι οποίες αποτελούν τα ντοκουμέντα που στηρίζουν την επιχειρηματολογία τους. Σημαντικό κρίνεται να αναλάβουν ρόλους που επιθυμούν στα στιγμιότυπα που θα επιλέξουν να προβάλουν, εμβαθύνοντας έτσι στη διερεύνηση των κινήτρων των χαρακτήρων. Σε αυτό μπορεί να βοηθήσει το Ψηφιακό Μαθησιακό Αντικείμενο «Τίτλοι άρθρων και εικόνες», από το οποίο τα παιδιά λαμβάνουν επιπλέον ερεθίσματα, οπτικά και ηχητικά. Η κάθε ομάδα παρουσιάζει την εκδοχή της, που στηρίζεται σε όλα τα παραπάνω, και προβάλλει τι πιστεύει ότι συνέβη, φωτίζοντας μια πτυχή πάνω στο ίδιο γεγονός. Η διαδικασία εστιάζει στην αποδοχή όλων των εκδοχών, τονίζοντας έτσι την υποκειμενικότητα που διέπει τις ερμηνείες.

Στον κύκλο της ομάδας

Στο τελευταίο στάδιο, αφού έχουν παρουσιάσει όλες οι ομάδες, ακολουθεί συζήτηση σε κύκλο. Η ομάδα ως σύνολο παίρνει θέση πάνω σε όλα όσα προβλήθηκαν, συζητήθηκαν και ακούστηκαν, συμπεριλαμβάνοντας όσα περισσότερα δεδομένα γίνεται από τις εκδοχές που παρουσιάστηκαν. Από το πόρισμα της συζήτησης προκύπτει ένα σύντομο άρθρο που μπορούν να γράψουν ατομικά ή συλλογικά στα βιβλία τους. Κλείνοντας, έχει ενδιαφέρον ο εκπαιδευτικός να θέσει το ζήτημα της πολυπρισματικότητας πάνω στα γεγονότα, καθώς είναι θετικό πριν προβούμε σε συμπεράσματα πάνω σε κάποιο συμβάν, να έχουμε κατά νου τις διαφορετικές απόψεις που έχουν διατυπωθεί.

Κοίτα τι ανέβασα!

Τα άρθρα των μαθητών αναρτούνται στην ψηφιακή τάξη με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού. Παράλληλα, οι αναρτήσεις αυτές μπορούν να ενισχυθούν με άλλα πολυμέσα, αξιοποιώντας τα κατάλληλα εργαλεία, συνδυάζοντας ηχογραφήσεις και εικόνες/φωτογραφίες από τα στιγμιότυπα που παρουσίασαν μέσα από τις παγωμένες εικόνες.

Διδακτικές σημειώσεις

Το μάθημα αυτό αποβλέπει στο να γίνει κατανοητή η αποδοχή του ατομικού στοιχείου μέσα στο συλλογικό. Με αφορμή ένα κοινό, φανταστικό γεγονός που πηγάζει από το περιεχόμενο του μαθήματος, οι μαθητές αναλαμβάνουν να φωτίσουν διαφορετικές πλευρές με διερευνητικό και παιγνιώδη τρόπο. Τονίζεται ότι δε ζητάμε μία και μοναδική απάντηση, αλλά εκδοχές που στηρίζονται σε διαφορετικές οπτικές. Ταυτόχρονα, καθοριστικό ρόλο παίζουν οι ομάδες και η επεξεργασία των ερεθισμάτων από τα μέλη τους. Ο εκπαιδευτικός προτείνεται να συνδράμει στη διαδικασία επεξεργασίας των τίτλων ειδήσεων μέσα στις ομάδες, ενισχύοντας τη φαντασία των παιδιών. Τα στιγμιότυπα που παρουσιάζονται, ουσιαστικά προβάλλουν την οπτική της ομάδας, και όσο πιο λεπτομερή είναι, τόσο περισσότερο μπορούν να αναλυθούν και να συζητηθούν από το σύνολο της τάξης. Τέλος, από τη στιγμή που οι μαθητές αναλαμβάνουν να προβάλλουν ένα στιγμιότυπο που στηρίζεται σε ομαδική γνώμη και επεξεργασία, πρέπει να δημιουργηθεί το κατάλληλο κλίμα, ώστε να νιώσουν οικειότητα.

Επέκταση μαθήματος

Το μάθημα ουσιαστικά ξεκινάει από ένα συμβάν βανδαλισμού έργου τέχνης. Συνεπώς, μια σημαντική επέκταση μπορεί να είναι η συζήτηση για την αξία των έργων τέχνης και τον τρόπο που πρέπει αυτά να αντιμετωπίζονται από τους επισκέπτες των χώρων που τα διατηρούν. Μία επίσκεψη σε πινακοθήκη ή μουσείο της πόλης των μαθητών θα είχε ενδιαφέρον, για να αντιληφθούν βιωματικά την αξία των έργων τέχνης. Σε περίπτωση που αυτό δεν είναι δυνατό, τα παιδιά πάντα μπορούν να επισκεφθούν την «πινακοθήκη» της τάξης τους ή το εργαστήρι Εικαστικών, μέρη στα οποία φιλοξενούνται έργα δικά τους και μπορούν να μιλήσουν για αυτά, ως καλλιτέχνες, σε μία διαθεματική προσέγγιση των διδακτικών αντικειμένων.

Πηγές για περαιτέρω μελέτη

Εθνική Πινακοθήκη. (χ.η). Έργα. Εθνική Πινακοθήκη.

[Δείτε τα έργα εδώ.](#)

Singulart. (2023, October 11). The 12 Most Famous Portraits Paintings. Singulart Magazine.

[Δείτε τα πορτρέτα εδώ.](#)

Στάμπλερ, Ν. (2020). *Μεγάλοι ζωγράφοι όταν ήταν παιδιά*. Σαββάλας.

Μουσείο Μπενάκη. (χ.η). Πολυμέσα. Θεματικά. Παραμύθια. Μουσείο Μπενάκη. [Πρόσβαση στα πολυμέσα εδώ](#).

Daywalt, D. (2017). *Η μέρα που τα κραγιόνια τα παράτησαν*. Ίκαρος.

Μάθημα 4ο

Τίτλος μαθήματος 4: Μιλούμε στους άλλους. Αυτοί μάς προσέχουν;

Σύντομη περιγραφή μαθήματος

Στο συγκεκριμένο μάθημα δύο από τους χαρακτήρες του βιβλίου, ο Πέντρο και η Νουρ, συζητώντας για τον Χριστουγεννιάτικο στολισμό συνειδητοποιούν ότι υπάρχουν διαφορετικές απόψεις για το αν είναι πιο οικολογικό να στολίζει κανείς φυσικό ή ψεύτικο δέντρο. Με αυτή την αφορμή, οι μαθητές/-τριες μπαίνουν στο περιβαλλοντικό δίλημμα «φυσικό ή ψεύτικο δέντρο» και καλούνται να κατανοήσουν τα υπέρ και τα κατά της κάθε επιλογής και να τα εκφράσουν με ένα θεατρικό και άμεσο τρόπο.

Στάδια μαθήματος

Τι συμβαίνει;

Ο Πέντρο και η Νουρ, μέσα από μία συζήτησή τους, καταλαβαίνουν ότι η επιλογή ανάμεσα σε φυσικό ή ψεύτικο χριστουγεννιάτικο δέντρο που κάνουν σπίτι τους, δεν είναι αυτονόητη για όλα τα σπίτια.

Αυλαία... και πάμε!

Στο συγκεκριμένο μάθημα, τα παιδιά καλούνται να επικοινωνήσουν, να βρουν επιχειρήματα για όσα θέλουν να πουν και να ακούσουν τα επιχειρήματα των άλλων.

Ας ζεσταθούμε

Μέσα από την περιγραφή ενός αντικειμένου και μία παντομίμα οι μαθητές καλούνται να εκφράσουν τόσο με λόγο όσο και με κίνηση τις εμπειρίες τους. Στην παντομίμα διερευνούν δυνατότητες του σώματος για να εκφράσει ή να περιγράψει κάτι και να αποτελέσει ένα σημαντικό μέσο επικοινωνίας. Οι μαθητές σε ρόλο θεατών καλούνται πρώτον να παρατηρήσουν και δεύτερον, μαντεύοντας τη λέξη, να δώσουν ένα είδος ανατροφοδότησης για το πώς αναπαραστάθηκαν τα νοήματα μέσω της παντομίμας.

Ας οργανωθούμε!

Οι μαθητές καλούνται να σκεφτούν όσα άκουσαν πριν από τον Πέντρο και τη Νουρ αλλά και αυτό που οι ίδιοι/ες πιστεύουν. Ο εκπαιδευτικός συζητά με τα παιδιά τις διαφορετικές απόψεις που ακούστηκαν, τα επιχειρήματα της κάθε πλευράς αλλά και τη σημασία του τρόπου με τον οποίο καμιά φορά συμφωνούμε ή διαφωνούμε. Σε αυτό το πλαίσιο εξηγεί ότι στο θέατρο (όπως και στη ζωή) η στάση του σώματος μας ή ο χώρος που διαλέγουμε σε μία κατάσταση μπορεί να επικοινωνήσει το πώς νιώθουμε για κάτι.

Στο θέμα μας!

Παίρνουμε θέσεις! Ο εκπαιδευτικός ζητά από δύο εθελοντές να σταθούν σε δύο αντικριστά σημεία της τάξης. Ο ένας αναπαριστά τη Νουρ και ο άλλος τον Πέντρο. Οι υπόλοιποι μαθητές καλούνται να πάρουν θέσεις, πηγαίνοντας να σταθούν πίσω από τον συμμαθητή τους. Καθώς έχουμε χωριστεί σε ομάδες συζητάμε τα επιχειρήματα που μας κάνουν να στεκόμαστε πίσω από τον κάθε χαρακτήρα. Στη συνέχεια οι μαθητές καλούνται να κάνουν μία καμπάνια για να υποστηρίξουν τις ιδέες τους αξιοποιώντας την πολυτροπικότητα ενός τέτοιου εγχειρήματος μέσω του θεάτρου. Στο πλαίσιο της καμπάνιας τους μπορούν να οργανώσουν, δράσεις, να φτιάξουν συνθήματα, να ζωγραφίσουν πανό, κτλ.

Στον κύκλο της ομάδας

Στον κύκλο η συζήτηση περιλαμβάνει και το πώς φάνηκε στους μαθητές η ομαδική πρωτοβουλία για ένα κοινό στόχο - κι ίσως και ερωτήσεις για το αν υπάρχουν άλλα θέματα για τα οποία θα ήθελαν να οργανώσουν αντίστοιχες - αλλά και ερωτήσεις για τους τρόπους που χρησιμοποιούμε για να επικοινωνήσουμε στον κοινό/δημόσιο χώρο κάτι που θέλουμε. Οι ίδιοι/ες ποιο μέσο πρόσεξαν πιο πολύ; τα πανό; τη δράση;

Κοίτα τι ανέβασα!

Οι μαθητές καλούνται να φτιάξουν το περιβαλλοντικό τους συμβόλαιο ως τάξη. Καταγράφοντας τις ιδέες τους μπορούν σημειώνουν δίπλα τον βαθμό δυσκολίας κάθε κανόνα ή/και τις άμεσες και πιο μακρινές τους δεσμεύσεις.

Διδακτικές σημειώσεις

Το συγκεκριμένο μάθημα εμπεριέχει επιχειρηματολογία. Σε αυτό το πλαίσιο είναι σημαντικό να δοθεί έμφαση όχι μόνο στις ιδέες αλλά και στη φόρμα, στον τρόπο δηλαδή που θα υποστηρίξουν δημόσια τα επιχειρήματά τους. Καθώς το θέατρο είναι μία δημόσια τέχνη είναι σημαντικό, εξερευνώντας τις θεματικές, να υπενθυμίζεται η σημασία του πώς λέγεται κάτι και πώς γινόμαστε καλύτεροι ομιλητές.

Επέκταση μαθήματος

Στο ζέσταμα, εάν υπάρχει χρόνος μπορούν οι μαθητές να παρουσιάσουν κι άλλους χριστουγεννιάτικους αυτοσχεδιασμούς, όπως το πώς φτιάχνουν μελομακάρονα ή τη στιγμή που κερδίζουν το φλουρί προκειμένου να διερευνήσουν περισσότερες εκδοχές αυτοσχεδιασμών. Επίσης στο πλαίσιο των οικολογικών επιλογών που μπορούν να έχουν υπόψη τους, ο εκπαιδευτικός μπορεί να τους μιλήσει για την ιδέα του «secret santa» στον οποίο με κλήρωση καθένας παίρνει ένα δώρο, αυτό που θα του κληρωθεί. Με τον τρόπο αυτό όλοι παίρνουν δώρα αλλά δεν αγοράζονται πολλά καινούρια πράγματα που ίσως δε θα χρησιμοποιηθούν.

Πηγές για περαιτέρω μελέτη

Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης: [Πρόσβαση σε σχετικό οδηγό της Εταιρείας εδώ](#).

Μάθημα 5ο

Τίτλος μαθήματος 5: Μπορούμε να συνεργαστούμε στην ομάδα μας;

Σύντομη περιγραφή μαθήματος

Στο μάθημα αυτό οι μαθητές/-τριες ως χορωδία καλούνται να περάσουν από ακρόαση της Εναλλακτικής Σκηνής της Λυρικής Σκηνής. Για τον στόχο αυτό πρέπει να γίνουν μία θεατρική συλλογικότητα (ensemble) που μπορεί να συνεργαστεί, να συγχρονιστεί και να δράσει από κοινού για την επίτευξη του στόχου.

Στάδια μαθήματος

Τι συμβαίνει;

Ο Πέντρο διάβασε για την ακρόαση της Εναλλακτικής Σκηνής της Λυρικής Σκηνής κι ενημερώνει την υπόλοιπη ομάδα. Αυτό που χρειάζεται είναι τραγούδι, άρα εξάσκηση φωνής, σκηνικές και συνεργατικές ικανότητες καθώς θα αξιολογηθούν ως ομάδα.

Αυλαία... και πάμε!

Στο μάθημα αυτό ο στόχος της θεατρικής συλλογικότητας (ensemble) είναι κεντρικός γιατί θέτει σε ένα είδος συνεργασία τους μαθητές που αφορά και τη συνεργασία σε επίπεδο προετοιμασίας αλλά και σε επίπεδο καλλιτεχνικής/σκηνικής αλληλεπίδρασης.

Ας ζεσταθούμε

Το ζέσταμα αποτελείται από τρεις δραστηριότητες σωματικού και λεκτικού συντονισμού στις οποίες οι μαθητές καλούνται να δράσουν ως ομάδα, χωρίς συνεννόηση, αλλά μέσα από αλληλοπαρατήρηση και αξιοποιώντας τις αισθήσεις τους. Είναι πολύ βασική η πολυαισθητηριακή εξάσκηση στο μάθημα του θεάτρου κι είναι σημαντικό οι μαθητές να δουν αυτές τις τρεις δραστηριότητες ως προκλήσεις για την ομάδα τους.

Ας οργανωθούμε!

Οι μαθητές καλούνται να παρατηρήσουν διαφορετικές εικόνες που δείχνουν είτε παιδιά ή/και έφηβους σε θεατρικές συλλογικότητες (ensemble) που παίρνουν μέρος σε όπερες σε μιούζικαλ κτλ. Τι διαφορές και τι ομοιότητες υπάρχουν από απλές σκηνές θεάτρου; πώς διαφέρει η δυναμική αυτών των φωτογραφιών;

Στο θέμα μας!

Σε πρώτη φάση οι μαθητές και οι μαθήτριες χωρίζονται σε ομάδες και η κάθε ομάδα καλείται να αναπαραστήσει την εικόνα που της άρεσε πιο πολύ. Στη συνέχεια, καλούνται να δημιουργήσουν μία εικόνα με θέμα μία θεατρική παράσταση με την λογική “ένας τη φορά” και χωρίς προηγούμενη συνεννόηση. Αυτό σημαίνει ότι σηκώνεται ένας μαθητής τη φορά και παίρνει μία θέση σε αυτό που έχει οριστεί ως σκηνικός χώρος. Στη συνέχεια ένας άλλος συμμαθητής συμπληρώνει την εικόνα. Η λογική, εδώ, είναι όπως και στο ζέσταμα, να μπορέσουν οι συμμετέχοντες να συνεργαστούν σκηνικά χωρίς να έχουν προηγουμένως συνεννοηθεί.

Στον κύκλο της ομάδας

Στον κύκλο της ομάδας, οι μαθητές καλούνται να συζητήσουν για το μάθημα. Πώς διέφερε η συνεργασία τους αυτή τη φορά από άλλες φορές που συνεργάζονται σε ομάδες; Πώς διέφερε η συνεργασία εδώ που αφορούσε όλη την τάξη; Πώς ήταν η συνεργασία μέσω παρατήρησης και διαίσθησης σε σχέση με τη συνεργασία που υπάρχει λεκτική επικοινωνία;

Κοίτα τι ανέβασα!

Οι μαθητές μπορούν να τραγουδήσουν όλοι μαζί ένα τραγούδι που ήδη ξέρουν. Μπορεί να είναι ένα τραγούδι από το μάθημα της μουσικής ή να ψηφίσουν ένα τραγούδι. Τώρα που έχουν στο μυαλό τους την ιδέα της σκηνικής συνεργασίας χωρίς προηγούμενη συνεννόηση μπορούν να δοκιμάσουν και χορευτικό αυτοσχεδιασμό όσο τραγουδάνε.

Διδακτικές σημειώσεις

Οι δραστηριότητες αυτές είναι βασικές για τη συγκέντρωση και την επικοινωνία της ομάδας και μπορούν να χρησιμοποιούνται σε τακτά χρονικά διαστήματα ως ένα είδος τελετουργίας και εξάσκησης της ομάδας. Κάθε φορά μπορεί να αυξάνεται ο στόχος πχ. του αριθμού στον οποίο στοχεύουν να φτάσουν στο μέτρημα (στην 3η δραστηριότητα του ζεστάματος) και να γίνεται από 20, 30 ... κι ίσως μέχρι το 50 έως το τέλος της χρονιάς. Στο σημείο που παρουσιάζονται οι εικόνες είναι σημαντικό να συζητήσουμε ποια είναι εκείνα τα στοιχεία της κάθε εικόνας που αναδεικνύουν την ιδέα της παράστασης ή στο αν πρόκειται για μία

παράσταση που εμπεριέχει την ιδέα του ensemble; Ή όχι; Πώς διαφέρει η αποτύπωση μιας απλής παράστασης από μία παράσταση συνόλου;

Επέκταση μαθήματος

Μία παρόμοια δραστηριότητα, για το ζέσταμα, που μπορεί όμως να γίνει αν υπάρχει χώρος είναι “το μπαλόνι ψηλά”. Σε αυτή την περίπτωση, ο εκπαιδευτικός φουσκώνει μπαλόνια και τα πετάει στο χώρο που κινείται η ομάδα. Στόχος είναι τα παιδιά να συνεργαστούν ώστε όσα μπαλόνια και να πετάξει ο εκπαιδευτικός να παραμείνουν ψηλά και να μην ακουμπήσουν το πάτωμα. Στο στάδιο “το θέμα μας”, μπορεί να δοθεί η οδηγία δημιουργίας δύο εικόνων. Η πρώτη να αφορά σε μία θεατρική παράσταση και η δεύτερη σε μία παράσταση που περιλαμβάνει χορωδία ή μιούζικαλ ή ακόμα και χορό. Στη συνέχεια μπορούν να συζητηθούν διαφορές και ομοιότητες μεταξύ τους.

Πηγές για περαιτέρω μελέτη

Τι είναι η όπερα; [Πληροφοριακή σελίδα της Εθνικής Λυρικής Σκηνής](#)

**ΘΕΜΑ 3. ΜΠΑΙΝΟΥΜΕ ΣΕ ΡΟΛΟ ΚΑΙ ΚΑΝΟΥΜΕ ΚΑΤΙ.
ΜΕΤΑ ΣΚΕΦΤΟΜΑΙ ΟΣΑ ΚΑΝΑΜΕ**

Μάθημα 6ο

Τίτλος μαθήματος 6: Εμφυχώνουμε την ομάδα μας

Σύντομη περιγραφή μαθήματος

Οι μαθητές διερευνούν με θεατρικό τρόπο το ζήτημα της ανακύκλωσης παιχνιδιών και των αποφάσεων που μπορούν να πάρουν μεταξύ τους ως μία ενσυνείδητη και οικολογική συμπεριφορά.

Στάδια μαθήματος

Τι συμβαίνει;

Η Μελίνα θα ήθελε ένα παιχνίδι ακόμα αλλά οι γονείς της διαφωνούν. Η Νουρ της προτείνει να βρουν μαζί τρόπους να κάνουν τα υπάρχοντα παιχνίδια τους ...καινούρια.

Αυλαία... και πάμε!

Μέρος της ενδυνάμωσης μίας ομάδας αποτελεί η συνεργασία και η εύρεση λύσεων μέσα από τη διερεύνηση εναλλακτικών και τον κοινό στόχο.

Ας ζεσταθούμε!

Η Νόνα η Χελώνα καλεί τα παιδιά να παρατηρήσουν την αυλή του σχολείου που έχει πολλά σκουπίδια. Σε αυτό το στάδιο οι μαθητές μπορούν να σκεφτούν και τη γειτονιά τους ή ακόμα και τις παραλίες που επισκέπτονται και να αναλογιστούν πόσα πολλά πράγματα πετάνε οι άνθρωποι στα μέρη που δραστηριοποιούνται.

Ας οργανωθούμε!

Ο Νικήτας θέλει ένα παιχνίδι αλλά οι γονείς του διαφωνούν. Για να κατανοήσουν οι μαθητές και την κατάσταση του Νικήτα αλλά και να μπορούν να βρουν λύσεις μετά χρειάζονται δραστηριότητες ενσυναίσθησης που μας επιτρέπουν να δούμε τα πράγματα από τη θέση του άλλου αλλά και προτάσεων στην κατεύθυνση της εύρεσης λύσεων.

Στο θέμα μας!

Στη δραστηριότητα «η καρέκλα των αποκαλύψεων», οι μαθητές καλούνται να κάνουν ερωτήσεις στο χαρακτήρα προκειμένου να καταλάβουν πώς νιώθει. Αντίστοιχα, ο μαθητής που παίζει τον χαρακτήρα βοηθιέται τόσο να τον κατανοήσει καλύτερα καθώς ανταποκρίνεται σε ερωτήσεις που τον αφορούν όσο και να τον οργανώσει/ερμηνεύσει, γνωρίζοντας με μεγαλύτερη ακρίβεια τα συναισθήματά του. Στη συνέχεια οι μαθητές αυτοσχεδιάζουν τα αγαπημένα τους αντικείμενα και εκφράζουν πώς νιώθουν γι' αυτά. Στη συνέχεια καλούνται να τα χρησιμοποιήσουν ξανά με νέους τρόπους.

Στον κύκλο της ομάδας

Οι μαθητές ενθαρρύνονται να σκεφτούν αν απέδωσε η συνεργασία τους και αν μπόρεσαν να ανακαλύψουν όλοι μαζί νέους τρόπους να χρησιμοποιήσουν τα αντικείμενά τους. Μπορούμε επίσης να τους ζητήσουμε να σκεφτούν αν υπάρχουν δικά τους αντικείμενα που θα σκεφτούν μέσα από αυτό το μάθημα να χρησιμοποιήσουν ξανά.

Κοίτα τι ανέβασα!

Οι μαθητές ενθαρρύνονται να απαριθμήσουν τις διαφορετικές χρήσεις παιχνιδιών που ανακάλυψαν και να τις καταγράψουν. Στη συνέχεια μπορούν να φτιάξουν ένα συμβόλαιο ανταλλαγής στο οποίο θα καταγράψουν δυνατότητες που έχουν και στο σχολείο και στην εξωσχολική τους ζωή να ανταλλάσσουν παιχνίδια μεταξύ τους.

Διδακτικές σημειώσεις

Οι διαφορετικές χρήσεις αντικειμένων είναι μία πολύ δημοφιλής δραστηριότητα, καθώς ωθεί τα παιδιά να χρησιμοποιήσουν τη φαντασία τους τόσο για να βρουν ρεαλιστικές εναλλακτικές χρήσεις των αντικειμένων όσο και συμβολικές. Η δραστηριότητα αυτή μπορεί να γίνει και με αντικείμενα που υπάρχουν στην τάξη, όπως μολύβια, κουτιά, χαρτόνια, κτλ.

Επέκταση μαθήματος

Κατά τη διάρκεια του ζεστάματος (ας ζεσταθούμε) ο εκπαιδευτικός μπορεί να ζητήσει από τους μαθητές να αυτοσχεδιάσουν ο καθένας μόνος του ή σε ομάδες τα μέρη στα οποία συναντούν σκουπίδια ενώ δε θα έπρεπε. Έχει τύχει ποτέ να βρουν πεταμένα παιχνίδια ή τρόφιμα στην παιδική χαρά ή στο πάρκο. Αν αυτή η δραστηριότητα γίνει μπορεί η κάθε

ομάδα να διαλέξει το μέρος που θα αυτοσχεδιάσει χωρίς να το ανακοινώσει και έτσι οι υπόλοιποι μαθητές που βλέπουν να μαντέψουν το μέρος στο οποίο γίνεται η δράση.

Πηγές για περαιτέρω μελέτη

Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης

[Πρόσβαση σε σχετικό οδηγό της Εταιρείας εδώ.](#)

Μάθημα 7ο

Τίτλος μαθήματος 7: Παίζουμε στο θεατρικό παιχνίδι

Σύντομη περιγραφή μαθήματος

Στο συγκεκριμένο μάθημα οι ήρωες του βιβλίου επισκέπτονται την πόλη της Ανελευθερίας. Μια πόλη που η εξουσία έχει καταληφθεί από ένα μηχάνημα, το οποίο σταδιακά στερεί από τα παιδιά και όλους τους κατοίκους τα δικαιώματά τους. Στόχος του μαθήματος είναι τα παιδιά μέσα από τις θεατρικές τεχνικές και το θεατρικό παιχνίδι, να βοηθήσουν τους κατοίκους της πόλης να κατανοήσουν την σημασία της συμμετοχής στα κοινά και παράλληλα να ευαισθητοποιηθούν πάνω στα δικαιώματα των παιδιών.

Στάδια μαθήματος

Τι συμβαίνει;

Στην εισαγωγή του μαθήματος, οι ήρωες του βιβλίου διαπιστώνουν την κατάσταση στην πόλη της Ανελευθερίας. Στο συγκεκριμένο σημείο της ιστορίας οι κάτοικοι της πόλης δεν έχουν δικαίωμα να εκφράζουν ελεύθερα τις απόψεις και τις σκέψεις τους. Η διλημματική κατάσταση που αντιμετωπίζουν είναι το αν και κατά πόσο θα άντεχαν οι ίδιοι κάτι τέτοιο. Αυτό είναι και το ερέθισμα με το οποίο ο εκπαιδευτικός καλεί την ομάδα να δράσει.

Αυλαία... και πάμε!

Στο βήμα αυτό δίνονται στα παιδιά οι στόχοι του μαθήματος με τρόπο εύληπτο και παιγνιώδη. Στόχος του μαθήματος είναι οι μαθητές και οι μαθήτριες μέσα από τη διαδικασία και τις τεχνικές του θεατρικού παιχνιδιού να συνεργαστούν, να εκφραστούν, να

δημιουργήσουν ομαδικά και να συμμετάσχουν σε αυτοσχέδιες σκηνικές δράσεις, όπου η φαντασία και το παιχνίδι θα αποτελεί κύριο χαρακτηριστικό.

Ας ζεσταθούμε

Αυτό το στάδιο απαρτίζεται από ψυχοκοινωνικές, ψυχοκινητικές και δραματικές δραστηριότητες, που αντιστοιχούν στην πρώτη φάση του θεατρικού παιχνιδιού, την απελευθέρωση και τη δημιουργία ομάδας.

Πρώτη Δραστηριότητα «Ελευθερία για εμένα είναι...»: Η ομάδα είναι σε κύκλο και κάθε μέλος της ομάδας λέει το όνομά του, καθώς και τι σημαίνει για αυτό ελευθερία.

Δεύτερη Δραστηριότητα «Πες το πριν σε πιάσει!»: Η ομάδα βρίσκεται σε κύκλο. Ένα παιδί είναι στη μέση του κύκλου και υποδύεται το μηχανήμα της ιστορίας. Σε ρόλο μηχανήματος, λέει το όνομα ενός παιδιού της ομάδας και κατευθύνεται προς αυτό για να το πιάσει. Για να γλιτώσει το παιδί από το μηχανήμα, πρέπει να πει τρεις φορές το όνομα ενός άλλου παιδιού της ομάδας. Έτσι το μηχανήμα αλλάζει κατεύθυνση. Όταν το μηχανήμα πιάσει κάποιον παίκτη, τότε ο παίκτης που έχασε γίνεται αυτός το μηχανήμα.

Τρίτη Δραστηριότητα «Πάω εκεί που μου αρέσει»: Ο εκπαιδευτικός χωρίζει τον χώρο της αίθουσας σε πέντε μέρη. Κάθε οριοθετημένος χώρος αποτελεί μία βαθμίδα αποδοχής ή μη αποδοχής της εκάστοτε πρότασης του εκπαιδευτικού. Για παράδειγμα, ο πρώτος χώρος έχει την ένδειξη «μου αρέσει πάρα πολύ», ο δεύτερος «μου αρέσει πολύ», ο τρίτος «δεν έχω αποφασίσει ακόμη», ο τέταρτος «δε μου αρέσει», ο πέμπτος «δε μου αρέσει καθόλου». Ανάλογα με την πρόταση του εκπαιδευτικού, τα παιδιά κατευθύνονται όπου επιθυμούν. Η ομάδα ξεκινά με απλά πράγματα, όπως για παράδειγμα, «παγωτό», «ζωγραφική», και στη συνέχεια πηγαίνει σε πιο σύνθετα «λέω ελεύθερα τη γνώμη μου», «δείχνω ενδιαφέρον για τα προβλήματα του σχολείου».

Ας οργανωθούμε!

Στο συγκεκριμένο στάδιο, μέσα από τους ήρωες του βιβλίου, οι μαθητές και οι μαθήτριες πληροφορούνται για τις έννοιες που θα προσεγγίσουν. Παράλληλα ορίζεται το θεατρικό παιχνίδι και ο αυτοσχεδιασμός ως η μέθοδος και η τεχνική που θα ακολουθήσουν αντίστοιχα.

Στο θέμα μας!

Σε αυτό το στάδιο, που αποτυπώνεται στο βιβλίο ως «Στο θέμα μας!», δημιουργείται σταδιακά το αυτοσχέδιο μυθοπλαστικό περιβάλλον, ακολουθώντας το δεύτερο στάδιο του θεατρικού παιχνιδιού, την αναδημιουργία ρόλων και καταστάσεων. Με έναυσμα το κείμενο του σχολικού βιβλίου, ο εκπαιδευτικός ζητάει από τα παιδιά να κινηθούν στον χώρο, να φανταστούν πως βρίσκονται δίπλα στους κατοίκους της πόλης, να δημιουργήσουν τον δραματικό χώρο αξιοποιώντας αντικείμενα της τάξης και ως άλλοι ερευνητές να ψάξουν πληροφορίες για αυτή την πόλη. Σε αυτό το σημείο τα παιδιά μπορούν να αξιοποιήσουν το ΨΜΑ «Το δελτίο της πόλης», ενώ παράλληλα μπορούν να ελέγξουν τις γνώσεις τους πάνω στα δικαιώματα των παιδιών με το ΨΜΑ «Κουίζ για τα δικαιώματα των παιδιών».

Ο εκπαιδευτικός παρακινεί τα παιδιά, χωρισμένα σε ομάδες, να δημιουργήσουν σύντομους αυτοσχεδιασμούς, εμπνευσμένους από το ταξίδι τους στη χώρα της Ανελευθερίας και από την κατάσταση που επικρατεί εκεί. Στη συνέχεια ακολουθεί η τρίτη φάση του θεατρικού παιχνιδιού, η σκηνική αυτοσχέδια δράση, όπου οι ομάδες δουλεύουν περισσότερο τους αυτοσχεδιασμούς που προηγήθηκαν και τους παρουσιάζουν στα υπόλοιπα παιδιά της τάξης.

Στον κύκλο της ομάδας

Το στάδιο αυτό λειτουργεί ως η αποτίμηση του εργαστηρίου, συμβαδίζοντας με τη μέθοδο του θεατρικού παιχνιδιού. Εκεί η ομάδα αξιολογεί την πορεία του θεατρικού παιχνιδιού μέσα από συζήτηση και από τη δημιουργία ενός ομαδικού γλυπτού, που θα αποδίδει μία από τις πιο χαρακτηριστικές στιγμές της ιστορίας. Κλείνοντας, παρακινούμε τα παιδιά να στοχαστούν πάνω σε μία στιγμή από αυτές που βίωσαν στην ιστορία και να εκφραστούν σαν να έγραφαν στο ημερολόγιό τους.

Κοίτα τι ανέβασα!

Σε αυτό το στάδιο, ο εκπαιδευτικός στην ψηφιακή τάξη ή στο blog του σχολείου, ζητάει από τους μαθητές και τις μαθήτριες να γράψουν τους νέους κανόνες της πόλης, έτσι όπως θα τους ήθελαν οι ίδιοι. Παράλληλα με τον ίδιο τρόπο, μπορεί να δοθεί μέσω ομαδοσυνεργατικού αρχείου, η πρόσβαση σε ένα συννεφόμετρο, έτσι ώστε να γράψει κάθε παιδί τι σημαίνει για αυτό η λέξη ελευθερία.

Διδακτικές σημειώσεις

Ο άμεσος και αυθόρμητος τρόπος, με τον οποίο εκφράζονται στο θεατρικό παιχνίδι οι ψυχικές και συναισθηματικές ανάγκες των παιδιών, δημιουργούν το ενδεχόμενο να αλλάξουν οι θεατρικοί ρόλοι ή ακόμη και η θεματική του μαθήματος. Σε ένα τέτοιο ενδεχόμενο, ο εκπαιδευτικός οφείλει να ακολουθήσει τις ιδέες των παιδιών, προσπαθώντας να αναδημιουργήσει μαζί τους το νέο δραματικό περιβάλλον που τα ίδια ορίζουν. Το κείμενο του βιβλίου έχει ως στόχο να αποτελέσει ένα πεδίο ελεύθερης δημιουργίας και δεν είναι απαραίτητο να λειτουργήσει ως όριο ή περιορισμός της δημιουργικότητας και της φαντασίας της ομάδας.

Ο εκπαιδευτικός, ως συμμετέχων στη διαδικασία, όπως ορίζεται και από τις αρχές του θεατρικού παιχνιδιού, μπορεί να αναλάβει όποιο ρόλο θεωρεί πως θα βοηθήσει στη δημιουργία περιβαλλόντων δράσης. Μπορεί να είναι αφηγητής, κάτοικος της πόλης της Ανελευθερίας ή ακόμη και το ίδιο το Μηχάνημα. Τέλος, η έρευνα των μαθητών στο πλαίσιο ρόλου και η αξιοποίηση του ΨΜΑ “Το δελτίο της πόλης”, σχετικά με την πόλη της Ανελευθερίας, δίνει τη δυνατότητα στον εκπαιδευτικό να κάνει αναφορά στο θέατρο ντοκουμέντο.

Επέκταση μαθήματος

Το κείμενο και τα Ψηφιακά Μαθησιακά Αντικείμενα του μαθήματος εστιάζουν στην έννοια της ελευθερίας, στα δικαιώματα των παιδιών, στην κατάχρηση της τεχνολογίας και στη σημασία της συμμετοχής των πολιτών στα κοινά. Αυτές οι προσεγγίσεις αποτελούν προτεινόμενες κατευθύνσεις, που θα δώσουν στον εκπαιδευτικό τη δυνατότητα να δουλέψει το μάθημα με πολλές διαφορετικές ομάδες και σε πολλά διαφορετικά πλαίσια διαθεματικά (προγράμματα σχολικών δραστηριοτήτων, εργαστήρια δεξιοτήτων, σχολική γιορτή), ανάλογα με τα ενδιαφέροντα και τις προσλαμβάνουσες των παιδιών.

Η έννοια της ελευθερίας έτσι όπως θα αποδοθεί στην αρχή αλλά και στο τέλος από την ομάδα, δίνει δυνατότητες επέκτασης του μαθήματος. Τα κείμενα που δημιουργούνται από τους μαθητές μέσω του ημερολογίου “Στον κύκλο της ομάδας”, μπορούν να αποτελέσουν υλικό για τη δημιουργία θεατρικού έργου, με θέμα ανάλογο της κατεύθυνσης που έδωσαν τα παιδιά κατά τη διάρκεια του μαθήματος. Η έρευνα για την πόλη της Ανελευθερίας από τους μαθητές σε ρόλο, στο στάδιο της εφαρμογής μεθόδων και τεχνικών, μπορεί να

επεκταθεί. Η ομάδα με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού, μπορεί να ψάξει πηγές διαδικτυακά και από υλικό εφημερίδων την περίοδο που η Ελλάδα τελούσε υπό καθεστώς Κατοχής. Εισάγεται με αυτό τον τρόπο η έννοια του θεάτρου-ντοκουμέντο.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Unicef Ελλάδα. (2024, July 11). [Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού](#).

Πηγές για περαιτέρω μελέτη

Καλογεροπούλου, Ξ. (2019). *Το Σκλαβί*. Εκδόσεις Πατάκη.

Κοντολέων, Μ. (2023). *Ποτέ πιο πριν*. Πατάκης.

Μπονάνος, Μ. (Επιμ.). (2018). *Ένας καλύτερος κόσμος. Τα δικαιώματα του παιδιού*. Παπαδόπουλος.

Orwell, G. (2020). *Η φάρμα των ζώων* (Διασκευή: Μιχάλης Μακρόπουλος). Διόπτρα.

Ριζά-Σκύφα, Ε., & Μπάρλου, Α. (Επιμ.). (2013). *Έχω – πάντα – δικαίωμα. Δέκα διηγήματα γραμμένα από δέκα συγγραφείς και χαρισμένα στα παιδιά του κόσμου στα παιδιά της Unicef*. Έναστρον.

Τριβιζάς, Ε. (2012). *Τα μαγικά μαξιλάρια*. Πατάκης.

Μάθημα 8ο

Τίτλος μαθήματος 8: Ερευνούμε στη διερευνητική δραματοποίηση

Σύντομη περιγραφή μαθήματος

Στο μάθημα αυτό τα παιδιά έρχονται σε επαφή με τον μύθο για την ονοματοδοσία της Αττικής, μέσω της διερευνητικής δραματοποίησης και των τεχνικών της. Η Μελίνα με τον Πήγασο ταξιδεύουν στον χρόνο και γνωρίζουν το μεγάλο δίλημμα που κυριαρχεί σχετικά με την αφιέρωση της πόλης στην Αθηνά ή τον Ποσειδώνα. Αναλαμβάνοντας να βοηθήσουν τους κατοίκους να αποφασίσουν, παράλληλα κατανοούν την αξία της ελίας στη ζωή των ανθρώπων. Στόχος είναι τα παιδιά να διερευνήσουν με βιωματικό τρόπο την κοινωνική πραγματικότητα μέσω του θεατρικού ρόλου. Επιπλέον, μέσα από τη συμμετοχή σε παραστατικές-δραματικές διαδικασίες να οδηγηθούν σε ανακάλυψη της γνώσης και κριτικό στοχασμό.

Στάδια μαθήματος

Τι συμβαίνει;

Στην εισαγωγή του κειμένου, τα παιδιά έρχονται σε επαφή με μια διλημματική κατάσταση των ηρώων του βιβλίου. Μελίνα και Πήγασος ταξιδεύουν στον χρόνο και μεταφέρονται στην Αρχαία Αττική, με τη βοήθεια ενός περιέργου μηχανήματος που βρίσκουν μέσα στο ξύλινο μπαούλο. Εκεί συναντούν τους κατοίκους να βρίσκονται σε διαφωνία για τον θεό ή τη θεά που θα αποφασίσουν τελικά να αφιερώσουν την πόλη τους. Με αυτό τον τρόπο, εκτός από εισαγωγή στο κεντρικό θέμα του μαθήματος, γίνεται ομαλή προετοιμασία της ομάδας για τη θεματολογία που θα διατρέξει στη συνέχεια όλες τις δραστηριότητες. Το στάδιο αυτό ολοκληρώνεται με το ΨΜΑ “Το δίλημμα των κατοίκων της Αττικής” όπου μετά την παρουσίαση της διλημματικής κατάστασης, γίνεται κάλεσμα στα παιδιά να συμμετάσχουν, να εκφράσουν τις απόψεις τους και να αναπτύξουν τις ιδέες τους ορμώμενα από τα ενδιαφέροντα και τα βιώματά τους.

Αυλαία... και πάμε!

Στο στάδιο αυτό, με αφορμή τον παιγνιώδη διάλογο ανάμεσα στη Μελίνα και τον Πήγασο, η ομάδα έρχεται σε επαφή με τους στόχους των δραστηριοτήτων που θα ακολουθήσουν και γίνονται κατανοητά τα επιδιωκόμενα μαθησιακά αποτελέσματα. Τα παιδιά μέσα από τους

ρόλους που θα δοκιμάσουν και τη διερεύνηση των χαρακτήρων που θα πραγματοποιήσουν, θα εργαστούν στο πλαίσιο της ομάδας, θα λάβουν μέρος σε συμμετοχικές διαδικασίες, θα κληθούν να αναπτύξουν επιχειρηματολογία και θα οδηγηθούν στη γνώση, μέσα από μια ανακαλυπτική διαδικασία μάθησης και με οδηγό τη διερευνητική δραματοποίηση.

Ας ζεσταθούμε

Το βήμα αυτό αντιστοιχεί στο πρώτο στάδιο της διερευνητικής δραματοποίησης που αφορά τη δημιουργία ατμόσφαιρας ομάδας. Η ομάδα καλείται να λάβει μέρος σε δραστηριότητες με ψυχοκοινωνικά και ψυχοκινητικά χαρακτηριστικά. Στην πρώτη δραστηριότητα τα παιδιά καλούνται να περπατήσουν ελεύθερα στον χώρο και με το άκουσμα συγκεκριμένου ήχου, που θα έχει προσυμφωνηθεί, να αλλάξουν το περπάτημά τους και να αναπαραστήσουν αρχαίους θεούς. Στη δεύτερη δραστηριότητα, που δίνεται από τον Πήγασο, ο εκπαιδευτικός, με ένα χτύπημα των χεριών, καλεί τα παιδιά να παγώσουν και με το άγγιγμά του τους δίνει τον λόγο προκειμένου να πουν - μέσα από τον ρόλο ως θεοί - τι θα προσέφεραν στην πόλη της Αττικής προκειμένου να την “πάρουν” υπό την προστασία τους. Στην τρίτη δραστηριότητα εντείνεται το δραματικό στοιχείο, καθώς η ομάδα καλείται να συμμετάσχει σε παιχνίδι παντομίμας. Κάθε παιδί αυτή τη φορά με τον ρόλο του πολίτη της Αττικής θα έχει την ευκαιρία να δείξει και να αιτηθεί ό,τι πιστεύει ότι θα εξασφάλιζε ευτυχία στην πόλη του.

Ας οργανωθούμε!

Στο επόμενο στάδιο, συντελείται το στάδιο της διερευνητικής δραματοποίησης που αντιστοιχεί στη γνωριμία με το αρχικό περιβάλλον. Οι μαθητές έρχονται σε επαφή με τα βασικά ερεθίσματα, τόσο μέσω του διαλογικού κειμένου που αναπτύσσεται, όσο και μέσα από την εικονογράφηση που το συνοδεύει. Κατ’ αυτόν τον τρόπο, τα παιδιά παρατηρώντας την εικόνα είναι δυνατόν να εντοπίσουν το θαλασσινό νερό, τα δύο άγρια άλογα, αλλά και το δέντρο της ελιάς, γνωρίζοντας βασικά στοιχεία της πλοκής της ιστορίας, αλλά και του δραματικού περιβάλλοντος. Στη συνέχεια, προτείνεται να αναπτυχθεί συζήτηση κατά την οποία οι μαθητές θα έχουν την ευκαιρία να αναφέρουν τι θεωρούν οι ίδιοι χρήσιμο για μία πόλη και τι θα προσέφεραν ώστε να αποκτήσουν την εύνοια των πολιτών, αν βρίσκονταν στη θέση των δύο θεών. Το στάδιο ολοκληρώνεται με την επαφή της ομάδας με την ιστορία, την οποία προτείνεται να διηγηθεί παραστατικά ο εκπαιδευτικός μέσω της τεχνικής «Δάσκαλος σε ρόλο», ως κάτοικος της Αττικής.

Στο θέμα μας!

Στο επόμενο βήμα, αντιστοιχεί το στάδιο της διερευνητικής δραματοποίησης «Δημιουργία θεατρικού – νέου περιβάλλοντος». Πραγματοποιώντας τις πρώτες επισημάνσεις για την εξέλιξη της ιστορίας συζητάμε, εκφράζουμε τις απόψεις και τις αντιλήψεις μας σχετικά με τη χρησιμότητα καθενός από τα δώρα που προαναφέρθηκαν για τη ζωή των ανθρώπων. Ακολουθεί το στάδιο της διερεύνησης-στοχασμού σε θεατρικό ρόλο, που προτείνεται να συντελεστεί μέσω «παγωμένων εικόνων» σε συνδυασμό με την τεχνική της «ανίχνευσης της σκέψης». Τα παιδιά καλούνται να μετατραπούν σε κατοίκους της Αττικής και να αναπαραστήσουν τις αντιδράσεις σε καθένα από τα δώρα των θεών. Η πρώτη διαμορφωτική αξιολόγηση είναι δυνατόν να συντελεστεί μέσα από την τεχνική της «καρέκλας των αποκαλύψεων», στην οποία θα καθίσουν το ένα μετά το άλλο δύο παιδιά σε ρόλο Αθηνάς και Ποσειδώνα αντίστοιχα. Τα υπόλοιπα παιδιά της τάξης καλούνται να θέσουν ερωτήσεις μέσα από τον ρόλο των πολιτών της Αττικής.

Ακολουθεί το στάδιο της διαμόρφωσης της ιστορίας, κατά το οποίο οι μαθητές και οι μαθήτριες συνεργάζονται και μέσω ενός εργαστηρίου γραφής καταγράφουν σε δραματικό κείμενο τα διαφορετικά επιχειρήματα και αναπτύσσουν τη διαφωνία μεταξύ των κατοίκων της Αττικής. Προτείνεται να αξιοποιηθεί το αντίστοιχο πλαίσιο/πίνακας που υπάρχει στο σχολικό εγχειρίδιο, προκειμένου να καταγραφούν συνοπτικά τα επιχειρήματα κάθε πλευράς. Η δεύτερη διαμορφωτική αξιολόγηση δύναται να πραγματοποιηθεί μέσα από την τεχνική «Διάδρομος Συνείδησης». Ένα παιδί σε ρόλο κατοίκου της Αττικής περνάει μέσα από τον διάδρομο συνείδησης που δημιουργούν τα υπόλοιπα παιδιά με τα σώματά τους. Κάθε πλευρά εκφράζει ένα μέρος των αντικρουόμενων επιχειρημάτων. Όταν το παιδί ολοκληρώσει τη διαδρομή του και βγει από τον διάδρομο καλείται να αναγγείλει την τελική του απόφαση.

Το συγκεκριμένο βήμα ολοκληρώνεται με σκηνική παρουσίαση του δραματικού κειμένου που δημιουργήθηκε κατά τη διάρκεια του εργαστηρίου γραφής. Με σκοπό την αποφόρτιση, τη βαθύτερη κατανόηση, αλλά και την παροχή χρήσιμων γνώσεων στα παιδιά, προτείνεται να αξιοποιηθεί το Ψηφιακό Μαθησιακό Αντικείμενο «Η ελιά», στο οποίο παρουσιάζεται με ευχάριστο και παιγνιώδη τρόπο η διαχρονική σημασία του δώρου της Θεάς Αθηνάς.

Στον κύκλο της ομάδας

Το βήμα αυτό υλοποιεί το τελευταίο στάδιο της διερευνητικής δραματοποίησης, που αφορά την τελική αξιολόγηση. Τα παιδιά, σε ομαδικό ρόλο της ιερής ελιάς της Αθηνάς, εκφράζουν σκέψεις και συναισθήματα μετά τη δραματοποίηση της ιστορίας.

Κοίτα τι ανέβασα!

Το μάθημα με το συγκεκριμένο βήμα, κατά το οποίο τα παιδιά καλούνται να συμπληρώσουν το περίγραμμα της ελιάς που βρίσκεται στο σχολικό τους εγχειρίδιο, κατά τρόπο αντίστοιχο με το «περίγραμμα του ήρωα». Προτείνεται στο εξωτερικό τα παιδιά να σημειώσουν οπτικά χαρακτηριστικά της «εμφάνισης» του δέντρου, ενώ στο εσωτερικό (φύλλα και καρποί) όλα όσα είναι σε θέση να προσφέρει στους ανθρώπους. Εναλλακτικά, μπορούν να σημειώσουν τις γνώσεις που είχαν πριν συμμετάσχουν στο μάθημα και τις γνώσεις που απέκτησαν μετά την ολοκλήρωση αυτού, σε σχέση με την ελιά. Τέλος, φωτογραφίζουν τα περιγράμματά τους και τα αναρτούν με ομαδική φωτογραφία ή κολλάζ στην ψηφιακή τους τάξη.

Διδακτικές σημειώσεις

Είναι πολύ πιθανό οι μαθητές και οι μαθήτριες να γνωρίζουν ήδη την ιστορία σχετικά με την ονοματοδοσία της Αθήνας. Για τον λόγο αυτό είναι σημαντικό η εστίαση να γίνει στην ανάπτυξη της επιχειρηματολογίας, κάτι που μπορεί να ενισχύσει και τη δραματική ένταση των δραστηριοτήτων. Με αφορμή το Ψηφιακό Μαθησιακό Αντικείμενο για την ελιά, οι μαθητές και η μαθήτριες μπορούν να δημιουργήσουν αντίστοιχες εικόνες και να τις εμπλουτίσουν με χρήσιμο υλικό και πληροφορίες τόσο για τα άλογα, όσο και για το θαλασσινό νερό. Τέλος, το Ψηφιακό Μαθησιακό Αντικείμενο με τίτλο “Το δίλημμα των κατοίκων της Αττικής”, καθώς αποτελεί ουσιαστικά μία εναλλακτική παρουσίαση της ιστορίας, θα μπορούσε να αξιοποιηθεί στο στάδιο της Εκμάθησης Μεθόδων και τεχνικών προκειμένου να ενισχύσει τη λειτουργία του Δασκάλου σε Ρόλο.

Επέκταση μαθήματος

Με αφορμή το συγκεκριμένο μάθημα, προτείνεται οι μαθητές και οι μαθήτριες να προχωρήσουν σε μία μικρή έρευνα προκειμένου να εντοπίσουν και άλλες ελληνικές πόλεις τα ονόματα των οποίων οφείλονται σε μυθολογικούς ήρωες ή αντίστοιχες ιστορίες.

Παράλληλα, ανάλογα με τη δυναμική και τα ενδιαφέροντα της ομάδας είναι δυνατόν να γίνει πιο προσεκτική μελέτη γύρω από το θέμα της ελιάς με τρόπο διαθεματικό. Είναι δυνατόν να αναζητηθούν έργα τέχνης, καθώς και κείμενα και ποιήματα της λογοτεχνίας που είναι εμπνευσμένα από την ελιά. Τέλος, ενδιαφέρον θα είχε η αναζήτηση μύθων σχετικών με δέντρα και λουλούδια. Αν υπάρχει η δυνατότητα, προτείνεται σε σύντομο χρονικό διάστημα πριν ή μετά την ολοκλήρωση του μαθήματος, η επίσκεψη στον αρχαιολογικό χώρο της Ακρόπολης καθώς και στο Μουσείο.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Ζαραμπούκα, Σ. (2016). *Μυθολογία 3. Η Αθηνά, ο Ποσειδώνας, ο Απόλλωνας και η Άρτεμη*. Πατάκης.

Πηγές για περαιτέρω μελέτη

Δαρλάση, Α. (2017). *Η ελιά*. Μεταίχμιο.

Gómez, R. (2024). *Αθηνά η θεά της σοφίας*. Χάρτινη Πόλη.

Καραγιάννη-Τόλκα, Μ. (2009). *Η ελίτσα*. Λιβάνης.

Φραγκούλη, Φ. (2015). *Ελιά στο Πέλαγος*. Πατάκης.

Μάθημα 9ο

Τίτλος μαθήματος 9: Δοκιμάζουμε θεατρικές τεχνικές

Σύντομη περιγραφή μαθήματος

Στο συγκεκριμένο μάθημα οι ήρωες του βιβλίου έρχονται αντιμέτωποι με μία κατάσταση σχολικού εκφοβισμού που συμβαίνει μεταξύ των ποντικών. Στόχος του μαθήματος είναι η ευαισθητοποίηση της ομάδας πάνω σε ανάλογα ζητήματα και η επίλυση μιας προβληματικής κατάστασης μέσα από το διάλογο και την αξιοποίηση των θεατρικών τεχνικών.

Στάδια μαθήματος

Τι συμβαίνει;

Στην εισαγωγή του μαθήματος, οι ήρωες του βιβλίου, μέσα από το ημερολόγιο του ποντικού Φραντζόλα, καταλαβαίνουν τη διλημματική κατάσταση που ο ίδιος βιώνει. Το ερώτημά του

είναι αν πρέπει να καλέσει στο πάρτι γενεθλίων του τον ποντικό Τυρή, ο οποίος του κάνει τη ζωή δύσκολη και τον ταλαιπωρεί. Στόχος είναι τα παιδιά μέσω της θεατρικής σύμβασης να εκφράσουν ελεύθερα την άποψή τους πάνω στο συγκεκριμένο ζήτημα μέσα από τα δικά τους βιώματα και τις εμπειρίες.

Αυλαία... και πάμε!

Στο επόμενο βήμα, δίνεται συνοπτικά και μέσα από έναν παιγνιώδη διάλογο η στοχοθεσία του μαθήματος. Στόχος αυτού είναι οι μαθητές και οι μαθήτριες, μέσα από τη θεατρική σύμβαση και τη μύηση σε ρόλο, αλλά και αξιοποιώντας θεατρικές τεχνικές, να είναι σε θέση να δίνουν λύση σε ζητήματα που τους/τις αφορούν όλους. Παράλληλα, στόχος είναι να καλλιεργούνται κοινωνικές και συνεργατικές δεξιότητες στο πλαίσιο της ομάδας, μέσα από λεκτικές και μη λεκτικές μορφές θεατρικής έκφρασης.

Ας ζεσταθούμε

Πρώτη Δραστηριότητα (Ας σηκωθούμε όσοι...). Σε αυτό το παιχνίδι ο εκπαιδευτικός προτρέπει τα παιδιά να σηκωθούν σε περίπτωση που τα αφορά το κάλεσμά του. Για παράδειγμα “Ας σηκωθούμε όσοι φοράνε κόκκινη μπλούζα”.

Δεύτερη Δραστηριότητα (Πιάσε το ποντίκι). Τα μέλη της ομάδας σχηματίζουν κύκλο και μεταφέρουν ένα φανταστικό ποντίκι. Κάθε φορά ο εκπαιδευτικός ορίζει έναν διαφορετικό τρόπο κίνησης. Για παράδειγμα, μεταφέρω το ποντίκι από πόδι σε πόδι.

Τρίτη Δραστηριότητα (Γάτα και ποντίκι). Τα μέλη της ομάδας σχηματίζουν κύκλο. Στη μέση βρίσκονται δύο παιδιά με κλειστά μάτια και ένα αντικείμενο, που υποτίθεται ότι είναι τυρί, και το οποίο κάνει θόρυβο ώστε να το εντοπίζουν τα παιδιά που έχουν κλειστά τα μάτια τους. Όποιο από τα δύο παιδιά πιάσει το τυρί γίνεται γάτα και πρέπει να κυνηγήσει, με προσοχή, στον κύκλο τον άλλο παίκτη που είναι το ποντίκι.

Ας οργανωθούμε!

Στο σημείο αυτό οι μαθητές και οι μαθήτριες με τρόπο εύληπτο, ευχάριστο και παιγνιώδη μέσω ενός διασκεδαστικού διαλόγου ενημερώνονται ότι θα αξιοποιήσουν θεατρικές τεχνικές προκειμένου να δουν το πρόβλημα από όλες τις πλευρές και να βοηθήσουν τον ποντικό να βρει μια λύση.

Στο θέμα μας!

Ο εκπαιδευτικός αξιοποιώντας την τεχνική Δάσκαλος σε Ρόλο, αναφέρει – σαν ποντικός Φραντζόλας - τα προβλήματα που αντιμετωπίζει από τον ποντικό Τυρή. Ενδεικτικά μπορούν να αξιοποιηθούν πληροφορίες από το γράμμα του ποντικού στην αρχή του μαθήματος ή ακόμη να δημιουργήσει ο εκπαιδευτικός κι άλλα γεγονότα μεταξύ των δύο ποντικών.

Με αφορμή το ερώτημα της Νουρ, αναφορικά με την τροπή που θα έπαιρνε το πάρτι του ποντικού Φραντζόλα αν ήταν καλεσμένος ο Ποντικός Τυρή, τα παιδιά σε ομάδες, δημιουργούν παγωμένες εικόνες. Κατά την παρουσίαση των παγωμένων εικόνων ο εκπαιδευτικός κατευθύνει την ομάδα σε ανίχνευση σκέψης και κοινωνικής κατάστασης των ηρώων μέσα από στοχευμένες ερωτήσεις. Στη συνέχεια, με παρότρυνση της Μελίνας, η ομάδα εκτός ρόλου συζητά τις πιθανές λύσεις που θα μπορούσαν να λύσουν το πρόβλημα των ποντικών, μέσω αναστοχαστικής συζήτησης.

Με αφορμή τη συζήτηση, τα παιδιά μπαίνουν στην ιστορία υποδυόμενα τους κεντρικούς ήρωες του βιβλίου και αυτοσχεδιάζοντας σε ομάδες, προτείνουν λύσεις στα ποντικά. Με την αξιοποίηση του ΨΜΑ “Η ιστορία από την πλευρά του Ποντικού Τυρή”, δίνεται η δυνατότητα στα παιδιά να δούνε την ιστορία και από την πλευρά του “θύτη”, δηλαδή από την πλευρά εκείνου που ασκεί βία, και ενδεχομένως να εξετάσουν μία εκδοχή που δεν την είχαν φανταστεί ως εκείνη τη στιγμή. Στη συνέχεια, ένα παιδί σε ρόλο ποντικού Φραντζόλα περνάει μέσα από τον διάδρομο της συνείδησης που έχουν σχηματίσει τα υπόλοιπα παιδιά, με στόχο να δεχθεί τις συμβουλές τους. Στο τέλος της ενότητας, ο εκπαιδευτικός, μέσω αφήγησης και αξιοποιώντας τις απόψεις, τις αναπαραστάσεις και το υλικό του μαθήματος, προτείνεται να δώσει ένα αίσιο τέλος στην ιστορία με τη συμφιλίωση των ποντικών.

Στον κύκλο της ομάδας

Με την αξιοποίηση της καρτέκλας των αποκαλύψεων και της γραφής ημερολογίου σε ρόλο, τα παιδιά μέσα από θεατρικούς ρόλους στους οποίους μυήθηκαν κατά τη διάρκεια του μαθήματος, αξιολογούν τις δράσεις τους. Επιπρόσθετα, η τεχνική «καρέκλα των αποκαλύψεων» παρουσιάζεται με παιγνιώδη τρόπο μέσα από το ΨΜΑ «Οι αποκαλύψεις των ηρώων».

Κοίτα τι ανέβασα!

Η δημιουργία ψηφιακής αφίσας κατά του εκφοβισμού, δίνει τη δυνατότητα στους μαθητές και στις μαθήτριες να αποτυπώσουν τα βιώματα και τις εμπειρίες που αποκόμισαν σε ένα εικαστικό έργο.

Διδακτικές σημειώσεις

Ο εκφοβισμός αποτελεί μία πολυσύνθετη έννοια, καθώς συναντάται σε πολλές και διαφορετικές μορφές. Συνήθως γίνεται αναφορά στον σχολικό εκφοβισμό, ωστόσο στο κείμενο δεν προσδιορίζεται αυτό ξεκάθαρα, δίνοντας έτσι στον εκπαιδευτικό τη δυνατότητα και την ευχέρεια να χειριστεί το ζήτημα με τέτοιο τρόπο, ώστε να ανταποκρίνεται στις ανάγκες του εκάστοτε τμήματος. Παράλληλα, η προσέγγιση του συγκεκριμένου ζητήματος προτείνεται να γίνει σφαιρικά, εστιάζοντας όχι μόνο στο θύμα αλλά και στον θύτη, με στόχο να αναδειχθεί η αξία της αληθινής επικοινωνίας και του αμοιβαίου σεβασμού ως τρόπου επίλυσης των συγκρούσεων.

Επέκταση μαθήματος

Για την πολύπλευρη προσέγγιση του ζητήματος, προτείνεται η εισαγωγή ρόλων που πλαισιώνουν τους δύο ήρωες-ποντίκια της ιστορίας. Ενδεικτικά, στο στάδιο της «Εφαρμογής μεθόδων και τεχνικών», στη δραστηριότητα του αυτοσχεδιασμού, τα παιδιά μπορούν να εισαγάγουν ρόλους, όπως τους γονείς των ποντικών, τους εκπαιδευτικούς του σχολείου ή τα άλλα ποντίκια της γειτονιάς. Παράλληλα στο τέλος του συγκεκριμένου σταδίου, η αφήγηση της αίσιας κατάληξης από τον εκπαιδευτικό θα μπορούσε να αντικατασταθεί από αυτοσχεδιαστικές δράσεις των μαθητών και των μαθητριών με την κατάσταση των ηρώων σε μελλοντικό χρόνο.

Η εστίαση σε όλους τους εμπλεκόμενους και ειδικά στον «θύτη», δίνει τη δυνατότητα το μάθημα να διασυνδεθεί με ποικίλα λογοτεχνικά έργα στα οποία συναντούμε ήρωες, οι οποίοι έχουν αποτυπωθεί στις τέχνες ως «κακοί», να αλλάζουν. Με αυτό τον τρόπο το μάθημα συνδέεται διαθεματικά και με τη λογοτεχνία. Τέλος, προτείνεται η παραγωγή οπτικοακουστικού υλικού από τους μαθητές για τον εμπλουτισμό της ψηφιακής αφίσας, στο στάδιο «Δημοσιεύσεις μαθητών».

Πηγές για περαιτέρω μελέτη

- Αλεξάνδρου, Γ. (2015). *Φένια, η αγαπημένη των ήχων*. Πατάκης.
Ηλιόπουλος, Β. (Επιμ.). (2010). *Μίλα μη φοβάσαι*. ΕΨΥΠΕ.
Λουιζίδου, Μ. (2020). *Ο πόλεμος των λέξεων*. Ψυχογιός.
Λυμπέρης, Γ. (2022). *Ο Λυκοπαμπάς*. iWrite.
Μπεθέρα, Π. (2017). *Το μικρό πόνυ*. ΚΑΠΑ Εκδοτική.
Σαρή, Ζ., & Καρακώστα, Μ. (2005). *Ο Φαντασμένος και άλλα παραμύθια*. Εκδόσεις Πατάκη.
Σέπερντ, Α. (2020). *Το αγόρι που μεγάλωνε δράκους*. Μεταίχμιο.

Μάθημα 10ο

Τίτλος μαθήματος 10: Μαθαίνουμε να ρωτάμε. Μαθαίνουμε να απαντάμε.

Σύντομη περιγραφή μαθήματος

Στο δέκατο μάθημα, με ερωταποκρίσεις και δημιουργική αξιοποίηση της ερώτησης και της εκμείωσης γνώσεων και εμπειριών, μαθητές και εκπαιδευτικοί μπαίνουν σε ρόλους της κυκλοφοριακής αγωγής, συζητούν, ερευνούν, συναισθάνονται και ως «ειδικοί» επιλύουν απορίες για θέματα ασφάλειας και υπενθυμίζουν τις αξίες της ζωής.

Στάδια μαθήματος

Τι συμβαίνει;

Με αφορμή μια εμπειρία του Νικήτα στο αυτοκίνητο των γονιών του, όταν εκείνος και η αδερφή του έκαναν πολύ φασαρία και η αδερφή του έβγαλε τη ζώνη της, οι ήρωές μας θέτουν ερωτήσεις και προβληματισμούς για την κυκλοφοριακή αγωγή και με όχημα τη θεατρική αγωγή βιώνουν την ασφάλεια στον δρόμο με θεατρικούς τρόπους.

Αυλαία... και πάμε!

Οδηγούμε τα παιδιά να κάνουν ερωτήσεις, να βρίσκουν απαντήσεις και νέες ερωτήσεις, καλλιεργώντας τη διαλεκτική του διαλόγου και εξερευνώντας το πώς γίνεσαι ένας θεατρικός ρόλος, με αφορμή τη γόνιμη αλληλεπίδραση θεατρικής και κυκλοφοριακής αγωγής. Στοχεύοντας στο να ερευνήσουμε ποιοι είναι οι κανόνες ασφάλειας στον δρόμο, στο αυτοκίνητο και πώς συσχετίζονται με τους «ρόλους», προσκαλούμε την ομάδα να ερευνήσει και να εμπυχώσει τον «ρόλο» των επιβατών, πεζών, οδηγών, ποδηλάτων κ.ά.

Ας ζεσταθούμε

Στο στάδιο αυτό καλούμε τους μαθητές για ζέσταμα με δύο δραματοποιημένα παιχνίδια, το αφορμή το «κόκκινο και πράσινο» και «Το παιχνίδι του Γρηγόρη και του Σταμάτη!». Επακολούθως, μπορούμε να σχεδιάσουμε παιχνίδια με βάση τη λειτουργία και τη σήμανση των φαναριών ή και να προσκαλέσουμε τους μαθητές σε ομάδες να σχεδιάσουν το δικό τους.

Ας οργανωθούμε!

Στο στάδιο αυτό ο εκπαιδευτικός παρουσιάζει στα παιδιά τις διαδραστικές, θεατρικές τεχνικές που θα ακολουθήσουν και τα μέλη της ομάδας προετοιμάζονται να μπουν σε ρόλους κυκλοφοριακής αγωγής.

Στο θέμα μας!

Σε ομάδες, οι μαθητές καλούνται να φτιάξουν δύο σκηνές: μία που ενέχει κίνδυνο και μία ασφαλούς συμπεριφοράς στον δρόμο, τις οποίες και παρουσιάζουν στην ολομέλεια, ενώ στη διάρκεια της παρουσίασης ο εκπαιδευτικός, ως διευκολυντής, προκαλεί την αλληλεπίδραση του «κοινού» με την ομάδα που παρουσιάζει και προτρέπει τη δυνατότητα αντικατάστασης των ρόλων και νέων εκδοχών στα γεγονότα. Η παρακολούθηση της ροής του σεναρίου και των στοιχείων που επεξεργάζεται η κάθε ομάδα στη διάρκεια της προετοιμασίας βοηθάει τον εκπαιδευτικό για να προετοιμαστεί για την παρέμβασή του στη διάρκεια της αλληλεπίδρασης.

«Στο θέμα μας» προτείνεται, επίσης, με αφορμή τις παραπάνω σκηνές και τα θέματα της κυκλοφοριακής αγωγής που ερευνήσαμε, να κάνουμε ασκήσεις θεατρικής/δημιουργικής γραφής και στη επακολούθως να παρακινήσουμε τα παιδιά να γράψουν συνθήματα για την ασφάλεια στον δρόμο. Στο σημείο αυτό, μπορούμε να επιλέξουμε ασκήσεις που σχετίζονται με το περιεχόμενο των αυτοσχεδιασμών που προηγήθηκαν ή ασκήσεις θεατρικής ή δημιουργικής γραφής που συνάδουν με το πνεύμα της δράσης που έχει δημιουργηθεί στην τάξη.

Κατόπιν, επιλέγουμε με τα παιδιά συνθήματα και αποσπάσματα από τις παραπάνω γραπτές δημιουργίες μας, και συναποφασίζουμε τους τρόπους με τους οποίους θα στήσουμε το δρώμενο (χάπενινγκ) και σε ποιο σημείο του σχολείου και πότε θα το

παρουσιάσουμε. Για να διατηρηθεί το στοιχείο της έκπληξης [και του «τυχαίου»], ως προς την αλληλεπίδραση των συμμετεχόντων με τα άλλα τμήματα του σχολείου, έχουμε φροντίσει όλα τα θέματα της διοργάνωσης και της σχετικής ενημέρωσης των συναδέλφων, και παράλληλα μπορούμε να προσκαλέσουμε συμμετέχοντες να βοηθήσουν και στην «ομάδα-παραγωγής/διοργάνωσης».

Στον κύκλο της ομάδας

Στον αναστοχαστικό αυτόν κύκλο, με βάση τα σήματα του Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας, δημιουργούμε ιστορίες από τη σχολική ζωή στις οποίες παρακινούμε τους μαθητές να τα αξιοποιήσουν δημιουργικά. Η συμβολική ή ρεαλιστική αποτύπωση των σημάτων στις ιστορίες τους, οι προσωποποιήσεις και μεταφορές, καθώς και εναλλακτικές θεατρικές και λογοτεχνικές προσεγγίσεις σύγκρισης ή παραλληλισμού των κωδικών κυκλοφορίας και σχολικής ζωής, γίνεται ένας ενδιαφέρων καμβάς αξιολόγησης. « Πότε λέμε στοπ; Στη σχολική ζωή;», «Τι σημαίνει για τα παιδιά στο σχολείο η φράση “Είναι ανοιχτή η πρόσβαση για όλους;”» κ.ά.

Κοίτα τι ανέβασα!

Στην ψηφιακή τάξη τα παιδιά ανεβάζουν έναν μονόλογο ή ένα μονόπρακτο με θέμα την κυκλοφοριακή αγωγή, το οποίο καλούνται να γράψουν με την ολοκλήρωση των παραπάνω εργασιών. Επιπροσθέτως, οι μαθητές καλούνται να συγκεντρώσουν τα ντοκουμέντα από το χάπενινγκ που κάναμε (φωτογραφίες, εικαστικά, αυτοσχεδιασμούς, ήχους κ.ά.) και τα μεταμορφώσουν σε ψηφιακό χάπενινγκ!

Διδακτικές σημειώσεις

Ο ρόλος του εκπαιδευτικού στο συγκεκριμένο μάθημα είναι ιδιαιτέρως εκμαιευτικός και διευκολυντικός, καθώς δίνει το έναυσμα στους μαθητές να μιλήσουν για την κυκλοφοριακή αγωγή, για τον ρόλο τους ως παιδιά-επιβάτες, πεζοί ή ποδηλάτες ή και ως μελλοντικοί οδηγοί κ.λπ., μέσα από θεατρικούς ρόλους και καταστάσεις. Σε συνεργασία με τον δάσκαλο της τάξης και εκπαιδευτικούς ειδικοτήτων το μάθημα μπορεί να αποτελέσει υλικό αρχής ή συνέχειας μιας μεγαλύτερης ακτιβιστικής δράσης του σχολείου για την κυκλοφοριακή

αγωγή και για την ασφάλεια στο δρόμο κ.ά. Στο πλαίσιο των δράσεων σε ρόλο, αξίζει να σημειωθεί η σημασία της σύνδεσης με στοιχεία που προκύπτουν από τον κώδικα οδικής κυκλοφορίας και συναφές εκπαιδευτικό υλικό που προτείνεται για τη συγκεκριμένη ηλικιακή βαθμίδα.

Επέκταση μαθήματος

Ως εξέλιξη του μαθήματος, ο εκπαιδευτικός μπορεί να επεκτείνει περαιτέρω τους αυτοσχεδιασμούς, την εργασία εντός και εκτός ρόλου, τις γραπτές και προφορικές δραστηριότητες, με εστίαση στην ασφάλεια στο δάσος, στο σπίτι κ.ά. Στο πεδίο υγεία-περιβάλλον-ασφάλεια, η διερεύνηση και ανάπτυξη των θεατρικών «ρόλων» που σχετίζονται με τα προβλήματα ή τις θεματικές ενισχύει την επιχειρηματολογία, επιτρέπει στην προυπάρχουσα γνώση και εμπειρία να αναδυθεί και καλλιεργεί δεξιότητες κριτικής σκέψης και διαχείρισης συγκρούσεων. Μια πιθανή ερώτηση «Τι θα συνέβαινε εάν ο Νικήτας και οι φίλοι του είχαν να αντιμετωπίσουν ένα περιστατικό που τους έθετε σε κίνδυνο στο δάσος;» θα μπορούσε να αποτελέσει το σημείο εκκίνησης και επέκτασης του σεναρίου του μαθήματος σε άλλες εκδοχές και με άλλες ιστορίες.

Πηγές για περαιτέρω μελέτη

[Οδηγός Κυκλοφοριακής Αγωγής.](#)

[Εκπαιδευτικό υλικό για την Κυκλοφοριακή Αγωγή.](#)

Αξιοποίηση όλου του συναφούς εκπαιδευτικού υλικού κυκλοφοριακής αγωγής που είναι προσβάσιμο και μπορεί να το χρησιμοποιήσει το σχολείο

ΘΕΜΑ 4.
ΤΙ ΚΑΝΟΥΜΕ ΓΙΑ ΝΑ ΖΩΝΤΑΝΕΨΟΥΜΕ ΣΤΗ ΣΚΗΝΗ ΜΙΑ ΓΡΑΜΜΕΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Μάθημα 11ο

Τίτλος μαθήματος 11: Πώς να φτιάξουμε ένα θεατρικό έργο ή τι υλικά θέλουμε για να κάνουμε ένα έργο στη σκηνή μας;

Σύντομη περιγραφή μαθήματος

Στο ενδέκατο μάθημα, με αφορμή την Ειρήνη που χάθηκε, οι ήρωές μας καλούν τους μαθητές σε περιπέτειες ανακάλυψης ντοκουμέντων από τον πόλεμο και την ειρήνη και σε ένα θεατρικό ταξίδι ανάδειξης της σημασίας της παγκόσμιας ειρήνης που αποτυπώνεται στη σκηνή ως θεατρικό έργο ή ως καμβάς και υλικό για παράσταση.

Στάδια μαθήματος

Τι συμβαίνει;

Η Νουρ ανακοινώνει στην ομάδα ότι η «Ειρήνη» χάθηκε, ο Πέντρο τους μιλάει για την η παγκόσμια ειρήνη και για παλιούς του συμμαθητές που ζουν και τώρα σε γειτονιές που πέφτουν βόμβες και φοβούνται συνέχεια, η Νόνα η Χελώνα ανακαλεί πόσους πολέμους έχει ζήσει και όλοι μαζί είναι έτοιμοι να ανακαλύψουν με θεατρικούς τρόπους τι μπορούν να κάνουν...για να σταματήσουν τον πόλεμο.

Αυλαία... και πάμε!

Στόχος του μαθήματος είναι οι μαθητές να γνωρίσουν πώς ο πόλεμος και η ειρήνη επηρεάζουν τις ζωές των ανθρώπων και να μετατρέψουν συναφείς ιστορίες σε ένα θεατρικό αντιπολεμικό κείμενο, εξερευνώντας τους ρόλους, τις καταστάσεις, τα γεγονότα και αναζητώντας την «Ειρήνη».

Ας ζεσταθούμε

Με τους «ήχους της ειρήνης και του πολέμου» η μία ομάδα θα παράγει ήχους του πολέμου και η άλλη θα απαντά με ήχους της ειρήνης, ενώ τα «πανιά της ειρήνης και του πολέμου» δίνουν μορφή με το χρώμα και το σχήμα τους σε εικόνες και ιστορίες ειρήνης και πολέμου.

Τι συμβολίζει κάθε χρώμα; Πώς με τα σώματά μας και τα πανιά μπορούμε να φτιάξουμε στιγμές από τη ζωή στην ειρήνη; Οι εικόνες αυτές προτείνεται να ζωντανέψουν και με ήχους, ενώ παράλληλα δίνουν αφορμές για τη συνέχεια της ιστορίας... Οι

εκπαιδευτικοί αξίζει να σημειώνουν στο στάδιο αυτό τις ιδέες και τις αντιδράσεις των μαθητών.

Ας οργανωθούμε!

Στο στάδιο αυτό παρουσιάζουμε στους μαθητές τις τεχνικές που θα ακολουθήσουν στο «θέμα μας» και προετοιμαζόμαστε για τις παγωμένες εικόνες από την ειρήνη και από τον πόλεμο που θα φτιάξουμε, για το πώς θα τις ζωντανέψουμε και για το ποιος, το πού, το πότε, το τι και το πώς κάθε εικόνας. Η φράση της Νόνας της σοφής Χελώνας «Καμιά φορά τις εικόνες μπορούμε να τις «ακούσουμε» χωρίς να μιλήσουν» μπορεί να αποτελέσει έναυσμα για να συζητήσουν οι μαθητές και να εκφράσουν τις απόψεις του πάνω στο χελωνικό απόφθεγμα.

Στο θέμα μας!

Χωριζόμαστε σε δύο ομάδες και φτιάχνουμε παγωμένες εικόνες με θεματικές παρμένες από τον πόλεμο και την ειρήνη, δημιουργούμε ηχοτοπία και με αυτοσχεδιασμό οργανώνουμε τρεις σκηνές για τον πόλεμο και τρεις για την ειρήνη. Στο σημείο αυτό ο εκπαιδευτικός, μπορεί εάν θελήσει να ορίσει ακόμη χωροχρονικά τις σκηνές αυτές, λέγοντας για παράδειγμα “τρεις σκηνές από την χώρα...” ή τρεις σκηνές από τη δεκαετία... Στη συνέχεια, τα παιδιά καλούνται να δραματοποιήσουν αυτοσχεδιάζοντας την ακόλουθη συνθήκη: «Σε έναν τόπο ειρηνικό, ξεσπάει πόλεμος. Δημιουργούμε τρεις σκηνές από την ιστορία του τόπου: το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον». Οι εκπαιδευτικοί, όπως κάνει και η Νόνα η Χελώνα, λειτουργούν ως διευκολυντές και μετά από την παρουσίαση των αυτοσχεδιασμών, κάνουν ερωτήσεις στα πρόσωπα που παίζουν και ξετυλίγουν το νήμα των κινήτρων τους, των επιθυμιών, των φόβων και άλλων συναισθημάτων που βιώνουν στην ιστορία.

Στον κύκλο της ομάδας

Στον κύκλο αυτόν της αξιολόγησης της δράσης και του δημιουργικού αναστοχασμού, οι μαθητές ακούν ένα ηχητικό ντοκουμέντο σε σχέση με την ειρήνη και τον πόλεμο, το οποίο έχουν συλλέξει από την οικογένειά τους ή από τη γειτονιά ή το διαδίκτυο, και το συζητάνε με την ομάδα.

Κοίτα τι ανέβασα!

Οι μαθητές καλούνται να αναρτήσουν αφηγήσεις και συνεντεύξεις για τον πόλεμο που θα πάρουν από τους παππούδες και τις γιαγιάδες σας (ή τους προπαππούδες ή τις προγιαγιάδες) ή από παιδιά της ηλικίας τους που έχουν βιώσει στιγμές πολέμου ή/και ειρήνης.

Διδακτικές σημειώσεις

Στο συγκεκριμένο μάθημα προτείνεται να δοθεί έμφαση στη σημασία της παγκόσμιας ειρήνης, καθώς και στη σύνδεση των προγόνων και της ιστορίας του κάθε τόπου με το δίπολο «πόλεμος-ειρήνη», στιγμές δηλαδή από το γενεαλογικό δέντρο των οικογενειών και των ομάδων των παιδιών που αποτυπώνουν το «εύθραυστο» των πολιτισμών και τις επιπτώσεις του πολέμου. Η συμμετοχή των μαθητών ως ερευνητών σε διαδικασίες συνέντευξης κι έρευνας τους οδηγεί στο να συναισθανθούν την ροή της ιστορίας αλλά και να ενδιαφερθούν ουσιαστικά για την ίδια την ιστορία των οικογενειών τους και των κοντινών τους προσώπων, στο σχολείο, στην πόλη, στην κοινότητα. Επίσης, το μάθημα ενδείκνυται για δραστηριότητες σε συνεργασία με τους γονείς και τις οικογένειες.

Επέκταση μαθήματος

Με αφορμή το συγκεκριμένο μάθημα, οι μαθητές μπορούν να κληθούν να γράψουν μονολόγους ή μονόπρακτα ή και ένα συλλογικό θεατρικό έργο, με βάση τις συνεντεύξεις, τα ηχητικά ντοκουμέντα και τις ιστορίες των προσώπων που συνέλεξαν. Επίσης, το μάθημα προσφέρεται για τη συμμετοχή των μαθητών σε μια εθελοντική αντιπολεμική δράση στο σχολείο ή στον τόπο τους, ή και για τη συμμετοχή τους σε ένα φιλανθρωπικό σκοπό που θα συζητηθεί παράλληλα με τα παραπάνω.

Βιβλιογραφία μαθήματος

Ειρήνη του Αριστοφάνη, σε μετάφραση ή διασκευή επιλογής των εκπαιδευτικών.

Πηγές για περαιτέρω μελέτη

[Αφιέρωμα στον Γιάννη Μπεχράκη](#)

[Οι φωτογραφίες του Γιάννη Μπεχράκη.](#)

Ντοκουμένα, συλλογές, αρχεία, ψηφιακές συλλογές, μαρτυρίες, ντοκιμαντέρ, μορφές έντεχνου λόγου κ.ά.

Μάθημα 12ο

Τίτλος μαθήματος 12: Παίζουμε το έργο που φτιάξαμε στη σκηνή μας

Σύντομη περιγραφή μαθήματος:

Στο δωδέκατο μάθημα, τα παιδιά σχεδιάζουν, μέσα από θεατρικές τεχνικές, τη συμμετοχή τους σε Διεθνές Συμβούλιο Παιδιών όπου και θα συνομιλήσουν για την παγκόσμια ειρήνη, θα ανταλλάξουν απόψεις, επιχειρήματα, και θα πάρουν θέση για τα δικαιώματα παιδιών και νέων.

Στάδια μαθήματος

Τι συμβαίνει;

Η Νουρ αναρωτιέται πώς θα μπορούσαν τα παιδιά ν' αλλάξουν τον κόσμο και ο Πέντρο ονειρεύεται να βρουν τρόπους έκφρασης σε διεθνή συμβούλια των παιδιών κι εκεί όπου οι μεγάλοι από όλες τις χώρες παίρνουν αποφάσεις! Η Νόνα η Χελώνα τραγουδώντας στίχους από «Το Γαϊτανάκι» της Ζωρζ Σαρή «Αν όλα τα παιδιά της γης πιάναν γερά τα χέρια...», ανακαλεί τη συμμετοχή της στο δημοτικό σε παράσταση, όπου έγιναν μια τεράστια αλυσίδα παιδιών και κυκλώσαν όλο το σχολείο, δίνοντας ώθηση στον Νικήτα να σκεφτεί πώς και εκείνοι θα μπορούσαν να παρουσιάσουν με θεατρικούς τρόπους «το πώς ν' αλλάξουμε τον κόσμο».

Αυλαία... και πάμε!

Στόχος του δωδέκατος μαθήματος είναι οι μαθητές να αναμείξουν τα συστατικά της ειρήνης που προέκυψαν από τους αυτοσχεδιασμούς και τα κείμενά του και να τα χτυπήσουν καλά στο γουδί για να φτιάξουν τη δική τους συνταγή για τον κόσμο που ονειρεύονται να έχουν τα παιδιά. Στο σημείο αυτό μπορεί να γίνει η συζήτηση για το ότι καλούνται να κάνουν το αντίθετο από αυτό που έκανε ο Πόλεμος στο έργο «Ειρήνη» του Αριστοφάνη, όταν χτύπησε στο γουδί τις ελληνικές πόλεις για να τις καταστρέψει, καθώς στο δικό τους έργο θα κάνουν τη δική τους Ειρήνη.

Ας ζεσταθούμε

Σε ομάδες των τριών παιδιών, έχουν ένα ολόκληρο λεπτό για να παρουσιάσουμε με σωματική έκφραση αντιπολεμικά μηνύματα. Στη συνέχεια, κάθε ομάδα καλείται να μετατρέψει σε τραγούδι διάρκειας ενός λεπτού. Ακολουθεί η δραστηριότητα «Μεταφράζω παίζοντας!», όπου σε ζευγάρια, το παιδί α΄ σε μια δική του «ακαταλαβίστικη» γλώσσα μιλάει για τις συνέπειες του πολέμου και το παιδί β΄ μεταφράζει στη δική του γλώσσα ό,τι καταλάβει.

Ας οργανωθούμε!

Η Νουρ οργανώνει την ομάδα για να συναποφασίσει το τελικό κείμενο για την παρουσίαση και όλοι συμμετέχουν με ιδέες για το πώς θα μοιράσουν ρόλους, για το πώς θα δείξουν το Συμβούλιο των Παιδιών και μέσα από πρωταγωνιστικούς και ομαδικούς-συλλογικούς ρόλους. Συζητούν, επίσης, το τι θα φορέσουν, το πώς θα εκφέρουν τα λόγια τους, τηρώντας τον χρόνο που τους αναλογεί.

Στο θέμα μας!

Η Νόνα η Χελώνα ξεσηκώνει την ομάδα για να φτιάξουν τον σκηνικό χώρο, ο οποίος αποτελείται από θρανία, καρέκλες, οθόνη προβολής, μικρόφωνα, βήμα ομιλητή και ό,τι άλλο βρουν τα παιδιά στη θεατρική αποθήκη του σχολείου που θα βοηθήσει για να μετατρέψουν τον χώρο σε συνεδριακό. Οι ήρωες με τα παιδιά συναποφασίζουν ποια θα είναι η σειρά των εκπροσώπων που θα μιλήσουν, τότε θα προβάλουν βίντεο-μαρτυρίες και πώς θα διαχειριστούν τους ρόλους και τις αρμοδιότητές τους στο δραματοποιημένο αυτό Συμβούλιο των Παιδιών που θα δώσει «φωνή» στα παιδιά του κόσμου.

Στον κύκλο της ομάδας

Στο στάδιο αυτό της αξιολόγησης, συζητάμε τα συμπεράσματα του Συμβουλίου των Παιδιών για την Παγκόσμια Ειρήνη και τα καταγράφουμε. Ο εκπαιδευτικός παροτρύνει σκέψεις και αναστοχασμό των παιδιών πάνω στα θέματα που προηγήθηκαν, καθώς και εκμαιεύει το πώς ένιωσαν, τι σκέφτηκαν, τι θα ήθελαν να εκφράσουν δημόσια, τι θα ήθελαν να απευθύνουν σε πρόσωπα που ασκούν εξουσία.

Κοίτα τι ανέβασα!

Οι μαθητές καλούνται να αναρτήσουν ένα infographic με τα συμπεράσματα του Συνεδρίου των Παιδιών για την Παγκόσμια Ειρήνη και να το ανεβάσουν στην ψηφιακή τάξη.

Διδακτικές σημειώσεις

Στη διάρκεια προετοιμασίας των διεργασιών του Συμβουλίου των Παιδιών για την Παγκόσμια Ειρήνη, προτείνεται να έρθουν σε επικοινωνία με εκπροσώπους φορέων που εστιάζουν στα δικαιώματα των παιδιών και των νέων και να συνομιλήσουν μαζί τους είτε δια ζώσης είτε με τηλεδιάσκεψη. Επίσης, στο πλαίσιο θεατρικών προσεγγίσεων και με τη μέθοδο του εκπαιδευτικού σε ρόλο, συνάδελφοι από άλλα τμήματα μπορούν να μας επισκεφθούν στην τάξη, σε ρόλο για να μας μιλήσουν για την παγκόσμια ειρήνη ή για κάποια συγκεκριμένη περιοχή ή γεγονός.

Επέκταση μαθήματος

Τα αποτελέσματα της θεατρικής δράσης του μαθήματος μπορούν να αποτυπωθούν σε ένα επίσημο έγγραφο το οποίο οι μαθητές θα αποστείλουν σε επίσημους φορείς, σε πολιτικά πρόσωπα και αρμόδια Υπουργεία ή και σε παιδιά από άλλους τόπους ή χώρες, για να τα ενημερώσουν για τις θέσεις τους, να τους εκφράσουν συμπαράσταση ή και να τα προσκαλέσουν σε ένα κοινό (εξ αποστάσεως) δρώμενο με τη χρήση των ψηφιακών τεχνολογιών.

Βιβλιογραφία μαθήματος

Σαρή, Ζ. (2014). *Το Γαιτανάκι*, Πατάκης.

Πηγές για περαιτέρω μελέτη

[Η σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού](#)

[Η σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού σε κείμενο για παιδιά.](#)

[Το Δίκτυο για τα δικαιώματα του παιδιού](#)

[Ο Συνήγορος του Παιδιού](#)

[Τι κάνει η Ευρωπαϊκή Ένωση για τα Δικαιώματα του Παιδιού](#)

[Το Ευρωκοινοβούλιο για τα Δικαιώματα του Παιδιού](#)

[Μονόλογοι για τη Γάζα](#)

**ΘΕΜΑ 5.
Η ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΣΚΗΝΗ ΜΑΣ**

Μάθημα 13^ο

Τίτλος μαθήματος 13: Ποιοι είμαστε και τι ζητάμε στη σκηνή;

Σύντομη περιγραφή μαθήματος:

Στο συγκεκριμένο μάθημα, με αφορμή τους «Όρνιθες» του Αριστοφάνη και την ιδανική πολιτεία, τα παιδιά διαπραγματεύονται δικαιώματα πουλιών και ανθρώπων, παίζοντας και αυτοσχεδιάζοντας στη θεατρική πράξη, με τους κώδικες της θεατρικής γραφής και σκηνής.

Στάδια μαθήματος

Τι συμβαίνει;

Η Νουρ θέτει το ερώτημα «Πού πιστεύετε ότι κατοικούν τα πουλιά;», ο Νικήτας αναρωτιέται μήπως έχουν τη δική τους πολιτεία και η Νόνα η Χελώνα τους απαντά ότι ζουν στη Νεφελοκοκκυγία, την πολιτεία που δημιούργησαν τα πουλιά, σύμφωνα με την αρχαία ελληνική κωμωδία του Αριστοφάνη «Όρνιθες». Οι ήρωες ανακαλούν σε τι μορφή έχουν δει ή διαβάσει το έργο και προετοιμάζονται για να φτιάξουν τη δική τους ιδανική πολιτεία.

Αυλαία... και πάμε!

Σκοπός του μαθήματος είναι το να ανακαλύψουν τα παιδιά το έργο του Αριστοφάνη «Όρνιθες» και να φτιάξουν τη δική τους ιδανική πολιτεία, παρουσιάζοντας τα δικαιώματα που θα έχουν ως πολίτες και τις υποχρεώσεις τους και εξερευνώντας τα όρια και τις διαστάσεις των θεατρικών ρόλων πουλιών και ανθρώπων.

Ας ζεσταθούμε

Ξεκινάει ένα ζέσταμα που προαπαιτεί προθέρμανση στο σώμα, στη φωνή, στην αναπνοή ώστε στη συνέχεια «Πάμε να γίνουμε πουλιά!». Στο συγκεκριμένο σημείο η προετοιμασία για την κίνηση των παιδιών σε ρόλο πουλιών αποτελεί ταυτόχρονα και προθέρμανση του σώματος και της φωνής, μέσα από δραματοποιημένες οδηγίες κίνησης και σωματικής έκφρασης: «Φτάσαμε στα σύννεφα, ξαπλώνουμε, εισπνέουμε και εκπνέουμε, μετρώντας ως το πέντε κάθε φορά». Στη συνέχεια η Νουρ καλεί τους μαθητές να μιλήσουν σαν πουλιά, και οι υπόλοιποι μαντεύουν ποιο είδος πουλιού είναι, ενώ το συναφές ΨΜΑ «Παίζοντας με τα είδη πουλιών στην Ελλάδα», ενισχύει την άσκηση και μπορεί να αξιοποιηθεί παράλληλα από τον εκπαιδευτικό. Η Νόνα η Χελώνα προσκαλεί τους μαθητές σε ένα σωματικό-ψηφιακό

ζέσταμα, οδηγώντας τους να παρακολουθήσει στην οθόνη προβολής την Πάροδο, από τη μαγική χορογραφία της Ζουζούς Νικολούδη στην ιστορική παράσταση των «Ορνίθων» του Καρόλου Κουν, να επιλέξουν στοιχεία της κίνησης που τους αρέσουν και να τα μιμηθούν.

Ας οργανωθούμε!

Στο στάδιο αυτό ο εκπαιδευτικός με τα παιδιά συμφωνούν και παρουσιάζουν τον τρόπο εργασίας τους και το ότι θα φτιάξουν στις επιμέρους ομάδες τους τη δική τους ιδανική πολιτεία, με όποιον αυτοσχέδιο τρόπο θέλουμε, και με τη δυνατότητα να κάνουν κατασκευές, να έχουν πινακίδες κι οδηγίες σκηνικές. Επιπροσθέτως, θα αξιοποιήσουν αντικείμενα της τάξης τους για να φτιάξουν την πολιτεία. Για τον λόγο αυτό ο εκπαιδευτικός μπορεί να τους οδηγήσει στο να χρησιμοποιήσουν αντικείμενα από τη σχολική τσάντα τους, από τη σχολική αίθουσα ή και εναλλακτικά να τους έχει ζητήσει να έχουν μαζί τους κάποια υλικά ή αντικείμενα από το σπίτι. Η αυτενέργεια και η πρωτοβουλία των μαθητών στην επιλογή των αντικειμένων από την τάξη θα οδηγήσει στον σχεδιασμό και την υλοποίηση της δικής τους ξεχωριστής πολιτείας.

Στο θέμα μας!

Τα παιδιά ζωντανεύουν σκηνές από το συμβούλιο των πουλιών και γίνονται οι όρνιθες της κωμωδίας. Σε ρόλο πουλιών συζητούν για τα προβλήματα που έχουν με τους ανθρώπους, καθώς και για τα δικαιώματα ανθρώπων και πουλιών. Σε μικρές ομάδες, συζητούν για τις αξίες, τα δικαιώματα και τις δημοκρατικές αξίες που κάθε ομάδα ορίζει για τη δική της ιδανική πολιτεία. Στην ολομέλεια παρουσιάζουμε τις απόψεις και, στη συνέχεια, ακολουθεί μια ενδιαφέρουσα αυτοσχέδια διαδραστική δημόσια συζήτηση πουλιών και ανθρώπων. Όλοι θα έχουν ένα ολόκληρο λεπτό για να υποστηρίξουν τα δικαιώματά τους, γεγονός που ενισχύει την αύξηση και τεκμηρίωση της επιχειρηματολογίας καθώς και τις δεξιότητες ανάπτυξης προφορικού και δημόσιου λόγου. Ακολουθεί «Μια πολιτεία αλλιώς...», όπου η Μελίνα οδηγεί τα παιδιά να σχεδιάσουν έναν αυτοσχεδιασμό, σε ζευγάρια ή μικρές ομάδες, με βάση τα δικαιώματα που η κάθε ομάδα θέλει να έχει η δική της ιδανική πολιτεία.

Η Νουρ επεξηγεί ότι στην πολιτεία αυτή, που είναι «σαν μια μινιατούρα από την κανονική ζωή» μπορούμε να επιλέξουμε να έχουμε Υπουργεία, όπως Πουλερικών, Πτηνών και Νέων Συγκοινωνιών, Χώρας Πουλιών και Παιδείας, Υγείας, Πτηνο-εκπαίδευσης και Νοσηλείας κ.ά. Στη δράση αυτή οι εκπαιδευτικοί παρακινούν τους μαθητές να προτείνουν

ιδέες για την καλύτερη εκδοχή του κόσμου, ωστόσο η Νόνα η Χελώνα τους δίνει τη δυνατότητα να αυτοσχεδιάσουν αν θελήσουν, και τη χειρότερη εκδοχή και στη συνέχεια να τις συγκρίνουν και να βγάλουν τα συμπεράσματά τους. Οι οδηγίες για τις παραπάνω αυτοσχέδιες δράσεις μπορούν να δοθούν ως περισσότερο ή λιγότερο ημικαθοδηγούμενες, και ο εκπαιδευτικός επιλέγει τα σημεία που θέλει να «ανοίξει» την ιστορία στις ελεύθερες επιλογές των ομάδων.

Στη συνέχεια, η Μελίνα καλεί τα παιδιά να συμπληρώσουν στο Ορνιθο-Ημερολόγιο και με βάση τα χαρακτηριστικά του ρόλου που είχαν, εκφράζουν γραπτώς μια μέρα στην ιδανική πολιτεία.

Στον κύκλο της ομάδας

Στον κύκλο της ανατροφοδότησης και του αναστοχασμού, η Νουρ καλεί τα παιδιά να εντοπίσουν τις ομοιότητες και τις διαφορές από τις πολιτείες που δημιούργησαν και να εκφράσουν τις απόψεις τους για έναν καλύτερο κόσμο για όλους. Η Μελίνα τους προτρέπει να μεταγράψουν τις ιδέες τους σε ζωγραφική, μακέτα και ό,τι άλλο καλλιτεχνικό δημιούργημα σκεφτούν.

Κοίτα τι ανέβασα!

Κάθε ομάδα φωτογραφίζει ή σκανάρει τις εικαστικές συνθέσεις που δημιούργησε και δίνει έναν τίτλο στο έργο τέχνης, εμπνέεται από αυτό για να γράψει στη συνέχεια ένα ποίημα ή ελεύθερους στίχους ή και ένα χορικό.

Διδακτικές σημειώσεις

Στο πλαίσιο του συγκεκριμένου μαθήματος, ο εκπαιδευτικός μπορεί να οδηγήσει την όλη δράση σε περισσότερο ή λιγότερο σωματικές και μουσικοθεατρικές διαδρομές. Σε κάθε περίπτωση η εργασία με τα πουλιά και τους «Όρνιθες», προϋποθέτει μια καλή προθέρμανση και ασκήσεις για το ζέσταμα των χεριών, του κεφαλιού που θα ενισχύσουν τις απομονωμένες κινήσεις των ειδών των πουλιών. Οι εκπαιδευτικοί, δίνοντας στους μαθητές τη δυνατότητα να εκφραστούν ελεύθερα και να αποτυπώσουν τη δική τους ιδανική πολιτεία, καλούνται να είναι φιλικοί με τις διαφορετικές εκφάνσεις και είδη πολιτειών που θα συναντήσουν. Επακολούθως, στο πλαίσιο της ανατροφο-δότησης επιμέρους δραστηριοτήτων έχουν πάντα το περιθώριο να συζητήσουν ή να θέσουν ερωτήματα για ό,τι τυχόν είδαν ως «ξένο» για την

ολομέλεια και να κάνουν τη δική τους τοποθέτηση σε ζητήματα και αξίες, χωρίς να θίξουν επιλογές και οπτικές των παιδιών.

Επέκταση μαθήματος

Παράλληλα με την πορεία εξέλιξης του μαθήματος, τα παιδιά μπορούν να οδηγηθούν στη δημόσια έκθεση της συλλογικής, ιδανικής πολιτείας και να συγγράψουν ένα δοκίμιο ή ένα άρθρο για εφημερίδα, εκφράζοντας τις απόψεις τους (ανά ομάδα) ή την εμπειρία τους (ως ομάδα ή ως πρόσωπα) από όσα βίωσαν στο πλαίσιο του παρόντος μαθήματος.

Ως μια διεπιστημονική δραστηριότητα επέκτασης του σεναρίου: οι μαθητές καλούνται να μελετήσουν, παράλληλα με τα ΨΜΑ, τα είδη των πουλιών στην Ελλάδα και να αξιοποιήσουν στοιχεία των χαρακτηριστικών τους και των τόπων στους οποίους ζουν και ταξιδεύουν, για να γράψουν το ημερολόγιο των πουλιών ή θεατρικούς διαλόγους και σκηνές μεταξύ διαφορετικών ελληνικών πουλιών, στη φύση ή στην πόλη.

Πηγές για περαιτέρω μελέτη

[Η σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού από το Δίκτυο για τα δικαιώματα του παιδιού](#)
Εγκυκλοπαίδεια Ελληνικής Φύσης. (χ.η.). Πουλιά Ελλάδα - [Λίστα ειδών. Εγκυκλοπαίδεια Ελληνικής Φύσης.](#)

Επιτροπή Αξιολόγησης Ορνιθολογικών Παρατηρήσεων. (χ.η.). [Κατάλογος των πουλιών της Ελλάδας από την Ορνιθολογική Εταιρεία.](#)

Dover, K.J. (1978). *Η κωμωδία του Αριστοφάνη* (Φ. Κακριδής, Μτφ.). Αθήνα: ΜΙΕΤ

Ζαραμπούκα, Σ. (2016). *Αριστοφάνη Όρνιθες*. Πατάκης

Καλατζόπουλος, Γ. (2023). *Θέατρο για παιδιά και... έξυπνους μεγάλους*. Φίλντισι.

Ποταμίτης, Δ. (2013). *Ιστορίες του Παππού Αριστοφάνη*. Ντουντούμης.

Σβένσον, Λ. (2015). *Τα πουλιά της Ελλάδας, της Κύπρου και της Ευρώπης*. Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία.

Μάθημα 14^ο

Τίτλος μαθήματος 14: Οργανώνουμε μια θεατρική παράσταση

Σύντομη περιγραφή μαθήματος:

Στο δεκατοτέταρτο μάθημα, οι μαθητές καλούνται με βάση τους αυτοσχεδιασμούς για την ιδανική πολιτεία, να προχωρήσουν και να συνθέσουν το δικό τους κείμενο για παρουσίαση ή παράσταση και να ανακαλύψουν το μαγικό ταξίδι σχεδιασμού και υλοποίησης της θεατρικής παράστασης.

Στάδια μαθήματος

Τι συμβαίνει;

Από τις ιδανικές πολιτείες που ζωντάνεψαν οι μαθητές, μπορούν να δημιουργηθούν ιστορίες πολλές και διαφορετικές και οι πρωταγωνιστές καλούν την ομάδα, με βάση το τελικό κείμενο που έχει συνθέσει, να κάνουν τις ιδέες θεατρική παράσταση.

Αυλαία... και πάμε!

Σκοπός της ενότητας είναι να μάθουν τα παιδιά πώς από το χαρτί εμφανίζονται ρόλοι, κοστούμια, φώτα, ήχος, σκηνικά και άλλα πολλά σε μια θεατρική σκηνή, και με αφορμή τα Ορνιθοπαιχνίδια να βιώσουν τον μαγικό κόσμο της παράστασης. Με Ορνιθο-ορθοφωνία, ασκήσεις αναπνοής κι έκφρασης σωματικής, τα παιδιά γίνονται πουλιά και τα πουλιά γίνονται ρόλοι σημαντικοί!

Ας ζεσταθούμε

Στο στάδιο αυτό, οι μαθητές παίζουν με τις εντάσεις, «χρωματίζουν» τη φωνή τους και πειραματίζονται με διαφορετικές εντάσεις και τρόπους εκφοράς των προτάσεων. Δοκιμάζουν ασκήσεις αναπνοής με τους σταθμούς του τρένου, ενώ στη συνέχεια δημιουργούν ηχοτοπία του σταθμού των τρένων τους και κάνουν ασκήσεις ορνιθοφωνίας-ορθοφωνίας με ήχους πουλιών. Οι μαθητές μπορούν να προτείνουν τις δικές τους συλλαβές ή και λέξεις για εξάσκηση.

Ας οργανωθούμε!

Η Νόνα η Χελώνα υπενθυμίζει και επιβεβαιώνει ότι κάθε ομάδα μπορεί να παρουσιάσει την πολιτεία μιας άλλης ομάδας, όπως επιθυμεί, με όποια θεατρική μορφή επιλέξει! Το αυτοσχέδιο σενάριο της μίας ομάδας γίνεται υλικό στα χέρια των άλλων ομάδων που καλούνται να το σκηνοθετήσουν, όπως συναποφασίσουν.

Στο θέμα μας!

Η Μελίνα οργανώνει τα παιδιά για πρόβα! Η Νόνα η Χελώνα τους αναφέρει ότι για να σκηνοθετήσει η μία ομάδα την άλλη, προτείνεται να γράψουν σκηνικές οδηγίες και στη συνέχεια, αφού μελετήσουν το κείμενο, να αναπαραστήσουν την ιδανική πολιτεία της

συγγραφικής ομάδας που τους έτυχε. Καλούνται να γίνουν ηθοποιοί και σκηνοθέτες και να παρουσιάσουν αυτό που έγραψαν οι συγγραφείς, με τον τρόπο που οι σκηνοθέτες το φαντάζονται. Στο σημείο αυτό και με αφορμή τις σκηνικές οδηγίες μπορεί να ακολουθήσει συζήτηση για τη σχέση θεατρικού συγγραφέα-ηθοποιού-σκηνοθέτη.

Στον κύκλο της ομάδας

Στον κύκλο αυτό της αξιολόγησης της δράσης και του δημιουργικού αναστοχασμού, οι μαθητές, αφού έχουν συναποφασίσει το πώς θα σκηνοθετήσουν τις ιδανικές πολιτείες, συζητούν τι τους άρεσε από όλη αυτή τη διαδικασία και αυτοαξιολογούν τη συμμετοχή τους σε αυτήν! Η Νόνα η Χελώνα ενημερώνει τους μαθητές ότι μπορούν να πάρουν πίσω τα κείμενά τους και να προτείνουν εκείνοι διαφορετικούς τρόπους παρουσίασης και σκηνικής απόδοσης. Ο Νικήτας στην πορεία εξέλιξης της συζήτησης, τους παρακινεί να συνθέσουν όλοι μαζί ένα πιθανό σενάριο που μπορεί να ενώσει όλα μας τα κείμενα και τις ιδέες τους σε ένα θεατρικό δρώμενο ή παράσταση!

Κοίτα τι ανέβασα!

Τα παιδιά καλούνται να τραβήξουν βίντεο ή φωτογραφίες, παίρνοντας συνέντευξη για την παράσταση από μία ή περισσότερες ομάδες και στη συνέχεια να αναρτήσουν το υλικό στην ηλεκτρονική τάξη. Το αναρτημένο αυτό υλικό μπορεί να αποτελέσει μια ωραία πηγή για να συνθέσουμε ένα νέο, πρωτότυπο δημιουργικό βίντεο για τη θεατρική δράση που προηγήθηκε ή και να αποτελέσει την αφορμή για νέα δράση της τάξης ή και άλλου τμήματος.

Διδακτικές σημειώσεις

Με τη διαλεκτική μέθοδο των ερωταποκρίσεων, δηλώνοντας άλλοτε άγνοια ή γνώση, παρακινούμε την ομάδα να ανακαλύψει τη δική της ιδανική πολιτεία παράλληλα με την «πολιτεία της θεατρικής παράστασης». Τα παιδιά εξοικειώνονται με την τέχνη της υποκριτικής, της σκηνοθεσίας, της σκηνογραφίας, της μουσικής για το θέατρο καθώς και με ειδικότητες και επαγγέλματα του θεάτρου και με δομικά στοιχεία για το ανέβασμα μιας παράστασης. Στη διαδρομή αυτή αλληλεπιδρούν, συζητούν και ανταποκρίνονται βιωματικά και με κριτική στάση ως προς τις διεργασίες δημιουργίας και σύνθεσης της παράστασης.

Επέκταση μαθήματος

Το παρόν μάθημα μπορεί να αποτελέσει το σημείο εκκίνησης για την παράλληλη εργασία με θεατρικές πρακτικές και προσεγγίσεις του 20^{ου} και 21^{ου} αιώνα και την αξιοποίησή τους τόσο στην επεξεργασία του κειμένου όσο και στο πέρασμα από το κείμενο στην παράσταση, είτε ξεκινάμε από αυτοσχεδιασμό ή κείμενο ή άλλο σημείο εκκίνησης. Θεωρητικοί και πρακτικοί του θεάτρου και του δράματος του 20^{ου} και 21^{ου} αιώνα μπορούν να αποτελέσουν την αφορμή για εστιασμένη εργασία από τον εκπαιδευτικό στο έργο τους ή σε συγκεκριμένα πεδία της φιλοσοφίας τους.

Πηγές για περαιτέρω μελέτη

Zommer, Y. (2022). *Το μεγάλο βιβλίο των πουλιών*. Κλειδάριθμος.

Μαραγκού, Ε. (2024). *Αριστοφάνη Εκκλησιάζουσες*. Θεατρική διασκευή για παιδιά και εφήβους. Σοκόλη.

Μαραγκού, Ε. (2023). *Αριστοφάνη Βάτραχοι*. Θεατρική διασκευή για παιδιά. Σοκόλη.

Μάθημα 15°

Τίτλος μαθήματος 15: Στη γιορτή του σχολείου

Σύντομη περιγραφή μαθήματος

Στο συγκεκριμένο μάθημα οι πρωταγωνιστές μας συζητούν για το τι σκέφτονται να κάνουν στη γιορτή στο τέλος της σχολικής χρονιάς και συναποφασίζουν να δοκιμάσουν να κάνουν θέατρο σε ανοιχτό χώρο και να πειραματιστούν με αφορμή το είδος του μιούζικαλ.

Στάδια μαθήματος

Τι συμβαίνει;

Οι πρωταγωνιστές συζητούν για τη σχολική γιορτή για το τέλος της χρονιάς και όλοι οι δρόμοι οδηγούν στο μιούζικαλ!

Αυλαία... και πάμε!

Σκοπός της ενότητας είναι το να αποτελέσει η σχολική γιορτή ένα γόνιμο πεδίο δημιουργίας και γνωριμίας των μαθητών με διαφορετικές μορφές και είδη του θεάτρου στην εκπαίδευση καθώς και ένας τόπος σύνδεσης του σχολείου με την κοινότητα. Στην παρούσα προτεινόμενη γιορτή, οι ήρωές μας επιλέγουν να γνωρίσουν τα χαρακτηριστικά του μιούζικαλ και να στήσουν τη δική τους παράσταση με βάση αυτά. Ανακαλύπτουν μεικτές τεχνικές του θεάτρου και των παραστατικών τεχνών, που διανθίζουν γόνιμα τις σχολικές γιορτές.

Ας ζεσταθούμε

Στο στάδιο αυτό τραγουδώντας «Θέατρο,τραγούδι και χορός,μιούζικαλ το λένε, θα γίνει πανικός!», τα παιδιά καλούνται να πάρουν ένα απόσπασμα από ένα άρθρο (εφημερίδας, διαδικτυακό κ.ά.) και να το δουλέψουν με βάση ασκήσεις ορθοφωνίας. Μπορούν να αλλάξουν το ύψος και τον τόνο της φωνής, να τραγουδήσουν το κείμενο με δική τους αυτοσχέδια σύνθεση ή πάνω σε μια γνωστή μελωδία. Στη συνέχεια μπορούν να προσθέσουν και κινήσεις, χορό, σωματική έκφραση και να οδηγηθούν σε μία μεικτή μορφή σύνθεσης χορού, μουσικής, θεάτρου.

Ας οργανωθούμε!

Ο Πέντρο, ο Νικήτας, η Νουρ, η Μελίνα και η Νόνα η Χελώνα συνειδητοποιούν ότι μπορούν να τα καταφέρουν και να κάνουν μιούζικαλ. Ετοιμάζονται να επιλέξουν θέμα γιορτής και χώρο, κείμενα και τραγούδια για να τα κάνουν θεατρική παράσταση-μιούζικαλ!

Στο θέμα μας!

Στο παρόν σημείο εκπαιδευτικοί και μαθητές συμφωνούν για το τι είδους γιορτή πάνε να σχεδιάσουν, επιλέγουν το θέμα και επιβεβαιώνουν ότι η καλοκαιρινή τους γιορτή με μιούζικαλ θα αποδοθεί. Ο εκπαιδευτικός μπορεί να αξιοποιήσει παράλληλα τα ΨΜΑ ή και να κάνει μια τοποθέτηση για το μιούζικαλ και τις μουσικοθεατρικές διαστάσεις του. Οι μαθητές επιλέγουν πώς θα δημιουργήσουν το μιούζικαλ: με κείμενο δικό τους που θα το τροποποιήσουν με του μιούζικαλ τα μυστικά, ή μήπως θα πάρουν ένα κείμενο που έχει ήδη γράψει ιστορία στη θεατρική σκηνή; Ό,τι κι αν αποφασίσουν οι ομάδες, η διαδρομή είναι που μετράει, και στο μιούζικαλ το θέατρο και η μουσική ανήκουν σε μια σχέση διαθεματική και πολύ δυναμική, υπογραμμίζει η Μελίνα.

Στον κύκλο της ομάδας

Στον δημιουργικό κύκλο του αναστοχασμού, οι μαθητές αξιολογούν τι έχουν κερδίσει από τη θεατρική εμπειρία της σχολικής γιορτής καθώς και τις γνώσεις για το μιούζικαλ. Συζητούν και εκφράζουν απόψεις και επιχειρήματα για το εάν θα μπορούσαν να παρουσιάσουν το ίδιο θέμα με κάποιο άλλο είδος θεάτρου. Στη συνέχεια, ο Νικήτας τους παρακινεί να γράψουν την ιδανική συνταγή ενός μιούζικαλ για καλοκαιρινή σχολική γιορτή.

Κοίτα τι ανέβασα!

Στην ψηφιακή τάξη, αλλά και στη σελίδα του σχολείου, τα παιδιά αναρτούν υλικό από την παράσταση ή τη θεατρική δράση που ετοίμασαν, με λεζάντες ή περιγραφές του μιούζικαλ (ή άλλου είδους θεάτρου επιλέγει η ομάδα να κάνει). Κατόπιν, συμπληρώνουν τα συναισθήματά τους και το πώς αισθάνθηκαν μετά από τη συμμετοχή σας σε όλη την παραπάνω διαδρομή.

Διδακτικές σημειώσεις

Η παρούσα ενότητα προσκαλεί τους εκπαιδευτικούς να σκεφθούν και να επαναπροσδιορίσουν τον τρόπο ένταξης της σχολικής γιορτής στο πλαίσιο του μαθήματος

και του σχολείου, με δημιουργικούς κι ευφάνταστους τρόπους, είτε οδηγηθούν σε παρουσίαση, παράσταση, διάχυση της δημιουργίας στη σχολική κοινότητα είτε ολοκληρώσουν την εμπειρία με συμμετοχή των μαθητών σε δραστηριότητες στην τάξη. Προτείνεται η διαθεματική προσέγγιση των τεχνών και των μαθημάτων, με αφορμή τις θεατρικές δράσεις. Η θεατρική σχολική γιορτή είναι χαρά, είναι εμπειρία για τα παιδιά και παράλληλα καλλιεργεί ποικίλες κοινωνικές και διακαλλιτεχνικές δεξιότητες. Πώς μπορεί μια σχολική γιορτή να ενισχύσει αισθήματα ευθύνης και αποδοχής στο διαφορετικό; Πώς μπορεί μια σχολική γιορτή να γίνει τόπος έλξης παιδιών και ενηλίκων από διαφορετικά πολιτισμικά περιβάλλοντα; Μπορεί η σχολική γιορτή να πλαισιώσει ένα εύρος θεματικών ή και μαθημάτων και να παρουσιάσει «την ιστορία» με θεατρικό τρόπο;

Επέκταση μαθήματος

Από το θεατρικό αναλόγιο στο θέατρο του δρώμενου, τα χάπενινγκ και τα θεατρικά δρώμενα σε εξωθεατρικούς χώρους, το μάθημα μπορεί να επεκταθεί με εστίαση σε λαϊκά δρώμενα και τελετουργίες του τόπου, με αφηγήσεις και εμπειρίες κατοίκων της περιοχής, με συνεντεύξεις με τη χρήση της τεχνολογίας από πρόσωπα και πολίτες που σχετίζονται με το περιεχόμενο της σχολικής γιορτής. Παρουσιάζουν ενδιαφέρον οι πειραματισμοί με το υλικό και το περιεχόμενο μιας σχολικής γιορτής για περισσότερο χρονικό διάστημα, πέρα από το συγκεκριμένο χρονικό πλαίσιο εορτασμού, ως μια παράλληλη εργασία για πέντε ή περισσότερες εβδομάδες που μπορεί να οδηγήσει σε ένα ευρύτερο διακαλλιτεχνικό ή διαθεματικό πρότζεκτ.

Πηγές για περαιτέρω μελέτη

Βαλανίδου, Φ., Φιλίππου, Μ. (2013). *Με το χέρι στο μικρόφωνο*. Επιφανίου Ηλίας.
Βαρελά-Νερατζοπούλου, Ε. (2016). *Το σχολείο μας γιορτάζει*. Ίαμβος.
Chion, M. (2008). *Το μιούζικαλ*. Πατάκης.
Γραμματάς Θ., Μουδατσάκης, Τ. (χ.η). Το πολυθέαμα. Theodore Grammatas.
<https://theodoregrammatas.com/el/το-πολυθέαμα/>
Γραμματάς, Θ. (2007). [Η σχολική θεατρική παράσταση. Οδηγός για εκπαιδευτικούς](#). Ατραπός.
Ζαραμπούκα, Σ. (2016). *Αριστοφάνη Βάτραχοι*. Πατάκης.
Πανελλήνιος Επιστημονικών Σύλλογος Θεατρολόγων. (2007). *Τα παιδιά παίζει θέατρο*. Ντουντούμη.
Τέα Στίλτον. (2016). *Πέντε φίλες για ένα Μιούζικαλ*. Κέδρος.
[Αρχείο Εθνικού Θεάτρου](#)
[Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Κρατικού Θεάτρου Βορείου Ελλάδος](#)

Ψηφιακές βιβλιοθήκες

Προσωπικά αρχεία δημιουργών και συγγραφέων θεατρικών έργων ή δρώμενων

Εκδόσεις με θεατρικά έργα για σχολικές γιορτές και παραστάσεις

Φόρα Ρυθμός (2017), παράσταση μουσικού θεάτρου από μαθητές των Ραλλείων

Πειραματικών Δημοτικών Σχολείων Πειραιά: ([Α΄ μέρος](#)), ([Β΄ μέρος](#)).

**ΘΕΜΑ 6.
ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΤΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ**

Μάθημα 16ο

Τίτλος μαθήματος 16: Είμαστε θεατές στο θέατρο, στο μουσείο, σε μία αίθουσα τέχνης

Σύντομη περιγραφή μαθήματος

Στο συγκεκριμένο μάθημα οι ήρωές μας με τους μαθητές ανακαλύπτουν περιπατητικές παραστάσεις και δρώμενα, εξωθεατρικούς χώρους όπου μπορούν να κάνουν ή να παρακολουθήσουν θέατρο και γνωρίζουν θεατρικά είδη, μορφές παραστάσεων και καλλιτεχνικών δρώμενων που μπορούν πραγματοποιηθούν ή να δημιουργηθούν με αφορμή ένα μουσείο, ένα αρχαιολογικό μνημείο, μια πλατεία, κ.ά.

Στάδια μαθήματος

Τι συμβαίνει;

Η Μελίνα επεξηγεί στον Νικήτα ότι δε θα δουν μια κλασική παράσταση, αλλά ότι θα παρακολουθήσουν ένα περιπατητικό δρώμενο, διαδραστικό και ψηφιακό, στο οποίο θα λάβουν μέρος και θα μάθουν και για το Μουσείο των Επιθυμιών & Δικαιωμάτων, στις συλλογές του οποίου έχει βασιστεί η όλη θεατρική δράση. Η Νόνα η Χελώνα, ως πιστή Πρόεδρος και Διευθύντρια του Μουσείου της Χελώνας Καρέτα Καρέτα, τους μιλάει για το θέατρο στο μουσείο ή το μουσειακό θέατρο το οποίο αποτελεί ένα πολύ ενδιαφέρον διαδραστικό είδος θεάτρου και θέασης του μουσείου... και τους ρωτάει τι πιστεύουν ότι μπορεί να συμβεί ενώνοντας στη συνταγή μας «Θέατρο+Μουσείο».

Αυλαία... και πάμε!

Σκοπός του μαθήματος είναι η εξερεύνηση θεατρικών δράσεων και παραστάσεων που γίνονται σε εξωθεατρικούς χώρους, σε εκθεσιακούς χώρους και μνημεία, στα μουσεία, καθώς και η δημιουργία θεατρικών δρώμενων εξ αποστάσεως ή με την αλληλεπίδραση διαφορετικών ομάδων συμμετεχόντων μέσω της τεχνολογίας. Μέσω της τέχνης του θεάτρου γνωρίζουμε παιδιά από όλο τον κόσμο και καλούμαστε να συνδημιουργήσουμε διαδικτυακά με αφορμή τα μουσεία του κόσμου!

Ας ζεσταθούμε

Με αφορμή τις προτεινόμενες δράσεις στο στάδιο αυτό στο οποίο οι μαθητές καλούνται να επιλέξουν ένα τρισδιάστατο έκθεμα από ένα αρχαιολογικό ή και άλλο μουσείο που αγαπούν,

να μελετήσουν τα στοιχεία του, και να σημειώνουν τον τίτλο του εκθέματος. Στη συνέχεια με το σώμα αναπαριστούν το έκθεμα, χωρίζονται σε ζευγάρια ως γλύπτης και γλυπτό, και ο γλύπτης προσπαθεί να φτιάξει το έκθεμα που έχει επιλέξει έχοντας ως υλικό το γλυπτό. Η Νουρ οδηγεί τα αγάλματα και εκείνα αυτονομούνται από τον δημιουργό τους, κινούνται ελεύθερα στον χώρο και χορεύουν στον δικό τους ρυθμό. Ο Νικήτας σε όλη τη διάρκεια, θα προβάλλει στην οθόνη προβολής τα τρισδιάστατα αντικείμενα από το μουσείο που έχουν επιλέξει. Πρόκειται για ένα μεικτό, σωματικό, διαδραστικό και παράλληλα ψηφιακό ζέσταμα.

Ας οργανωθούμε!

Στο στάδιο αυτό παρουσιάζεται η κεντρική δράση, κατά την οποία οι ήρωές μας συναποφασίζουν ότι θα ζωντανέψουν διά ζώσης και εξ αποστάσεως τα εκθέματα ενός αγαπημένου τους μουσείου, καθώς θα πειραματιστούν με θέατρο, μουσείο και τεχνολογία και η δράση τους θα έχει και διαπολιτισμικό χαρακτήρα. [επικοινωνία με παιδιά, εκπαιδευτικούς και γονείς από άλλες χώρες, μέσω της τεχνολογίας]

Στο θέμα μας!

Σε μικρές ομάδες οι μαθητές αυτοσχεδιάζουν με βάση τέσσερα εκθέματα από την ψηφιακή συλλογή του μουσείου που έχουμε επιλέξει, φτάνουν το σενάριο και επιλέγουν με ποιον θεατρικό τρόπο θα το παρουσιάσουν, ενώ στη συνέχεια παρακολουθούν όλες τις ομάδες και ανταλλάσσουν απόψεις. Επακολούθως, καλούνται να ενώσουν τους αυτοσχεδιασμούς και να συνθέσουν ένα δρώμενο στο οποίο θα αξιοποιηθεί η προβολή της ψηφιακής συλλογής του μουσείου και οι ψηφιακές τεχνολογίες. Η Νόνα η Χελώνα συντονίζει τη διαδικτυακή σύνδεση με τα παιδιά από το σχολείο μιας άλλης χώρας, με τα οποία έχουμε ήδη συνεργαστεί, και σε σύγχρονη τηλεδιάσκεψη αλληλοπαρουσιάζουμε τις δράσεις μας. Τέλος, σε ένα κοινό ψηφιακό τοίχο ανταλλάσσουμε φωτογραφίες και στιγμές από αυτή τη μαγική αλληλεπίδραση μέσω του ψηφιακού θεάτρου.

Στον κύκλο της ομάδας

Ατομικά ή σε ζευγάρια, με αφορμή τα εκθέματα από το μουσείο, προσθέτουμε λέξεις και φράσεις που ταιριάζουν στο περιεχόμενο της ζωγραφιάς μας. Σε συλλογικό ρόλο, εκφραζόμαστε σαν να ήμασταν κάποιο από τα εκθέματα του μουσείου και εκφράζουμε τα

συναισθήματά μας, με βάση τους παραπάνω αυτοσχεδιασμούς. Κάθε παιδί μπορεί να επιλέξει το έκθεμα το οποίο θα υποδυθεί.

Κοίτα τι ανέβασα!

Στην ψηφιακή τάξη τα παιδιά ανεβάζουν τη φωτογραφία της ζωγραφιάς του δικού τους εκθέματος. Με βάση όποια φωτογραφία έχουν επιλέξει, γράφουν έναν θεατρικό μονόλογο, «σαν να μιλάει το έκθεμα», και τον αναρτούν, επισημαίνοντας το έργο που αποτελεί την πηγή έμπνευσής τους.

Διδακτικές σημειώσεις

Η ψηφιοποίηση αρχείων μουσείων και εκθεμάτων αποτελεί ένα δημιουργικό σημείο εκκίνησης για την επαφή των μαθητών με το φυσικό αντικείμενο με μεικτούς τρόπους εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, από τη στιγμή που το ψηφιακό υλικό μπορεί να συναποτελέσει υλικό της δραματοποίησης και των αυτοσχέδιων δρώμενων. Προτείνεται να αξιοποιηθούν δημιουργικοί τρόποι θέασης των μουσείων κι άλλων χώρων, μέσω των ψηφιακών συλλογών τους, καθώς και να συζητηθεί με την ομάδα η σημασία της αλληλεπίδρασης μέσω των τεχνών και της τεχνολογίας, σε σχέση με τον παραδοσιακό τρόπο επίσκεψης των μουσείων.

Επέκταση μαθήματος

Με αφορμή τη σύνδεση θεάτρου και μουσείου, τα παιδιά, ατομικά ή σε μικρές ομάδες ή και σε ζευγάρια, καλούνται να γράψουν ένα θεατρικό έργο βασισμένο στα εκθέματα ή στις συλλογές συγκεκριμένου μουσείου ή ενός φανταστικού μουσείου που θα υποστηρίζει δημοκρατικές αξίες και τα δικαιώματα για τα παιδιά και τους νέους. Οι μαθητές καλούνται να συλλέξουν τις ιδέες και τις προτάσεις τους και να απευθυνθούν στη διεύθυνση του μουσείου για να τις παρουσιάσουν.

Πηγές για περαιτέρω μελέτη

Σύνδεσμοι μουσείων και ψηφιακές συλλογές (2D, 3D) εκθεμάτων, βίντεο και μαγνητοσκοπημένο υλικό, διαθέσιμα στο διαδίκτυο από μουσεία που αποτελούν την αφορμή της δράσης μας.

Μάθημα 17^ο

Τίτλος μαθήματος 17: Το θέατρο από την αρχαία Ελλάδα μέχρι σήμερα

Σύντομη περιγραφή μαθήματος

Η Μελίνα είναι προβληματισμένη, καθώς ο Πήγασος – χωρίς να το θέλει – ανακάτεψε το καινούργιο της παιχνίδι με κάρτες, τις οποίες τώρα της είναι αδύνατον να τις βάλει σε σειρά. Ο Πέντρο, η Νουρ και ο Νικήτας με τη βοήθεια της Νόνας της Χελώνας αναλαμβάνουν να τη βοηθήσουν. Οι ήρωες διαβάζοντας τον τίτλο στο κουτί του παιχνιδιού, όπου αναγράφεται «Μηχανές και Τεχνολογία στο Θέατρο», απορούν σχετικά με τη σχέση του θεάτρου με την τεχνολογία και αποφασίζουν να μελετήσουν τις κάρτες προκειμένου να λύσουν αυτόν τον περίεργο “γρίφο”. Στόχος του μαθήματος είναι τα παιδιά να κατανοήσουν τη σχέση του θεάτρου με τα τεχνολογικά μέσα και τις μηχανές, από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα, και παράλληλα να αντιληφθούν τον τρόπο με τον οποίο αυτές εξυπηρετούν τη λειτουργία της θεατρικής ψευδαίσθησης, την αληθοφάνεια της παράστασης και τη μετάδοση του σκηνικού μηνύματος.

Στάδια μαθήματος

Τι συμβαίνει;

Στην εισαγωγή του μαθήματος, τα παιδιά εισάγονται στην ιστορία που διαπερνά το σύνολο του μαθήματος. Αξιοποιώντας την εικονογράφηση του βιβλίου τα παιδιά μπορούν να κάνουν υποθέσεις σχετικά με το τι μπορεί να έχει συμβεί και η Μελίνα στέκει στενοχωρημένη μπροστά από ένα ανοιχτό κουτί και μερικές σκορπισμένες κάρτες. Στη συνέχεια, με τη βοήθεια του διαλόγου που αναπτύσσεται τα παιδιά εισάγονται στο θέμα και αναγνωρίζουν την προβληματική κατάσταση, στη λύση της οποίας θα μπορέσουν να συμβάλουν μόνο αν μελετήσουν προσεκτικά τις κάρτες.

Αυλαία... και πάμε!

Μέσα από ένα σύντομο και παιγνιώδη διάλογο, οι μαθητές και οι μαθήτριες ενημερώνονται για τους στόχους του συγκεκριμένου μαθήματος. Η Νουρ, ο Νικήτας, η Νόνα η Χελώνα, η Μελίνα, ο Πήγασος και ο Πέντρο τους πληροφορούν πώς θα ξεμπερδέψουν τις κάρτες, θα πραγματοποιήσουν μία αναδρομή στο παρελθόν, θα γνωρίσουν τη σχέση του θεάτρου με

την τεχνολογία, θα κατανοήσουν τη σημασία λέξεων που ίσως δεν έχουν ξανακούσει και μέσα από παιχνίδια και πειραματισμούς θα συνεργαστούν και θα επικοινωνήσουν.

Ας ζεσταθούμε

Στο στάδιο αυτό τα παιδιά αποφασίζουν να «πάρουν τα πράγματα από την αρχή». Δίνουν λοιπόν το έναυσμα προκειμένου να αρχίσει μία συζήτηση σχετικά με το τι μπορεί να σημαίνει «μηχανή» και τι «τεχνολογία». Δίνεται έτσι η ευκαιρία για έκφραση σκέψεων και διατύπωση απόψεων από πλευρά των μαθητών, μία διαδικασία κατά την οποία μπορούν να αναδειχθούν και εσφαλμένες εντυπώσεις και, συνεπώς, ανάγκη για περισσότερη διερεύνηση. Έπειτα, γίνεται συσχετισμός μιας «μηχανής» με την έννοια της «ομάδας» στο θέατρο, καθώς εύκολα μπορεί κανείς να φανταστεί τα μέλη μιας καλά δεμένης ομάδας ως τα γρανάζια μιας λειτουργικής μηχανής, που για να είναι αποτελεσματική πρέπει να δουλέψουν ομαλά και συντονισμένα όλα μαζί.

Ακολουθεί η δραστηριότητα «Ας γίνουμε μια μηχανή...», στην οποία τα παιδιά καλούνται να σηκωθούν από τις θέσεις τους και όλα μαζί σε συνεργασία να δημιουργήσουν μία πρωτότυπη και διαφορετική μηχανή. Η δραστηριότητα ξεκινά με ένα παιδί να έρχεται στο κέντρο και να πραγματοποιεί μία ήπια ή έντονη κίνηση επαναλαμβανόμενα, σαν μοτίβο. Μπορεί για παράδειγμα να κάνει ένα βήμα εμπρός και ένα βήμα πίσω ή να σηκώνει και να κατεβάζει τα χέρια του ή ό,τι άλλο μπορεί να σκεφτεί και να θέλει. Ένα-ένα τα υπόλοιπα παιδιά της τάξης έρχονται γύρω του πραγματοποιώντας με τη σειρά τους τη δική τους επαναλαμβανόμενη κίνηση. Κάθε φορά η κίνηση κάθε καινούργιου παιδιού που εισέρχεται στο παιχνίδι πρέπει με κάποιο τρόπο να σχετίζεται με την κίνηση ενός συμμαθητή του. Το άγγιγμα δεν είναι υποχρεωτικό, αλλά ούτε και απαγορεύεται μεταξύ των παιδιών. Όταν και το τελευταίο παιδί μπει στο παιχνίδι η μηχανή έχει διαμορφωθεί, παράγοντας τους δικούς της ήχους και δημιουργώντας μια μοναδική κινούμενη εικόνα. Στη συνέχεια, τα παιδιά μπορούν να αφήσουν τη φαντασία τους ελεύθερη και να σκεφτούν σχετικά με τη λειτουργία της, που καλό θα ήταν να σχετίζεται με κάποιο τρόπο με τη θεατρική διαδικασία.

Στο σημείο αυτό, προτείνεται να αξιοποιηθεί το Ψηφιακό Μαθησιακό Αντικείμενο «Οι κρυμμένες μηχανές». Πρόκειται για ένα διαδραστικό κρυπτόλεξο παίζοντας με το οποίο τα παιδιά θα έχουν την ευκαιρία να γνωρίσουν καινούργιους όρους και με αφορμή αυτό να συζητήσουν για την πιθανή χρήση και λειτουργία τους στο θέατρο. Στην επόμενη δραστηριότητα με τίτλο «Το θέατρο τώρα ας σκεφτούμε» οι μαθητές και οι μαθήτριες

αναπτύσσουν τις σκέψεις τους σχετικά με τα τεχνολογικά μέσα που αξιοποιούνται τώρα ή αξιοποιούνταν κατά το παρελθόν στο θέατρο και στη συνέχεια καλούνται να αναπαραστήσουν τη λειτουργία τους μέσα από παντομίμα.

Στη δραστηριότητα που ακολουθεί, με τίτλο “Μόνο «Ναι» ή «Όχι» επιτρέπεται να πούμε...” ένα παιδί σκέφτεται ένα από τα μηχανήματα και τις τεχνολογίες που έχουν ως τώρα αναφερθεί και τα υπόλοιπα μέλη της ομάδας του θέτουν ερωτήσεις προκειμένου να βρουν τι είναι αυτό που έχει «κρύψει στο μυαλό του». Ωστόσο, το παιδί μπορεί να απαντά μόνο με Ναι ή Όχι στις ερωτήσεις που του τίθενται (π.χ. είναι από ξύλο; Εκπέμπει φως; κ.ά.). Τέλος, για την καλύτερη ανάπτυξη της συγκεκριμένης δραστηριότητας προτείνεται να αξιοποιηθεί το Ψηφιακό Μαθησιακό Αντικείμενο «Μηχανές θεατρικές». Πρόκειται για ένα παιχνίδι μνήμης με κάρτες, στις οποίες απεικονίζονται διαφορετικές θεατρικές τεχνολογίες. Κατ’ αυτόν τον τρόπο τα παιδιά θα έχουν την ευκαιρία να οπτικοποιήσουν και ένα μέρος των τεχνολογιών που θα έχουν έως τώρα αναφέρει.

Ας οργανωθούμε!

Στο συγκεκριμένο στάδιο, η Νόνα η Χελώνα, η Νουρ, ο Νικήτας και ο Πέντρο πληροφορούν τα παιδιά για όσα θα ακολουθήσουν στα επόμενα βήματα. Προκειμένου να καταφέρουν να βάλουν τις κάρτες σε τάξη θα εμπλουτίσουν τις γνώσεις τους, αλλά θα αξιοποιήσουν και θεατρικές τεχνικές προκειμένου να προχωρήσουν σε μία πιο βαθιά κατανόηση. Συγκεκριμένα αναφέρονται οι παγωμένες εικόνες, η ανίχνευση της σκέψης, αλλά και η δημιουργία του δικού τους φανταστικού μηχανήματος.

Στο θέμα μας!

Το συγκεκριμένο στάδιο οι μαθητές καλούνται να μετατραπούν σε μικρούς/ες ερευνητές/τριες προκειμένου να συλλέξουν όσες περισσότερες πληροφορίες μπορούν σχετικά με τους τίτλους που δίνονται στις καρτέλες από την εικονογράφηση του βιβλίου. Τα παιδιά αφού διαβάσουν όλους τους τίτλους συζητούν και μοιράζονται τις γνώσεις και τις σκέψεις τους σχετικά με τη λειτουργία των συγκεκριμένων μέσων. Η Νόνα η Χελώνα τα καλεί να χωριστούν σε ομάδες. Κάθε ομάδα μπορεί να αναλάβει μία καρτέλα και να αναζητήσει όσες περισσότερες πληροφορίες, εικόνες και οπτικοακουστικό υλικό μπορεί σχετικά με τα συγκεκριμένα μέσα και τις τεχνολογίες.

Στη συνέχεια, τα παιδιά αφού συνεργαστούν στις ομάδες τους καλούνται να αναπαραστήσουν με παγωμένες εικόνες τη λειτουργία των μέσων/μηχανημάτων που έχουν μελετήσει, ενώ ο εκπαιδευτικός σε συνεργασία με τους/τις υπόλοιπους/ες κάθε φορά μαθητές/τριες ακουμπά ένα μέλος της ομάδας που δημιουργεί την εκάστοτε παγωμένη εικόνα και θέτει ερωτήσεις που θα βοηθήσουν στην καλύτερη κατανόηση της λειτουργίας και αξιοποίησης της συγκεκριμένης μηχανής/τεχνολογίας στο θέατρο.

Η δραστηριότητα αυτή ολοκληρώνεται με το Ψηφιακό Μαθησιακό Αντικείμενο “Θέατρο και Τεχνολογία”. Πρόκειται για μία διαδραστική εμπλουτισμένη εικόνα που παραπέμπει σε Γλωσσάρι και η οποία μπορεί να αξιοποιηθεί προκειμένου οι μαθητές και οι μαθήτριες να πιστοποιήσουν τις γνώσεις που έχουν ως τώρα προσλάβει και να επιβεβαιώσουν τις λειτουργίες τεχνολογιών και μηχανημάτων που αξιοποιούνται στο θέατρο από την αρχαιότητα έως σήμερα.

Το συγκεκριμένο στάδιο ολοκληρώνεται με τη δραστηριότητα “Φαντάζεσαι;”, το οποίο καλεί τα παιδιά να αξιοποιήσουν τη φαντασία τους χωρίς όρια και περιορισμούς, καθώς οποιαδήποτε τεχνολογία πριν από την υλοποίησή της σχεδιάστηκε στο μυαλό και στη φαντασία κάποιου ανθρώπου. Μετατρέπονται έτσι σε μικρούς/ες δημιουργούς/εφευρέτες και αποτυπώνουν στο χαρτί το δικό τους φανταστικό μηχάνημα, ενώ υπάρχει χώρος στο βιβλιοτετράδιό τους για να εξηγήσουν και να περιγράψουν τη φανταστική λειτουργία αυτού κατά τη διάρκεια μιας θεατρικής παράστασης.

Στον κύκλο της ομάδας

Το στάδιο αυτό λειτουργεί ως αποτίμηση του εργαστηρίου. Τα παιδιά κάθονται στον κύκλο, ανταλλάσσουν απόψεις και μοιράζονται τις σκέψεις και τα συναισθήματά τους για όσα έμαθαν και βίωσαν από κοινού κατά τη διάρκεια του μαθήματος. Αν η ομάδα το επιτρέπει και ο εκπαιδευτικός το κρίνει σκόπιμο, μπορεί στο σημείο αυτό να γίνει αναφορά στην Τεχνητή Νοημοσύνη (AI) και στις ποικίλες δυνατότητές τις πάνω στους διαφορετικούς θεατρικούς κώδικες.

Κοίτα τι ανέβασα!

Οι μαθητές με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού φωτογραφίζουν τα ποτάμια που δημιούργησαν και τα αναρτούν σε ομαδική φωτογραφία ή κολάζ στο ψηφιακό τους

αποθετήριο, προκειμένου η μνήμη της κοινής αυτής εμπειρίας να περάσει και στον «ψηφιακό τους κόσμο».

Διδακτικές σημειώσεις

Το μάθημα αναφέρεται σε ένα δύσκολο αλλά ταυτόχρονα διαχρονικό θέμα. Είναι σημαντικό τα παιδιά να κατανοήσουν ότι το θέατρο και η τεχνολογία “συναντιούνται” πάντοτε στην ανθρώπινη ιστορία. Αυτό που πιο έντονα μεταβάλλεται είναι οι δυνατότητες της τεχνολογίας που οι άνθρωποι έχουν κάθε φορά στα χέρια τους, την οποία ωστόσο φροντίζουν να ενσωματώνουν στη θεατρική διαδικασία προκειμένου να εξυπηρετήσουν τους στόχους μετάδοσης του αναπαριστώμενου μηνύματος. Το μάθημα ακολουθεί τη ροή μίας φανταστικής ιστορίας, η οποία βασίζεται στις μπερδεμένες κάρτες της Μελίνας. Ωστόσο, είναι δυνατόν ο εκπαιδευτικός - αν κρίνει ότι κάτι τέτοιο εξυπηρετεί καλύτερα τους στόχους του μαθήματός του και τα ενδιαφέροντα της ομάδας του – να εστιάσει μόνο σε κάποιες από τις τεχνολογίες και τα μηχανήματα που αναφέρονται και να διερευνήσει την ιστορία και τη λειτουργία τους σε βάθος.

Επέκταση μαθήματος

Ενδιαφέρον θα είχε σε μία προσπάθεια επέκτασης του μαθήματος να “δοθεί λόγος” περισσότερο στα ίδια τα μηχανήματα μέσα από την εμπύχωση των άψυχων αντικειμένων. Πιο συγκεκριμένα, δίνεται το πλαίσιο: «Οι τεχνολογίες που πλέον δε χρησιμοποιούνται βρίσκονται όλες μαζί συγκεντρωμένες στο ντουλάπι του χρόνου. Κάθε τόσο το ντουλάπι ανοίγει και μία νέα μηχανή εμφανίζεται, καθώς φαίνεται πως και αυτή αντικαταστάθηκε από μία καινούργια τεχνολογία. Τι να λένε άραγε μεταξύ τους; Τι να σκέφτονται, τι να θυμούνται και πώς να νιώθουν;». Αν υπάρχει αίθουσα εκδηλώσεων ή θεατρική σκηνή στο σχολείο θα είχε επίσης ενδιαφέρον η επίσκεψη των παιδιών σε αυτή, στο πλαίσιο του μαθήματος, ώστε να τη δουν και να την εξερευνήσουν από μία διαφορετική αυτή τη φορά πλευρά. Θα έχουν έτσι τον χρόνο να παρατηρήσουν πόσες “κρυμμένες μηχανές” βρίσκονται ή χρειάζεται να βρεθούν εκεί προκειμένου να ανέβει μια θεατρική παράσταση. Τέλος, ευρεία συζήτηση μπορεί να ανοίξει σχετικά με την αξιοποίηση της Τεχνητής Νοημοσύνης (AI) πριν, κατά τη διάρκεια, αλλά και μετά την υλοποίηση μιας παράστασης.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Pavis, P. (2006). *Λεξικό του θεάτρου*. Gutenberg.

Πηγές για περαιτέρω μελέτη

Γραμματάς, Θ. (2023). *Ο Περσέας και η Ιδάλια στο θέατρο*. Παπαζήσης.

Εκπαιδευτικό video. [Το Αρχαίο Ελληνικό Θέατρο – Τα μέρη του θεάτρου και τα μηχανήματα \(3D\)](#). Ancient Athens 3D.

Μάθημα 18°

Τίτλος μαθήματος 18: Όλες οι τέχνες συνεργάζονται

Σύντομη περιγραφή μαθήματος

Στο συγκεκριμένο μάθημα οι ήρωές μας προσκαλούν τα παιδιά να δημιουργήσουν μια εκστρατεία για καίρια περιβαλλοντικά και κοινωνικά ζητήματα που τους απασχολούν, όπως είναι η κλιματική αλλαγή, η προστασία των καλλιέργειών κ.ά., αξιοποιώντας θεατρικά συστατικά που συνθέτουν την τέχνη του Πολυθεάματος.

Στάδια μαθήματος

Τι συμβαίνει;

Η Νουρ εκφράζει την ανησυχία της για το κλίμα που συνέχεια αλλάζει και γίνεται ολοένα πιο ζεστό, για τις καλλιέργειες που χάνονται και η Μελίνα επιβεβαιώνει ότι και εκείνη την απασχολεί η κλιματική αλλαγή. Η Νόνα η Χελώνα υπενθυμίζει ότι ο κόσμος όταν χρειάζεται να συνειδητοποιήσει τη σοβαρότητα ενός ζητήματος δεν αρκεί μόνο να του μιλήσουμε γι' αυτό και όλοι μαζί αποφασίζουν να αξιοποιήσουν το πολυθέαμα, στο πλαίσιο του οποίου αξιοποιούνται όλες οι τέχνες.

Αυλαία... και πάμε!

Σκοπός του μαθήματος είναι το να δημιουργήσουν οι μαθητές ένα θεατρικό χάπενινγκ, μια εκστρατεία ενημέρωσης για ένα ευαίσθητο θέμα, αξιοποιώντας μεικτές τεχνικές της τέχνης του πολυθεάματος και στη συνέχεια να αξιολογήσουν τι αλλάζει ως προς τη συμμετοχή τους σε σχέση με το θέατρο;

Ας ζεσταθούμε

Στο στάδιο αυτό στο χωριζόμαστε σε μικρές ομάδες και κάθε μέλος της ομάδας αναλαμβάνει ένα στοιχείο ενός πολυθεάματος. Κάθε παιδί γίνεται ένα στοιχείο της φύσης: ένα δέντρο, ένα λουλούδι, ένα σύννεφο, και όταν έρθει η σειρά του μας λέει δημόσια τις σκέψεις του για το κλίμα που αλλάζει. Στη συνέχεια, παίζοντας την «πλημμύρα», ορίζουμε ένα ασφαλές μέρος στην τάξη όπου και μπορούμε να κρυφτούμε από την πλημμύρα, με όποιον τρόπο θέλουμε. Όταν ακούσουμε τον ήχο της βροχής ή το σήμα που έχουμε ορίσει ότι σημαίνει βροχή, θα πρέπει όλοι να πάμε εκεί. Στο σημείο αυτό, ο εκπαιδευτικός θέτει κάποια

ερωτήματα και η ομάδα σε ρόλο (στη διάρκεια της βροχής) καλείται να πάρει θέση: «Χωράμε, όμως; Και τι θα γίνει με την περιοχή που πλημμύρισε;». Στο σημείο της πλημμύρας έχουμε τώρα τοποθετήσει σπαρμένα γαλάζια χαρτιά για να ξέρουμε ότι υπάρχει ακόμη νερό και ενημερώνουμε τα παιδιά ότι δεν κάνει να τα πατήσουν, γιατί θα βουλιάξουν. Στην επόμενη βροχή, θα μαζευτούν πάλι στο ασφαλές τους μέρος, αλλά στην πεδιάδα θα έχει κι άλλα γαλάζια χαρτιά και η ζωή θα έχει γίνει ακόμη πιο δύσκολη. Ο εκπαιδευτικός μπορεί να προσθέσει και άλλα εμπόδια κατά την εφαρμογή της δραστηριότητας, προκαλώντας την ανατροφοδότηση των μαθητών και τις προεκτάσεις της σκέψης τους πάνω στο θέμα.

Ας οργανωθούμε!

Στο στάδιο αυτό παρουσιάζεται η κεντρική δράση, το πολυθέαμα δηλαδή που θα συνθέσουν οι μαθητές, το οποίο θα είναι διαδραστικό και θα καλεί σε συμμετοχή και το κοινό, για να το κινητοποιήσει. Η ομάδα προετοιμάζεται και οδηγείται στο να επιλέξει το σοβαρότερο πρόβλημα με το κλίμα σήμερα ή ένα καίριο περιβαλλοντικό θέμα.

Στο θέμα μας!

Οι ήρωες αποφασίζουν να κάνουν μια καμπάνια για ένα φυτό ή για κάποιο ζώο που κινδυνεύει, ώστε το κοινό να κινητοποιηθεί περισσότερο. Επιλέγουν την ελιά και την ανομβρία των τελευταίων χρόνων που έχει ως αποτέλεσμα τα δέντρα να μην μπορούν να βγάλουν καρπούς και όλος ο πλανήτης σε λίγο καιρό να κινδυνεύει να μην έχει ελαιόλαδο.

Οι ήρωες μας κάνουν ένα ταξίδι στον χρόνο και αναφέρονται σε παραδείγματα για τη σημασία της χρήσης του λαδιού και της ελιάς από την αρχαιότητα ως τις μέρες μας.

Η Νόνα η Χελώνα, με αφορμή όλα όσα ειπώθηκαν για την ελιά και το λάδι, τους προτρέπει να φτιάξουν μικρές σκηνές θεατρικές, να δημιουργήσουν βίντεο, να συγκεντρώσουν φωτογραφίες και έργα τέχνης. Η Νουρ προσθέτει ότι θα μπορούσαν να φτιάξουν κι ένα τραγούδι με χορευτικό, μοιράζοντας τους στίχους στο κοινό ώστε να το τραγουδήσει μαζί τους (ή και να χορέψει). Ο Νικήτας τους προσκαλεί να κάνουν συνεντεύξεις από δικά τους πρόσωπα ή και ειδικούς και να καταγράψουν πόσες ελιές υπάρχουν στη γειτονιά μας και να τις φωτογραφίσουν. Η Νόνα η Χελώνα δεν ξεχνά να ενημερώσει για το ότι έχει ακούσει ότι παλιότερα υπήρχαν κάποιες τελετές που έκαναν οι γεωργοί ώστε να έχουν ποτιστική βροχή για τα χωράφια τους και οδηγεί την ομάδα σε δημιουργικά μονοπάτια τελετουργίας και εθίμων.

Στον κύκλο της ομάδας

Στον κύκλο αυτό συζητάμε για τη δομή και τα αποτελέσματα της δράσης μας και ηχογραφούμε φράσεις και λέξεις που αποτυπώνουν το τι θα θέλαμε να κρατήσουμε από όλη αυτή την εργασία. Καταγράφουμε σε ποια στάδια συμμετείχε ενεργά το κοινό που θέλαμε να ενημερώσουμε. Επιλέγουμε εκείνο το στοιχείο που κρίνουμε ως πιο αποτελεσματικό και αξιολογούμε το γιατί. Στη συνέχεια, ηχογραφούμε λέξεις και φράσεις από όλη τη δράση που προηγήθηκε.

Κοίτα τι ανέβασα!

Στην ψηφιακή τάξη τα παιδιά ανεβάζουν στιγμιότυπα από την καμπάνια που φτιάξαμε και δημιουργούν ένα ψηφιακό κολάζ. Έπειτα, αναρτούν τις ηχογραφημένες λέξεις και φράσεις και τις ενώνουν με το ψηφιακό κολάζ, δημιουργώντας μια πρωτότυπη ψηφιακή αφήγηση!

Διδακτικές σημειώσεις

Το παρόν μάθημα μπορεί να αποτελέσει ένα δημιουργικό δρόμο συνάντησης με τον τόπο, με τον πολιτισμό, με τα λαϊκά δρώμενα και τις παραδόσεις, με τη συνέργεια των τεχνών και τη γνωριμία των μαθητών με τη μαγική σύνθεση των τεχνών στη μορφή του πολυθεάματος.

Η κλιματική αλλαγή στο ευρύτερο πεδίο περιβάλλον και ασφάλεια, καθώς και οι συναφείς μύθοι και τελετουργίες αποτελούν σημαντικό περιεχόμενο της ενότητας και μπορούν να συνεπηρεάσουν και την αισθητική και την επιλογή μορφών και ειδών του θεάτρου που θα συνθέσουν το πολυθέαμα.

Επέκταση μαθήματος

Το αφιέρωμα στη γη, η σύνδεση με τον τόπο, τις ρίζες, τη χλωρίδα και την πανίδα με τη συμβολή των τεχνών και του πολυθεάματος ανοίγει τις προοπτικές για τη σύνδεση της παρούσας θεατρικής-σχολικής δράσης με τους γονείς καθώς και με πρόσωπα της κοινότητας. Το μάθημα μπορεί να επεκταθεί με τη γόνιμη σύμπραξη σχολείου, εκπαιδευτικών, γονέων και αγροτικών κοινοτήτων που θα ήθελαν να συνομιλήσουν με τα παιδιά.

Πηγές για περαιτέρω μελέτη

Ψηφιακές συλλογές και βιβλιοθήκες

Ψηφιοποιημένα αρχεία και ντοκουμέντα σε σχέση με φυτά ή ζώα που κινδυνεύουν της ομάδας.

Λεγάκις, Α. & Π. Μαραγκού (επιμ.) (2017). [Το Κόκκινο Βιβλίο των Απειλούμενων Ζώων της Ελλάδας](#). Ελληνική Ζωολογική Εταιρεία.

Διαδικτυακές πηγές και ψηφιακές βιβλιοθήκες

Συνεντεύξεις, μαγνητοσκοπημένο υλικό

Υλικό από τοπικούς συλλόγους και ιδιωτικές συλλογές

Μάθημα 19^ο

Τίτλος μαθήματος 19: Το θέατρο με τις κούκλες, με τις σκιές, με τις νέες τεχνολογίες

Σύντομη περιγραφή μαθήματος

Στο μάθημα αυτό που θέλει φαντασία, τα παιδιά μαθαίνουν, πειραματίζονται και δοκιμάζουν μορφές και τεχνικές του κουκλοθεάτρου και του θεάτρου των αντικειμένων, με ή και χωρίς τη χρήση των τεχνολογιών.

Στάδια μαθήματος

Τι συμβαίνει;

Ο Νικήτας θέτει ένα πολύ σημαντικό ερώτημα στα παιδιά « Έχετε δει μπάλες να μιλάνε, να χορεύουν και να τραγουδάνε;» και η Νουρ απαντά «Ή ένα χαρτάκι που γίνεται ψαράκι;», Ο Πέντρο ορίεται ότι δε γίνεται αυτό, ενώ η Μελίνα συμφωνεί και επαυξάνει «κι όμως γίνεται και παγωτό». Οι πρωταγωνιστές μας προσκαλούν την ομάδα σε ένα ευφάνταστο ταξίδι και σε μία περιπέτεια με βάση το θέατρο των αντικειμένων και ιστορίες καθημερινής ζωής τους...

Αυλαία... και πάμε!

Τα παιδιά καλούνται να μεταμορφώσουν τα απλά υλικά ή και τα χρησιμοποιημένα, σε στοιχεία θεατρικά και να κάνουν θέατρο με αντικείμενα που έχουν στην τσάντα τους, στην τάξη τους, με τα υλικά και τις μπάλες της φυσικής αγωγής και με τα τετράδια γραφής.

Ας ζεσταθούμε

Οι μαθητές γίνονται μπάλες και εκφράζουν τα συναισθήματα και τις σκέψεις τους με σωματικό θέατρο και στη συνέχεια με διάλογο. «Είμαι η μπάλα του ποδοσφαίρου και

αφηγούμαι με το σώμα μου την ιστορία μου! Πώς αισθάνομαι όταν με κλωτσάνε;», «Είμαι η μπάλα του μπάσκετ και σου απαντώ με τη δική μου ιστορία!» κ.ά. Ο Πέντρο υπενθυμίζει ότι με μπάλες αληθινές ή χωρίς, στα χέρια ή στα πόδια μας, το ζέσταμά μας είναι έτοιμο να πραγματοποιηθεί!

Ας οργανωθούμε!

Στο στάδιο αυτό το Λιοντάρι καλεί την ομάδα να παρουσιάσει ό,τι έχει φτιάξει από απλά ή χρησιμοποιημένα υλικά και ο Πέντρο τους οδηγεί να επιλέξουν θεματική η οποία θα παρουσιαστεί ως ένα ξεχωριστό πολυθέαμα ή ως ένα δρώμενο με ψηφιακές τεχνολογίες.

Στο θέμα μας!

Ένα τετράδιο ζωντανεύει και επισκέπτεται πρόσωπα, ρεαλιστικά ή φανταστικά, που θέλουν να πουν την ιστορία τους και καταγράφει τις ιστορίες αυτών των ανθρώπων στις σελίδες του. Τα τετράδια γίνονται πολλά και καταγράφουν ιστορίες και αφηγήσεις! Ένα τετράδιο μετατρέπει τις ιστορίες αυτές σε ποιήματα, ενώ σε άλλο οι ιστορίες των ανθρώπων αποτυπώνονται μέσα από γράμματα και επιστολές. Η Νόνα η Χελώνα έχει συγκεντρώσει ιστορίες από τις θείες και τους θείους μου, τους παππούδες και τις γιαγιάδες και τους κατοίκους της Χελονοχώρας, σε ένα ξεχωριστό τετράδιο με θεατρικό έργο, βασισμένο στις ιστορίες τους. Πρόκειται για τετράδια μοναδικά, που έχουν οδηγίες συναρμολόγησης και χρήσης, και ζωντανεύουν με τη δική σου συμμετοχή και παρατήρηση. Αρκεί να τα πιστέψεις και στην τάξη σου μέσα, να θες να τα ζωντανέψεις! Ατομικά ή σε μικρές ομάδες, τα παιδιά καλούνται να συνθέσουν, με φαντασία, τα ξεχωριστά αυτά τετράδια που περιμένουν το κοινό τους να τα δει να παίζουν στη σκηνή.

Στον κύκλο της ομάδας

Στον κύκλο αυτό εκφράζουμε τα συναισθήματά μας για το τετράδιο που φτιάξαμε: πώς αισθανόμαστε, τι μας άρεσε από την όλη συμμετοχή μας σε αυτή τη δημιουργία; Στη συνέχεια, ακούμε τα συναισθήματα και τις σκέψεις των μελών της ομάδας και εκφράζουμε τα συναισθήματά μας και για τις δημιουργίες της υπόλοιπης τάξης. Επιπροσθέτως, μπορούν να μιλήσουν τα τετράδια (μαθητές σε ρόλο) και να κάνουν τη δική τους αυτοαξιολόγηση και να δώσουν ανατροφοδότηση για τους συμμετέχοντες, με τη σύμφωνη γνώμη τους.

Κοίτα τι ανέβασα!

Φωτογραφίζουμε το τετράδιο που φτιάξαμε και τα παιδιά το αναρτούν σε έναν κοινό ψηφιακό τοίχο, στον οποίο βλέπουμε όλα τα τετράδια που έχουν δημιουργηθεί και γράφουμε ελεύθερα έναν στίχο, μια φράση ή μία λέξη για το κάθε τετράδιο. Τα παιδιά μπορούν να αναρτήσουν επίσης τις προσωπικές τους δημιουργίες από τις κούκλες που χρησιμοποίησαν ή δημιούργησαν (φωτογραφία από χέρια, δάχτυλα, κατασκευές, δαχτυλόκουκλες κ.ά.) και καλούνται να γράψουν ελεύθερα μια φράση για την κάθε φωτογραφία. Μπορούν, στη συνέχεια, να ενώσουν τις φωτογραφίες και να κάνουν μια ψηφιακή έκθεση. Προαιρετικά, προτείνεται να αναρτήσουν, επίσης, ένα απόσπασμα από το ημερολόγιο της κούκλας ή του αντικειμένου που εμψύχωσαν.

Διδακτικές σημειώσεις

Το παρόν μάθημα μπορεί να αποτελέσει τον κορμό για αυτόνομες δράσεις κουκλοθεάτρου και θεάτρου σκιών, ενώ παράλληλα να λειτουργεί ως ένας «κουκλοθεατρικός καμβάς» για όλα τα προηγούμενα μαθήματα, όπου κι όταν η κούκλα και το θέατρο των αντικειμένων εισέρχεται στις δράσεις. Ως προς την κατασκευή της κούκλας, το δημιουργικό και εικαστικό μέρος των δημιουργιών, μπορεί να διαμοιραστεί με εργασία στο σπίτι και προετοιμασία της κούκλας ή και σε συνδυασμό με το μάθημα των εικαστικών, κατόπιν συνεργασιών των ειδικοτήτων αισθητικής αγωγής. Το θέατρο των αντικειμένων μπορεί να αποτελεί σταθερή πηγή κι αξία για τον εκπαιδευτικό, ενώ παράλληλα αποτελεί τροφή για σκέψεις και προβληματισμούς στο πεδίο της ανακύκλωσης και της περιβαλλοντικής συνείδησης. Τα ΨΜΑ της ενότητας αποτελούν υλικό που ενισχύει εμπράκτως το σενάριο του μαθήματος και δίνει αφορμή για συμπληρωματικές δράσεις.

Επέκταση μαθήματος

Το μάθημα μπορεί να οδηγήσει στη δημιουργία ενός χάπενινγκ στην αυλή του σχολείου ή στην κοντινή πλατεία ή στο πάρκο, με μπάλες και μουσικοχορευτικές δράσεις ή και χάπενινγκ βασισμένο στους αυτοσχεδιασμούς με τις μπάλες. Επίσης, για τη ζωντανή παρουσίαση σε ανοιχτό δημόσιο χώρο, η παράλληλη χρήση κανονικής μπάλας μπορεί να προσδώσει στη δράση ενδιαφέροντα στοιχεία μείξης του πραγματικού και του μη πραγματικού. Επίσης, το θέατρο σκιών και δη ο Καραγκιόζης προτείνεται να αξιοποιηθεί ως το μέσο προσέγγισης της συνέχειας της ιστορίας των τετραδίων, καθώς τα συγκεκριμένα τετράδια μπορούν να

πρωταγωνιστήσουν τόσο στον μπερντέ όσο και σε διαφορετικές θεατρικές ή εναλλακτικές σκηνές. Με τις φωτογραφίες των τετραδίων και των λεπτομερειών τους ή και με μαγνητοσκοπημένο υλικό, τα παιδιά μπορούν να φτιάξουν ένα δημιουργικό βίντεο [αντίστοιχα μπορούν να κάνουν ένα σχετικό βίντεο με τις μπάλες].

Πηγές για περαιτέρω μελέτη

[Διεθνής οργανισμός για το Κουκλοθέατρο](#)

[Ελληνικό παράρτημα της Unima](#)

[Ευρωπαϊκή πύλη για την τέχνη της μαριονέτας.](#)

ΘΕΑΤΡΙΚΕΣ ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΤΕΥΧΟΥΣ ΘΕΑΤΡΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ Δ΄ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Αναστοχαστική συζήτηση: Η συζήτηση που κάνουμε στην ομάδα μας μετά το τέλος της συμμετοχής μας σε μια θεατρική διαδικασία και έχει σκοπό να μας βοηθήσει να εκφράσουμε τις σκέψεις και τα συναισθήματά μας, να συνεχίσουμε να διερευνούμε ένα θέμα, να προβληματιστούμε για όσα βιώσαμε, αλλά και να μπορέσουμε να λειτουργήσουμε σε παρόμοιο πλαίσιο ακόμα καλύτερα την επόμενη φορά.

Ανίχνευση της σκέψης: Ανακαλύπτουμε με ερωτήσεις και απαντήσεις τι μπορεί να σκέφτεται ο ρόλος που υποδυόμαστε και απαντάμε σε ερωτήσεις σχετικές με το ποιο είμαστε, πώς αισθανόμαστε και πού βρισκόμαστε (μέσα όμως από τους ρόλους μας). Με αυτόν τον τρόπο, μοιραζόμαστε σκέψεις και συναισθήματα του ρόλου μας που δεν είναι γνωστά ως τώρα από την ιστορία ή που δε φαίνονται καθαρά από τη στάση του σώματός μας. Κάνουμε ερωτήσεις στους ρόλους μιας παγωμένης εικόνας ή μιας ιστορίας, μέσα από τις οποίες προσπαθούμε να καταλάβουμε τι σκέφτεται, τι νιώθει, τι φοβάται, τι ελπίζει ένας ρόλος και ό,τι άλλο ζητάμε να διερευνήσουμε γύρω από αυτόν.

Άρθρο: Το άρθρο είναι γραπτό κείμενο σε εφημερίδες (έντυπες και ψηφιακές) και αναφέρεται σε κάποιο συγκεκριμένο γεγονός, παρουσιάζοντάς το ως είδηση. Το άρθρο έχει τίτλο σχετικό με το περιεχόμενο και μπορεί να περιλαμβάνει εικόνες ή φωτογραφίες που σχετίζονται με το θέμα.

Αριστοφάνης (445 π.Χ.-386 π.Χ.): Αρχαίος Έλληνας κωμωδιογράφος και κύριος εκπρόσωπος της Αρχαίας Κωμωδίας, έγραψε πολλές κωμωδίες, από τις οποίες οι 11 σωζόμενες παίζονται στις διεθνείς θεατρικές σκηνές: «Αχαρνείς» (425 π.Χ.), «Ιππείς» (424 π.Χ.), «Νεφέλες» (423 π.Χ.), «Σφήκες» (422 π.Χ.), «Ειρήνη» (421 π.Χ.), «Όρνιθες» (414 π.Χ.), «Λυσιστράτη» (411 π.Χ.), «Θεσμοφοριάζουσες» (411 π.Χ.), «Βάτραχοι» (405 π.Χ.), «Εκκλησιάζουσες» (393 π.Χ.), «Πλούτος» (388 π.Χ.).

Αυτοσχεδιασμός: Μέθοδος θεατρική, από τη φύση της αυτοσχεδιαστική! Είναι μία αυθόρμητη δραστηριότητα που ενεργοποιεί την ομάδα γύρω από κάποιο ερέθισμα-σημείο εκκίνησης. Ξεκινώντας από κάτι που μας έκανε εντύπωση ή μας προβλημάτισε, μπορούμε

να δημιουργήσουμε μόνοι μας ή σε συνεργασία με την ομάδα μας. Δε χρειάζεται να χρησιμοποιήσουμε κάποιο κείμενο, απαραίτητα όμως υλικά του αυτοσχεδιασμού είναι η φαντασία, η επικοινωνία και η έκφραση. Ο αυτοσχεδιασμός αξιοποιείται στο μάθημα, στην πρόβα, έως και στην παράσταση. Μπορούμε στην πρόβα να συζητήσουμε κάποιες ιδέες για τον αυτοσχεδιασμό μας, αλλά κατά την παρουσίαση του αυτοσχεδιασμού να λειτουργήσουμε αυθόρμητα, με βάση τα όσα γίνονται στη σκηνή. Ακόμα όμως κι αν ο αυτοσχεδιασμός δεν έχει προγραμματιστεί, έχει αρχή, μέση και τέλος και πρόκειται για μια ολοκληρωμένη θεατρική δράση.

Γερανός: Πολλές φορές στις ιστορίες του αρχαίου ελληνικού θεάτρου οι ηθοποιοί έπαιζαν τον ρόλο των θεών, οι οποίοι εμφανίζονταν και έδιναν τη λύση ή βοηθούσαν στη συνέχιση της πλοκής. Για να δημιουργήσουν την αίσθηση ότι εμφανίζονταν από τον ουρανό χρησιμοποιούσαν έναν γερανό, μία μεγάλη μηχανή με τροχαλίες και σχοινιά, που σήκωνε ψηλά τον ηθοποιό και τον κατέβαζε με αργή κίνηση στη σκηνή, δίνοντας την αίσθηση ότι πετάει.

Γυαλιά εικονικής πραγματικότητας: Ίσως να έχετε δοκιμάσει γυαλιά εικονικής πραγματικότητας σε βιντεοπαιχνίδια. Ο εξοπλισμός αυτός μας βοηθάει να ταξιδέψουμε σε μαγικούς ψηφιακούς κόσμους, να δούμε σκηνές και πλάσματα που εξαφανίζονται αμέσως μόλις αφαιρέσουμε τα γυαλιά από τα μάτια μας. Τα γυαλιά αυτά με μεγάλη προσοχή και ειδικό σχεδιασμό μπορούν να χρησιμοποιηθούν και στο θέατρο, καθώς φορώντας τα κανείς έχει την αίσθηση ότι βρίσκεται μέσα σε έναν θεατρικό χώρο και βλέπει μία ολόκληρη θεατρική παράσταση. Αξιοποιώντας και άλλα εργαλεία μπορεί να αλληλεπιδράσει και να αλλάξει ή να «παίξει» ο ίδιος ή η ίδια με όλα όσα βλέπει γύρω του.

Δάσκαλος σε Ρόλο: Θεατρική μέθοδος κατά την οποία ο/η εκπαιδευτικός μπαίνει σε ρόλο και γίνεται ένας από τους ήρωες της ιστορίας, εξελίσσοντας τη δράση κάνοντας ερωτήσεις και προκαλώντας απαντήσεις, εντός και εκτός ρόλου.

Δημιουργική γραφή: Με τις δραστηριότητες και με τις ασκήσεις δημιουργικής γραφής αναπτύσσετε ποικίλες δεξιότητες συγγραφής και έκφρασης μέσω των έντεχνων μορφών λόγου και των επιμέρους μεθόδων και ειδών της λογοτεχνίας, του κινηματογράφου, του

δοκιμίου, του θεάτρου κ.ά. Ένα ποίημα, ένα χαϊκού, ελεύθεροι στίχοι, συνθήματα, κολάζ, θεατρικός διάλογος και ψηφιακές εικόνες με σχολιασμό αποτελούν μερικά από τα απτά παραδείγματα δημιουργίας των παιδιών στο πλαίσιο της δημιουργικής γραφής.

Διάδρομος της συνείδησης: Σχηματίζουμε όρθιοι δύο παράλληλες γραμμές, απέναντι ο ένας από τον άλλον. Σαν να δημιουργούμε ένα τούνελ. Από τη μέση περνάει ένα παιδί που υποδύεται έναν ρόλο και μπορούμε να του πούμε κάτι. Η μία πλευρά υποστηρίζει μία άποψη και η άλλη πλευρά συνήθως την αντίθετη. Περνώντας το παιδί σε ρόλο του ήρωα της ιστορίας μέσα από τον διάδρομο, ακούει τα διαφορετικά επιχειρήματα και βγαίνοντας παίρνει την απόφασή του. Με τη συμμετοχή μας στον διάδρομο αυτόν, μπορούμε να του πούμε κάτι που νιώθουμε ή σκεφτόμαστε.

Διερευνητική Δραματοποίηση: Μια θεατρική μέθοδος με την οποία μαθαίνουμε για μια ιστορία, μια κατάσταση, ένα πρόσωπο, ένα παραμύθι, μέσα από ερωτήσεις, απαντήσεις και πολλές θεατρικές τεχνικές. Με τις τεχνικές της διερευνητικής δραματοποίησης, μπορούμε να καταλάβουμε καλύτερα ιστορίες, μύθους, παραμύθια που όλοι ξέρουμε, και να μπούμε στη θέση των ηρώων. Στη διερευνητική δραματοποίηση αρχικά παίζουμε παιχνίδια για να γνωριστούμε και να γίνουμε ομάδα, μετά ερχόμαστε σε επαφή με ένα κείμενο ή ένα ερέθισμα και μετά με διάφορες θεατρικές τεχνικές διερευνούμε, δηλαδή προσπαθούμε να κατανοήσουμε καλύτερα, τους ρόλους και τις διαφορετικές πτυχές μιας ιστορίας. Παίζουμε θέατρο, συζητάμε για αυτό και στο τέλος μοιραζόμαστε την εμπειρία μας.

Δραματικό κείμενο: Είναι το κείμενο σε μορφή διαλόγου που γράφεται με σκοπό να παιχτεί στη θεατρική σκηνή μπροστά σε κοινό.

Δραματοποίηση: Είναι η βιωματική διαδικασία κατά την οποία παίρνουμε μία ιστορία, ένα οποιοδήποτε ερέθισμα, ή και ένα μάθημα, και τα δραματοποιούμε μέσα από ρόλους, αξιοποιώντας δομικά στοιχεία του θεάτρου και του δράματος (χώρος, χρόνος, χαρακτήρες, σύγκρουση, δραματική ένταση, οπτική γωνία, εκφραστικά μέσα κ.ά.). Η δραματοποίηση μπορεί να οδηγήσει και σε παράσταση ή παρουσίαση.

Εκδοχές: Οι διαφορετικές ερμηνείες και παρουσιάσεις ενός γεγονότος.

Εκκύκλημα: Κάποιες φορές, στις ιστορίες που παρουσιάζονταν στο αρχαίο θέατρο υπήρχαν σκηνές σκληρές, όπως μάχες και τραυματισμοί. Αυτές οι σκηνές δε συνέβαιναν μπροστά στο κοινό, αλλά για να τις δείξουν χρησιμοποιούσαν το εκκύκλημα, μια ειδική πλατφόρμα με ρόδες που μπορούσαν να την κυλήσουν πάνω στη σκηνή. Για παράδειγμα, ένας «τραυματισμένος ήρωας» εμφανιζόταν και εξαφανιζόταν από τη σκηνή πάνω στο εκκύκλημα, χωρίς το κοινό να δει πώς «έγινε ο τραυματισμός του».

Εμψύχωση αντικειμένων: Πώς μπορούμε να κάνουμε θέατρο και να εμψυχώσουμε αντικείμενα; Με το θέατρο των αντικειμένων, κάνουμε θέατρο με ό,τι αντικείμενα μπορείτε να φανταστείτε, αξιοποιώντας κινητό και ευέλικτο σκηνικό, καθώς και συνδυασμό ηθοποιών και φιγούρας ή αντικειμένων. Με τη φωνή, το σώμα, τη φαντασία, την κριτική σκέψη και την ψυχή μας τα αντικείμενα ζωντανεύουν και παίρνουν μέρος στις ιστορίες και στις θεατρικές μας περιπέτειες!

Εξωθεατρικές δράσεις: Θεατρικές δράσεις που γίνονται σε χώρους μη ορισμένους ως θεατρικούς.

Επίδαυρος: Περιοχή στην Πελοπόννησο που είναι γνωστή για το αρχαίο θέατρο που ανακαλύφθηκε εκεί. Το Αρχαίο Θέατρο της Επιδαύρου διακρίνεται για την πολύ καλή ακουστική του και σε αυτό παίζονται ακόμα και σήμερα, κάθε καλοκαίρι, θεατρικές παραστάσεις.

Εργαστήρι γραφής: Κατά τη διάρκεια ενός εργαστηρίου γραφής χρησιμοποιούμε ιστορίες, εικόνες, κείμενα, ρόλους, γινόμαστε συγγραφείς και γράφουμε τα δικά μας νέα κείμενα μέσα από ή για συγκεκριμένους ρόλους.

Flashback: Η τεχνική κατά την οποία, όταν διερευνούμε μία ιστορία ή έναν χαρακτήρα, ανατρέχουμε στο παρελθόν, παίζουμε σκηνές που θα μπορούσαν να είχαν συμβεί πριν από το χρονικό σημείο στο οποίο βρίσκεται τώρα η ιστορία (π.χ. τα παιδικά χρόνια των ηρώων).

Ηχητική εγκατάσταση: Τα ηχεία και τα μικρόφωνα χρησιμοποιούνται στο θέατρο με σκοπό όχι μόνο να βοηθήσουν τη μουσική και τους/τις ηθοποιούς να ακουστούν πιο καθαρά και δυνατά, αλλά και για να κάνουν το τελικό αποτέλεσμα πιο εντυπωσιακό και επιβλητικό. Σήμερα γίνονται ειδικές μελέτες σε έναν θεατρικό χώρο για τα σημεία στα οποία θα πρέπει να μπουν τα ηχεία προκειμένου το αποτέλεσμα να είναι όσο το δυνατόν πιο ρεαλιστικό και λειτουργικό.

Θεατρική γραφή: Πώς μπορούμε να μάθουμε για τη δομή και το περιεχόμενο των θεατρικών έργων; Για το ύφος των θεατρικών συγγραφέων; Συμμετέχοντας σε δραστηριότητες θεατρικής γραφής, ερευνούμε τα βασικά δομικά στοιχεία του δράματος και του θεάτρου, κατανοούμε τι προϋπάρχει στο δραματικό κείμενο και τι ακολουθεί, μέσω της σκηνοθεσίας, στην παράσταση, και αναγνωρίζουμε τους κώδικες της θεατρικής γραφής. Η θεατρική γραφή μάς προσκαλεί στην ανάγνωση και στη μελέτη θεατρικών έργων και παράλληλα στις δοκιμές συγγραφής θεατρικού λόγου!

Θεατρική σύμβαση: Η διαδικασία κατά την οποία οι ηθοποιοί και οι θεατές αποδέχονται ότι όσα βλέπουν στη σκηνή θα τα αντιμετωπίσουν και θα τα καταλάβουν ως αληθινά για όση ώρα διαρκεί η παράσταση, παρόλο που ξέρουν ότι κάτι τέτοιο δεν ισχύει στην πραγματικότητα.

Θεατρικό παιχνίδι: Θεατρική μέθοδος που συνδυάζει το θέατρο και το παιχνίδι και αναπτύσσεται σε εξελικτικά, δημιουργικά στάδια. Υπάρχουν κάποια βήματα που ακολουθούμε όλοι μαζί ως ομάδα, ακόμη κι αν δεν το καταλαβαίνουμε τη στιγμή που συμμετέχουμε. Χαλαρώνουμε, προετοιμάζουμε το σώμα μας για όσα θα συμβούν στη συνέχεια, δοκιμάζουμε τις δικές μας εκδοχές πάνω σε ρόλους και καταστάσεις, αυτοσχεδιάζουμε και τέλος συζητάμε και μοιραζόμαστε τις σκέψεις και τα συναισθήματά μας. Στην πραγματικότητα, παίζουμε ρόλους ακολουθώντας μια συνθήκη και καταλαβαίνουμε κάποιες έννοιες που είναι πολύ σημαντικές στο θέατρο, όπως οι θεατρικοί ρόλοι και η σύμβαση.

Θεατρικός ρόλος: Τα πρόσωπα που υποδύονται οι ηθοποιοί στο θέατρο, μέσα από τους θεατρικούς ρόλους που αναλαμβάνουν. Μιλούν, κινούνται, ενεργούν σαν να είναι κάποιιοι άλλοι.

Θεατρικός συγγραφέας: Ο/Η συγγραφέας που γράφει δραματικά κείμενα, δηλαδή κείμενα σε μορφή διαλόγου με σκοπό να παιχτούν στη θεατρική σκηνή μπροστά σε κοινό.

Θεός Διόνυσος: Σημαντικός θεός των αρχαίων Ελλήνων. Σύμφωνα με την αρχαία ελληνική μυθολογία, ήταν προστάτης του κρασιού, της χαράς και του θεάτρου, γι' αυτό και προς τιμήν του γίνονταν θεατρικοί αγώνες στην αρχαιότητα.

Καρέκλα των αποκαλύψεων/ερωτήσεων: Θεατρική τεχνική σύμφωνα με την οποία ένας/μία από εσάς κάθεται σε μια καρέκλα και υποδύεται έναν χαρακτήρα. Οι υπόλοιποι του/της κάνουν ερωτήσεις για να αποκαλύψετε τις σκέψεις, τα συναισθήματα και τις εμπειρίες του χαρακτήρα που υποδύεται. Οι ερωτήσεις αυτές, δηλαδή, γίνονται από τα υπόλοιπα παιδιά της τάξης, που μπορούν κι αυτά με τη σειρά τους να ρωτούν μέσα από ρόλους, υποδύομενα κάποιον χαρακτήρα της ιστορίας. Στη θέση των παιδιών μπορεί να λάβει μέρος και ο/η εκπαιδευτικός στην παραπάνω διαδικασία.

Καταπακτή: Η καταπακτή χρησιμοποιείται στο θέατρο από τα πολύ παλιά χρόνια. Είναι μια μικρή μυστική πόρτα που βρίσκεται στο πάτωμα της σκηνής. Από αυτή την πόρτα μπορεί να εμφανιστεί ή να εξαφανιστεί κάποιος χαρακτήρας της παράστασης με μεγάλη ευκολία, κάνοντας το αποτέλεσμα πολλές φορές να μοιάζει «μαγικό». Φανταστείτε μία κρυφή έξοδο από την οποία εξαφανίζονται και εμφανίζονται οι ηθοποιοί στη σκηνή με ταχύτητα και ευκολία.

Μανδύας του ειδικού: Θεατροπαιδαγωγική τεχνική, κατά την οποία παίζουμε τον ρόλο κάποιου ειδικού. Δηλαδή κάποιου που γνωρίζει πάρα πολύ καλά ένα αντικείμενο. Ψάχνουμε πληροφορίες με τη βοήθεια του/της εκπαιδευτικού και ερευνούμε το θέμα της ιστορίας μας. Έτσι βλέπουμε την ιστορία μας και από μία άλλη ματιά.

Μίμος: Ένας ηθοποιός που χρησιμοποιεί το σώμα του για να μας δείξει μια ιστορία, χωρίς να μιλάει. Ο μίμος κάνει πολλές χειρονομίες και προσπαθεί να μας κάνει να καταλάβουμε τι θέλει να πει μόνο με τις κινήσεις του.

Μιούζικαλ: Στο μιούζικαλ έχουμε τραγούδι, χορό, διαλόγους και μονολόγους μέσα από τα οποία παρουσιάζεται μια ιστορία. Η διαφορά από την Όπερα, όπου εκεί μπορεί να υπάρχουν χορευτικά ιντερμέδια, είναι ότι ο χορός, το τραγούδι και η πρόζα έχουν την ίδια βαρύτητα στην ανάπτυξη της δραματουργίας. Το πρώτο ολοκληρωμένο μιούζικαλ είναι το «West Side Story» (1957) των Τζερόμ Ρόμπινς (χορογραφία), Λέοναρντ Μπερνστάιν (μουσική), Στήβεν Σοντχάιμ (στίχοι) και Άλφρεντ Λόρενς (διάλογοι). Το χαρακτηριστικό ενός πλήρους μιούζικαλ είναι ότι η σκηνική δράση προχωράει και μέσα από τον χορό.

Μονόλογος: Όταν ο ήρωας συνομιλεί με τον εαυτό του. Πρόκειται για μακρύ και συνεχή λόγο, που γίνεται από ένα μόνο πρόσωπο χωρίς να διακόπτεται από άλλον. Επίσης, μονόλογος είναι και ένα θεατρικό έργο που παίζεται από έναν μόνο ηθοποιό.

Μονόπρακτο: Ένα σύντομο θεατρικό έργο, το οποίο διαδραματίζεται σε μία σκηνή ή μία πράξη, έχει αρχή, μέση και τέλος και λιγότερους χαρακτήρες από ό,τι το αυτοτελές θεατρικό έργο (μπορεί και έναν). Στο μονόπρακτο ο θεατρικός συγγραφέας εξελίσσει ένα θέμα ή έναν προβληματισμό του πρωταγωνιστή ή και των συμπρωταγωνιστών του ή μια ιστορία που αλληλοεπιδρά με τους χαρακτήρες και θέτει διλήμματα που οδηγούν σε περιπέτειες και πιθανές λύσεις ή τοποθετήσεις.

Μουσειακό θέατρο / Θέατρο και μουσείο: Με πόσους τρόπους μπορεί να συναντήσετε θέατρο στο μουσείο; Στο σύγχρονο αυτό είδος του θεάτρου, κάθε δημιουργική σύζευξη του περιεχομένου ενός μουσείου και των μεθόδων του θεάτρου είναι πιθανή και προσφέρει εκπλήξεις κι ενδιαφέρουσες εμπειρίες τόσο στους συμμετέχοντες, επισκέπτες του μουσείου, όσο και στους σχεδιαστές και περφόρμερς, εμπυχωτές που υλοποιούν τις θεατρικές δράσεις στα μουσεία.

Μπέρτολτ Μπρεχτ (Berlolt Brecht) (1898-1956): Γερμανός θεατρικός συγγραφέας, ποιητής, σκηνοθέτης, που θεωρείται ένας από τους σημαντικότερους ανθρώπους του θεάτρου στον

20ό αιώνα και πατέρας του «επικού θεάτρου». Από τα πιο γνωστά έργα του: *Μάνα κουράγιο*, *Ο κύκλος με την κιμωλία*, *Ο καλός άνθρωπος του Σετσουάν*, *Η όπερα της πεντάρας* κ.ά.

Οπτική (γωνία): Ο τρόπος που αντιλαμβάνεται κάποιος ένα γεγονός ή μία κατάσταση.

Οπτική γωνία (θεατρική τεχνική): Το ίδιο γεγονός όπως το έζησαν και το παρουσίασαν, με θεατρικό τρόπο, διαφορετικά πρόσωπα. Για παράδειγμα: σε ένα τραπέζι υπάρχει ένα ποτήρι με νερό έως τη μέση. Για τον Α' είναι μισοάδειο. Για τον Β' είναι μισογεμάτο.

Όρνιθες: Μια από τις πιο πολυπαιγμένες κωμωδίες του Αριστοφάνη.

Παγωμένες εικόνες (ή ταμπλό βιβάν): Πρόκειται για θεατρική τεχνική κατά την οποία δημιουργούμε με τα σώματά μας μία εικόνα ή μία σκηνή από μια ιστορία ή από οποιοδήποτε σημείο εκκίνησης. Αφού συζητήσουμε την ιστορία μας με την ομάδα μας, αποφασίζουμε το στιγμιότυπο που θέλουμε να δημιουργήσουμε με τα ακινητοποιημένα σώματά μας. Στη συνέχεια, παίρνουμε την κατάλληλη στάση έτσι ώστε ο θεατής που θα δει την εικόνα να μπορεί να καταλάβει για ποια σκηνή της ιστορίας πρόκειται ή να μπορεί να αντιληφθεί τι συμβαίνει πίσω από την «ιστορία της εικόνας».

Παιχνίδι ρόλου: Παίζουμε έναν ρόλο, σκεφτόμαστε, ενεργούμε και μιλάμε όπως αυτός. Αντιμετωπίζουμε μια κατάσταση σαν να είμαστε ο ρόλος, λύνουμε τα προβλήματά του, σκεφτόμαστε όπως θα έκανε αυτός και συζητάμε με τους υπόλοιπους ρόλους.

Παιχνίδια ενεργοποίησης ομάδας: Χωρίζετε σε ομάδες και συμμετέχετε σε παιχνίδια που έχουν στόχο να ενεργοποιήσουν την ομάδα. Αυτά τα παιχνίδια θα σας βοηθήσουν να συνεργάζεστε καλύτερα, να επικοινωνείτε και να εμπιστεύεστε ο/η ένας/μία τον/την άλλον/η.

Παντομίμα: Είναι ένας τρόπος να επικοινωνούμε και να μεταδίδουμε μηνύματα στους άλλους ανθρώπους χωρίς να χρησιμοποιούμε την ομιλία. Αντί για φωνή και λέξεις μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε το σώμα μας, χειρονομίες, καθώς και εκφράσεις του προσώπου μας. Πώς μπορείς να παίζεις και να διηγείσαι ιστορίες χρησιμοποιώντας μόνο τις κινήσεις του

σώματός σου, χωρίς να μιλάς καθόλου; Μπορείς να κάνεις πως τρως, πως τρέχεις ή ό,τι άλλο φανταστείς, μόνο με χειρονομίες.Υπάρχει επίσης διακριτό είδος θεάτρου, το θέατρο παντομίμας.

Πάρε θέση: Όταν αποφασίζω να υποστηρίξω τη μία ή την άλλη πλευρά σε ένα σημαντικό ζήτημα, παίρνω θέση.

Περιπατητικό δρώμενο (ή περιπατητική δράση): Ένα δρώμενο το οποίο υλοποιείται στο πλαίσιο ενός δημιουργικού, καλλιτεχνικού περιπάτου που οδηγεί τους συμμετέχοντες να πάρουν μέρος στη δράση και να μετακινηθούν από σημείο σε σημείο, όπου τους οδηγούν οι ηθοποιοί-περφόρμερς που το υλοποιούν, με βάση τον σχεδιασμό του από τους δημιουργούς. Μπορεί να έχει ιστορικό, πολιτιστικό, κοινωνικό, πολιτικό ή προσωπικό χαρακτήρα και περιεχόμενο.

Περιστρεφόμενη σκηνή: Σκεφτείτε έναν μεγάλο κυκλικό δίσκο που γυρνάει εμφανίζοντας και κρύβοντας οτιδήποτε τοποθετήσουμε πάνω του σε συγκεκριμένα σημεία. Πρόκειται για μια εντυπωσιακή τεχνολογία, η οποία χρησιμοποιείται στο θέατρο για να αλλάζει το σκηνικό με τρόπο γρήγορο και εύκολο. Φανταστείτε ότι, από έναν εσωτερικό χώρο ενός παλατιού, η ιστορία θα πρέπει να συνεχιστεί στον εξωτερικό χώρο ενός κήπου. Σίγουρα θα χρειαζόταν πολύς χρόνος μέχρι να αλλάξει ολόκληρο το σκηνικό. Αν όμως το σκηνικό είναι ήδη έτοιμο στο πίσω μέρος της σκηνής και αν αυτή περιστραφεί κυκλικά, τότε αυτό θα εμφανιστεί μπροστά στο κοινό με τρόπο γρήγορο και σίγουρα εντυπωσιακό.

Πολλαπλά σκηνικά: Πρόκειται για έναν ακόμα τρόπο εναλλαγής του σκηνικού μίας θεατρικής παράστασης. Σκεφτείτε πολλούς διαφορετικούς πίνακες ζωγραφικής που απεικονίζουν διαφορετικά τοπία (το εσωτερικό ενός σπιτιού, την εξοχή, ένα χιονισμένο βουνό, μια σχολική αίθουσα κ.ά.) ανάλογα με την ιστορία και την πλοκή. Οι πίνακες μπορούν να βρίσκονται ο ένας πίσω από τον άλλο με τη σειρά που πρέπει να εμφανιστούν και έτσι μπορούν γρήγορα και εύκολα, αφού συρθούν, να μετατρέψουν το τοπίο και να δημιουργήσουν την αίσθηση ότι η δράση μεταφέρεται κάθε φορά σε έναν διαφορετικό χώρο. Η περιστρεφόμενη σκηνή είναι ένας ακόμη τρόπος για να αλλάξουν τα πολλαπλά σκηνικά, ενώ και η αυλαία μπορεί να αξιοποιηθεί για τον ίδιο σκοπό.

Πολυθέαμα: Αποτελεί μία από τις πιο σύνθετες μορφές πολιτιστικής εκδήλωσης στον χώρο του σχολείου, η οποία μπορεί να εμπεριέχει πολλές μορφές, είδη και τεχνικές του θεάτρου, καθώς και τη συμβολή όλων των τεχνών στην εκπαίδευση: θέατρο, μουσική, χορός, εικαστικά, κινηματογράφος και τεχνολογίες αλληλοεπιδρούν σε ένα δημιουργικό γαϊτανάκι των τεχνών για τα παιδιά.

Προβολέας: Ο προβολέας μοιάζει με τη συσκευή που έχουμε στην τάξη μας. Χρησιμοποιώντας τον μπορούμε να προβάλλουμε στον τοίχο ή σε ειδικές οθόνες εικόνες και video. Νομίζω πως μπορείτε εύκολα να φανταστείτε πόσο χρήσιμη είναι μία τέτοια λειτουργία για το θέατρο. Σήμερα υπάρχουν εξειδικευμένοι προβολείς οι οποίοι προγραμματίζονται με τέτοιο τρόπο ώστε να προβάλλουν εικόνες σε έναν πολύ συγκεκριμένο και οριοθετημένο χώρο πάνω ή γύρω από τη σκηνή, ενώ ακόμα μπορούμε συχνά να δούμε εικόνες να προβάλλονται πάνω στα σώματα των ηθοποιών και να κινούνται ή να «αντιδρούν» με τρόπο ανάλογο των κινήσεων αυτών.

Σκηνικά: Το σύνολο των αντικειμένων και των οπτικών στοιχείων (φόντο, προβολές, κατασκευές κ.λπ.) που συγκροτούν τον χώρο της παράστασης.

Σκηνικές οδηγίες: Πρόκειται για οδηγίες που συναντάμε στο δραματικό κείμενο και τις οποίες έχει συγγράψει ο θεατρικός συγγραφέας, «σαν να συμβουλευεί», σαν να καθοδηγεί ή να προτείνει στον σκηνοθέτη, στους ηθοποιούς, στον μουσικό, στον σκηνογράφο και στους συντελεστές της παράστασης για το πώς πρέπει να παρασταθούν και να αναδειχθούν συγκεκριμένα στοιχεία του έργου.

Σταθερό αυτόματο θέατρο του Ήρωνα: Ο Ήρωνας ο Αλεξανδρινός έζησε στα αρχαία χρόνια και ήταν ένας πολύ έξυπνος και εφευρετικός άνθρωπος. Στις πρωτότυπες κατασκευές και τις εφευρέσεις του ανήκει και το σταθερό αυτόματο θέατρο, μέσα από το οποίο μπορούσε κανείς να δει μία ολόκληρη παράσταση, χωρίς όμως ηθοποιούς. Για να το φτιάξει χρησιμοποίησε διάφορα μηχανήματα και εργαλεία. Η κατασκευή έμοιαζε με ένα κουτί μέσα στο οποίο υπήρχαν φιγούρες και κούκλες που κινούνταν εξαιτίας ενός ειδικού συστήματος

με σκοινιά και γρανάζια. Μπορούμε να πούμε ότι ήταν ένα μικρό «ρομπότ» που διηγούνταν μία ιστορία με τρόπο που έμοιαζε τότε μαγικός.

Συνεντεύξεις σε ρόλο ή εκτός ρόλου: Στο πλαίσιο της εύρεσης αληθινών ντοκουμέντων και μαρτυριών για τη δημιουργία υλικού για παραστάσεις, αφιερώματα, σχολικές γιορτές κ.ά. οι μαθητές σε ρόλο ή εκτός ρόλου καλούνται να πάρουν συνέντευξη από πρόσωπα που σχετίζονται με τα γεγονότα της υπό σχεδιασμό θεατρικής δράσης [από το οικογενειακό, φιλικό, σχολικό ή ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον].

Συννεφόμελο: Μια εικόνα που περιλαμβάνει πολλές λέξεις σχετικές με ένα συγκεκριμένο θέμα.

Σωματικό θέατρο: Σύγχρονο είδος του θεάτρου, στο οποίο η εξέλιξη της δράσης ή της αφήγησης γίνεται μέσω σωματικών δράσεων, χειρονομιών, κινήσεων, χορογραφιών και σωματικής έκφρασης των θεματικών και του περιεχομένου.

Τριπλό ζέσταμα: Το ζέσταμα πριν την έναρξη του θεατρικού μαθήματος ή την παράσταση. Περιλαμβάνει ασκήσεις που ενεργοποιούν τρία βασικά μέρη: την αναπνοή, το σώμα και τη φωνή.

Υποβολέας: Πρόκειται για το πρόσωπο που βρίσκεται κρυμμένο στη σκηνή του θεάτρου και υπενθυμίζει στους ηθοποιούς τα λόγια τους, αν και εφόσον χρειαστεί.

Φωτισμός: Ο τρόπος με τον οποίο χρησιμοποιείται το φως σε μία θεατρική παράσταση διαμορφώνει την αντίληψη των θεατών για τον χρόνο και τον τόπο δράσης των γεγονότων. Μέσω των σκιών και της έντασης του φωτισμού αναδεικνύονται ή όχι πρόσωπα και καταστάσεις στη σκηνή. Έτσι δημιουργείται αυτό που ονομάζεται «ατμόσφαιρα» στο θέατρο. Η παρουσία ή όχι του φωτός στη σκηνή σημαίνει επίσης αλλαγή σκηνής ή/και επιτρέπει την αλλαγή σκηνικών.

Χάπενινγκ: Μορφή θεατρικής έκφρασης η οποία επιτελείται από ηθοποιούς, περφόρμερς, αξιοποιώντας το τυχαίο, εστιάζοντας σε κάποια δράση κοινωνικής παρέμβασης στον

δημόσιο χώρο και ενεργοποίησης των συμμετεχόντων. Στη θεατρική αγωγή και στην εκπαίδευση, συναντάμε χάπενινγκ για το περιβάλλον, την υγεία, τον πολιτισμό, καθώς και για τον εορτασμό παγκόσμιων ημερών και επετείων κ.ά.

Ψηφιακή αφήγηση: Η προφορική αφήγηση ενισχύεται με ψηφιακά εργαλεία, πολυμέσα και εργαλεία τηλεπικοινωνίας, και αποκτά έναν νέο ψηφιακό χαρακτήρα, με τον συνδυασμό εικόνας, ήχου, μουσικής, τεχνών και διαφορετικών ειδών κειμένου.

Ψηφιακό θέατρο: Πρόκειται για το θέατρο με τη χρήση των ψηφιακών τεχνολογιών σε ποικίλες μορφές διά ζώσης ή και εξ αποστάσεως θεατρικής δράσης. Με το ψηφιακό θέατρο στην εκπαίδευση, ανακαλύπτουμε το πώς μπορούμε να κάνουμε θέατρο συνδυάζοντας τις τεχνολογίες στη θεατρική δημιουργία και στην επικοινωνία με το κοινό!

**ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΕΡΓΟΓΡΑΦΙΑ ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΗΣ ΟΜΑΔΑΣ
ΓΙΑ ΤΗΝ Δ΄ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ**

Δημάκη-Ζώρα, Μ. (2018). *Θεατρικές σελίδες. Μελέτες για τη νεοελληνική δραματουργία και το θέατρο για κοινό ανήλικων θεατών*. Ηρόδοτος.

Δημάκη-Ζώρα, Μ. (2021). Η τέταρτη διάσταση στο θεατρικό έργο *Δώδεκα παρά δώδεκα* του Ευγένιου Τριβιζά. Στο Θ. Γραμματάς (Επιμ.), *Πρακτικά του διεθνούς επιστημονικού συνεδρίου «Ο Χρόνος στο θέατρο. Θεατρική Μνήμη ενός Αχρονου Παρόντος»*(σσ. 371-383). Παπαζήσης.

Δημάκη-Ζώρα, Μ., Τζαμαργιάς, Τ. (2021). Θέατρο για ανήλικους θεατές: Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας για το κείμενο και την παράσταση. Στο Κλ. Φανουράκη, Γ. Π. Πεφάνης (Επιμ.), *Εφαρμοσμένο θέατρο: ποιοτικές μέθοδοι έρευνας και μάθησης μέσω παραστατικών τεχνών* (σσ. 253-269). Παπαζήσης.

Δημάκη-Ζώρα, Μ. (2023). Έξι πρόσωπα (για παιδιά και εφήβους) ζητούν συγγραφέα: η ελληνική δραματουργία για ανήλικους θεατές και οι προκλήσεις του 21ου αιώνα. Στο Ε. Προύσαλη (Επιμ.), *Παραστατικές Τέχνες στον 21ο αιώνα. Σύγχρονες πρακτικές και νέες προοπτικές*, (σσ. 538-543). Ευρασία.

Δημάκη-Ζώρα, Μ. (2023). Γράφοντας θεατρικά έργα για παιδιά και εφήβους: είδη, τρόποι της γραφής, προκλήσεις. Στο Ν. Γκάτσου, Α. Δούκα, Ι. Καραμαλή, Μ. Κική, Ν. Χαλκιά, Π. Χουρδάκη, Η.Τ. Κωτόπουλος, Τζ. Καλογήρου, Μ.Ρ. Caracausi (Επιμ.), *Πρακτικά 5^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου Δημιουργικής Γραφής*, σσ. 513-525.

Δημάκη-Ζώρα, Μ., Τζαμαργιάς, Τ. (2024). Κριτήρια επιλογής θεατρικής παράστασης για μαθητές πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Ο ρόλος του εκπαιδευτικού. Στο Λ. Αλεξιάδου, Μ. Αντωνίου, Μ. Καραντζάς, Τ. Κολυδάς, Ι. Λακίδου, Κλ. Μουρσελά, Ε. Περακάκη, Α. Τριανταφυλλάκη, Κλ. Φανουράκη, Σ. Χρυσοστόμου (Επιμ.), *Πρακτικά Συνεδρίου: Οι Τέχνες στο ελληνικό σχολείο. Παρόν και Μέλλον*, (σσ. 1459-1466). ΕΚΠΑ.

Fanouraki, C., Zakopoulos, V. (2023). Interacting through Blogs in Theatre/Drama Education: A Greek Case Study. *Journal of Interactive Media in Education*, (1): 2, pp. 1–16.

Grammatas, T., Mastrothanasis, K., Papakosta, A. (2023). *The values of Ancient Greek Drama and Theatre in Space and Time: The Presence of the values*. National and Kapodistrian University of Athens Press.

Ζακόπουλος, Β. (2023) *Οι ψηφιακές τεχνολογίες για το θέατρο/δράμα στην εκπαίδευση. Ο υποστηρικτικός ρόλος των ψηφιακών μέσων στην έρευνα και στην πράξη*. Παπαζήση.

Ζακόπουλος, Β. (2023) Μεθοδολογικές ερευνητικές προσεγγίσεις του θεάτρου στην εκπαίδευση μέσω της υποστήριξης ψηφιακών μέσων. *Επιστημονική Επετηρίς της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών (ΕΕΦΣΠΑ, τόμος ΜΖ΄)*. Ηρόδοτος.

Ζακόπουλος, Β. (2023) Μορφές ψηφιακής αξιοποίησης, αναφοράς και προβολής της εργογραφίας του Ιάκωβου Καμπανέλλη στην εκπαίδευση. Στο Γ.Π. Πεφάνης, Θ. Μπουσιοπούλου (Επιμ.), *Επιστροφή στον έσω θίασο. Νέες προσεγγίσεις στο έργο του Ιάκωβου Καμπανέλλη* (σσ. 203 – 216). Αιγόκερως.

Ζακόπουλος, Β. (2023) Συνεργατικά ψηφιακά εργαλεία μάθησης και Θεατρική Αγωγή. Στο Μ. Κλαδάκη, Κ. Μαστροθανάσης (Επιμ.), *Αναδυόμενες τεχνολογίες στο εφαρμοσμένο θέατρο και το εκπαιδευτικό δράμα*, (σσ. 89 – 101). Gutenberg.

Zakopoulos, V., Makri, A., Ntanos, S. and Tampakis, S. (2023). Drama/theatre performance in education through the use of digital technologies for enhancing students' sustainability awareness: a literature review, *Sustainability*, 15, 13387.

Καραντζούλη, Α. (2019). Θεατρικές τεχνικές στην εκπαιδευτική διαδικασία με την αξιοποίηση των Ψηφιακών Μέσων. Το παράδειγμα της Ψηφιακής Αφήγησης. Στο Μπ. Γιαννούλη, Μ. Κουκουνάρας – Λιάγκης (Επιμ.), *Θέατρο και παραστατικές τέχνες στην εκπαίδευση: Ουτοπία ή αναγκαιότητα; Πρακτικά από την 8η Διεθνή Συνδιάσκεψη για το Θέατρο στην Εκπαίδευση* (σσ. 82-87). Πανελλήνιο Δίκτυο για το Θέατρο στην Εκπαίδευση.

Καραντζούλη, Α. (2022). Η «δια του ψηφιακού λόγου» μετάδοση και πρόσληψη των αξιών του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού στο θέατρο. Στο Α. Παρακόστα (Ed.), *Values of Ancient Greek Theatre Across Space & Time: Cultural Heritage and Memory. Conference Proceedings* (pp. 325-331). ΕΚΠΑ.

Καραντζούλη, Α. (2023). *Το Ψηφιακό Δράμα και η Αξιοποίησή του στην Εκπαιδευτική Διαδικασία*. (Διδακτορική Διατριβή, ΕΚΠΑ). ΕΑΔΔ.

Καραντζούλη, Α. (2023). Ο επαναπροσδιορισμός του «εδώ» και του «τώρα» για το νεανικό κοινό της νέας εποχής. Στο Ε. Προύσαλη (Επιμ.), *Παραστατικές Τέχνες στον 21ο αιώνα. Σύγχρονες Πρακτικές και Νέες Προοπτικές* (σσ. 544-551). Ευρασία.

Καραντζούλη, Α. (2024). Το «ψηφιακό χάσμα των γενεών» στην εκπαίδευση και η γεφύρωσή του δια μέσω του Ψηφιακού Θεάτρου. Στο Λ. Αλεξιάδου, Μ. Αντωνίου, Μ. Καραντζάς, Τ. Κολυδάς, Ι. Λακίδου, Κλ. Μουρσελά, Ε. Περακάκη, Α. Τριανταφυλλάκη, Κλ. Φανουράκη, Σ. Χρυσοστόμου (Επιμ.), *Πρακτικά του συνεδρίου «Οι τέχνες στο ελληνικό σχολείο: παρόν και μέλλον (Φιλοσοφική Σχολή, 11-13/10/2018), Α΄ Τόμος*, (σσ. 1453-1460). ΕΚΠΑ.

Κλαδάκη, Μ., Μαστροθανάσης, Κ. (2022). Δραματουργικές μορφές των θεατρικών αναγνώσεων: σύντομη ιστορική αναδρομή. *Θεατρογραφίες*, 27, 31–39.

Κλαδάκη, Μ., Μαστροθανάσης, Κ. (2022). Η εκπαίδευση των εκπαιδευτικών στη θεατρική αγωγή σε Φινλανδία και Νορβηγία. *Εκπαίδευση & Επιστήμες, SI-2*, 1–6.

Kladaki, M., Mastrothanasis, K. (2022). Gender Representations in Dramatic Texts for Children and Youth. *International Journal of Literature Studies*, 2(2), 103–112.

Κλαδάκη, Μ., Μαστροθανάσης, Κ. (Επιμ.). (2023). *Αναδυόμενες τεχνολογίες στο εφαρμοσμένο θέατρο και το εκπαιδευτικό δράμα*. Gutenberg.

Κλαδάκη, Μ., Μαστροθανάσης, Κ. (Επιμ.). (2024). *Θέατρο στην εκπαίδευση: Σύγχρονες τάσεις, εξελίξεις και προοπτικές*. Πατάκης.

Κολτσιδά, Μ. (2023). Αναπαραστάσεις της αναπηρίας στο θέατρο και ανάπηροι καλλιτέχνες σε (αντί)δραση. Στο Α. Λενακάκης, Χ. Κανάρη (Επιμ.), *Πολιτισμός, τέχνες και συμπερίληψη: Θεωρητικές προσεγγίσεις και εφαρμογές* (σσ. 211-231). Σοφία.

Κολτσιδά, Μ. (2023). Επισκόπηση πεδίου: Θέατρο, αναπηρία και εκπαίδευση. *Θέατρο-Λόγος*, 2, 80-82.

Κολτσιδά, Μ., Λενακάκης, Α. (2019). «Λευκές δυστοπίες» και «ψάρια στη γυάλα»: Ζητήματα σκηνικής αναπαραστάσης της αναπηρίας. *Εκπαίδευση & Θέατρο*, 20, 52-63. <https://tinyurl.com/2ajwhnq5>

Κόρακας, Θ., Λακίδου, Ι. (2024). Παράδειγμα συνέργειας θεάτρου και μουσικής στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση: χορωδιακό τραγούδι και συλλογική θεατρική εκφραστική με όχημα τους Όρνιθες του Μ. Χατζηδάκι. Στο Ί. Λακίδου, Τ. Κολυδάς, Λ. Αλεξιάδου, Μ. Καραντζάς, Ε. Περακάκη, Α. Τριανταφυλλάκη (Επιμ.), *Πρακτικά του συνεδρίου «Οι τέχνες στο ελληνικό σχολείο: παρόν και μέλλον (Φιλοσοφική Σχολή, 11-13/10/2018), Β΄ Τόμος*, (σσ. 347-447). ΕΚΠΑ.

Λακίδου, Ι. (2015). Δημιουργώντας ένα ιστορικό ντοκιμαντέρ μέσα στο σχολείο: “δια των τεχνών” προσέγγιση της Ελληνικής Επανάστασης (θέατρο, κινηματογράφος, μουσική, ζωγραφική, χορός). Στο: *Πρακτικά του Διεθνούς Συνεδρίου του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής Τέχνη και Εκπαίδευση: διδακτικές και παιδαγωγικές προσεγγίσεις στο Σχολείο του 21ου αιώνα*, (σ.79-90). ΙΕΠ.

Λακίδου, Ι. (2016). Ο Αριστοφάνης στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση: Απόπειρες διδασκαλίας της αρχαίας κωμωδίας στα Ράλλεια Πειραματικά Δημοτικά Σχολεία Πειραιά. Στο Σταύρος Γρόσδος (Επιμ.), *Προγράμματα Σπουδών – Σχολικά εγχειρίδια: Από το παρελθόν στο παρόν και το μέλλον. Πρακτικά Συνεδρίου, τόμος β΄* (σ. 360-366). ΕΚΕΔΙΣΥ.

Λακίδου, Ι. (2022). *Από το Πριν στο Μετά*. Κάπα Εκδοτική.

Λακίδου, Ι. (2023). *Η γυναίκα στον Αγώνα*. Κάπα Εκδοτική.

Λακίδου, Ι. (2023). *Αλέκος Παναγούλης: ένας μοναχικός ήρωας*. Κάπα Εκδοτική.

Λακίδου, Ι. (2023). Θέατρο και Μαθηματικά: διδακτικές προτάσεις για βιωματική προσέγγιση των Μαθηματικών. Στο *Τέχνη και Επιστήμη στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση: η περίπτωση των Καλλιτεχνικών Σχολείων – πρακτικά ημερίδας 19.12.2022*. Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Πειραιά.

Λενακάκης, Α., & Παρούση, Α. (2019). *Η τέχνη του κουκλοθέατρου στην εκπαίδευση: Παιχνίδι συγκλίσεων και αποκλίσεων*. Gutenberg.

Λενακάκης, Α., & Κολτσίδα, Μ. (2019). Το θεατροπαιδαγωγικό εργαστήριο ως τόπος κοινωνικής και πολιτικής εξάσκησης. Στο Γ. Κατσιαμούρα, Α. Λιάμπας, & Π. Παυλίδης (Επιμ.), *Η κριτική εκπαίδευση για το σχολείο των κοινωνικών αλλαγών* (σσ. 422-433). ΠΤΔΕ ΑΠΘ.

Λενακάκης, Α., & Κολτσίδα, Μ. (2021). Θεατροπαιδαγωγική και αναπηρία: Μια έρευνα για τον ρόλο της θεατρικής σύμπραξης ανάπηρων και μη ανάπηρων ηθοποιών στη δημιουργία μιας θεατρικής παράστασης. Στο Μ. Βελιώτη-Γεωργοπούλου, Β. Γεωργοπούλου, Ι. Καραμάνου, Μ. Κοτζαμάνη, Θ. Μπλέσιος, & Α. Τσιάρας (Επιμ.), *Θέατρο και ετερότητα. Θεωρία, δραματουργία & θεατρική πρακτική. Πρακτικά 6ου Πανελληνίου Θεατρολογικού Συνεδρίου, 17-20 Μαΐου 2017, Τόμος Γ'* (σσ. 509-523). Τμήμα Θεατρικών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου.

Λενακάκης, Α., & Κανάρη, Χ. (Επιμ.). (2023). *Πολιτισμός, τέχνες και συμπερίληψη: Θεωρητικές προσεγγίσεις και εφαρμογές*. Σοφία.

Λενακάκης, Α. (2024). Αρχές και πρακτικές εμπύχωσης ενός πολύτεχνου-θεατροπαιδαγωγικού εργαστηρίου. Στο Α. Λενακάκης (Επιμ.), *Τέχνες, διαδίκτυο και δημιουργικότητα: Εκπαιδευτικές προσεγγίσεις και εφαρμογές (ebook)* (σσ. 21-39). ΤΕΠΑΕ ΑΠΘ.

Λυμπέρης, Γ. (2015). Παίζοντας με τους Βάτραχους του Αριστοφάνη. Αξιοποιώντας το δραματικό κείμενο μέσα από μία καινοτόμα πρόταση. Στο Σ. Παπαδόπουλος (Επιμ.), *Θέατρο και θεατρικές τεχνικές στην αγωγή και την εκπαίδευση: 2ο Forum Νέων Επιστημόνων, 21-23 Νοεμβρίου 2014: Πρακτικά* (σ. 207-218). ΘΑΛΗΣ, ΕΚΠΑ.

Λυμπέρης, Γ. (2021, Νοέμβριος). Η αξιοποίηση του παιχνιδιού και των δραματικών τεχνικών για τη διδασκαλία του Αριστοφάνη στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Στο Ε. Κανταρτή, Γ. Παπαδημητρίου (Επιμ.), *1ο Πανελλήνιο Συνέδριο: Το εκπαιδευτικό παιχνίδι στην τυπική και μη τυπική μάθηση Πρακτικά Συνεδρίου* (σ. 36-46). ΕΚΕΔΙΣΥ.

Λυμπέρης, Γ. (2021, Νοέμβριος). Μαθαίνω για το αρχαίο ελληνικό θέατρο μέσα από δραματικές τεχνικές και παιχνίδι. Στο Σ. Γρόσδος, Χ. Πρασά (Επιμ.), *Προτάσεις Τέχνης και Πολιτισμού στην Εκπαίδευση Πρακτικά Συνεδρίου* (σ.1236-1246). Περιφερειακή Διεύθυνση Π.Ε. και Δ.Ε. Κεντρικής Μακεδονίας.

Λυμπέρης, Γ. (2021, Νοέμβριος). Η αξιοποίηση των Ψηφιακών Τεχνολογιών στο εθνικό πρόγραμμα eTwinning Παπάκια στα Ανοιχτά μέσα από το μάθημα της Θεατρικής Αγωγής. Το 3ο Δημοτικό Σχολείο Κομοτηνής και η ιστορία του Σαγκρατούν. Στο Ν. Τζιμόπουλος, Π. Προβελέγγιος, Μ. Ιωσηφίδου & Σ. Στασινού (Επιμ.), *Πρακτικά 7ο Πανελλήνιο Συνέδριο Αξιοποίηση των Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνίας στα Συνεργατικά Σχολικά Προγράμματα στην Πρωτοβάθμια & Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση* (σ.240-250). Εθνική Υπηρεσία Υποστήριξης eTwinning.

Μαρούγκας, Κ. (2022). Η τέχνη του αυτοσχεδιασμού: Το παράδειγμα του διηγήματος στο Ε. Κανταρτζή, Γ. Παπαδημητρίου (Επιμ.), *2ο Πανελλήνιο Συνέδριο. Το εκπαιδευτικό παιχνίδι στην τυπική και μη τυπική μάθηση [Ηλεκτρονικά Πρακτικά Συνεδρίου]*, (σσ. 124-128). ΕΚΕΔΙΣΥ.

Μαρούγκας, Κ. (2023). Η προσέγγιση της μυθολογίας μέσω της δραματοποίησης. Στο Ε. Κανταρτζή, Α. Φουργκατσιώτης (Επιμ.), *8ο Πανελλήνιο Συνέδριο. Εκπαίδευση και Πολιτισμός στον 21ο αιώνα [Ηλεκτρονικά Πρακτικά Συνεδρίου]*, (σσ. 186-193). ΕΚΕΔΙΣΥ.

Μαρούγκας, Κ. (2023). Η διδακτική προσέγγιση του θεατρικού έργου στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση: το παράδειγμα του Ιάκωβου Καμπανέλλη. Στο Γ. Πεφάνης, Θ. Μπουσιοπούλου (Επιμ.), *Επιστροφή στον Έσω Θίασο. Νέες προσεγγίσεις στο έργο του Ιάκωβου Καμπανέλλη*, σσ. 217-229, Αιγόκερως.

Μαρούγκας, Κ. (2023, Μάιος). Φραντς Κάφκα, Γράμμα στον Πατέρα: Από το λογοτεχνικό κείμενο στη θεατρική δράση Στο Α. Μαστρογιάννης (Επιμ.), *9ο Συνέδριο: «Νέος Παιδαγωγός»*, (σσ. 207-213).

Μαστροθανάσης, Κ., Κλαδάκη, Μ. (2023). *Η παιδαγωγική του θεάτρου για την περιβαλλοντική εκπαίδευση και την αειφόρο ανάπτυξη. Διάδραση.*

Mastrothanas, K., Kladaki, M., & Andreou, A. (2023). A systematic review and meta-analysis of the Readers' Theatre impact on the development of reading skills. *International Journal of Educational Research Open*, 4, 100243.

Mastrothanas, K., Zervoudakis, K., Kladaki, M., & Tsafarakis, S. (2023). A bio-inspired computational classifier system for the evaluation of children's theatrical anxiety at school. *Education and Information Technologies*, 28(9), 11027–11050.

Μαστροθανάσης, Κ., Κλαδάκη, Μ. (Επιμ.). (2024). *Θεατροπαιδαγωγική επιστήμη και έρευνα*. Πεδίο.

Μαστροθανάσης, Κ., Κλαδάκη, Μ., & Συρόπουλος, Σ. (Επιμ.). (2024). *Θεατροπαιδαγωγικές προσεγγίσεις στη διδασκαλία της αρχαίας ελληνικής γραμματείας*. Δίσιγμα.

Mastrothanas, K., Zervoudakis, K., Kladaki, M. (2024). An application of Computational Intelligence in group formation for digital drama education. *Iran Journal of Computer Science*.

Πεφάνης Γ.Π. (2012). *Το θέατρο και τα σύμβολα. Διαδικασίες συμβόλησης του δραματικού λόγου*. Εκδόσεις Παπαζήση.

Πεφάνης Γ.Π. (2013). *Περιπέτειες της αναπαράστασης. Σκηνές της θεωρίας II*. Εκδόσεις Παπαζήση

Πίγκου-Ρεπούση, Μ. (2012). Το Εκπαιδευτικό θέατρο ως μέσο διαλογικής πρακτικής: μία εκπαιδευτική έρευνα βασισμένη στην Αντιγόνη του Σοφοκλή. Στο Ν. Γκόβας, Μ. Κατσαρίδου, & Δ. Μαυρέας (Επιμ.), *Θέατρο και εκπαίδευση: Δεσμοί αλληλεγγύης. Πρακτικά της 7η Διεθνούς Συνδιάσκεψης για το Θέατρο στην Εκπαίδευση* (σσ. 93-100). Πανελλήνιο Δίκτυο για το Θέατρο στην Εκπαίδευση.

Πίγκου-Ρεπούση, Μ. (2018). *Εκπαιδευτικό δράμα: από το θέατρο στην εκπαίδευση*. Καστανιώτης.

Πίγκου-Ρεπούση, Μ. (2022). Εθνόδραμα: Παραστασιοποιώντας την ποιοτική έρευνα. Στο Γ. Πεφάνης & Κ. Φανουράκη (Επιμ.), *Εφαρμοσμένο θέατρο: ποιοτικές μέθοδοι έρευνας και μάθησης μέσω παραστατικών τεχνών* (σσ. 271-288). Παπαζήση.

Τζαμαργιάς, Τ., Καραντζούλη, Α. (2023). Ο δάσκαλος ενορχηστρωτής, εμπυχωτής και συντονιστής στην εφαρμογή του δράματος με τη χρήση ψηφιακών μέσων στην εκπαίδευση. Στο Μ. Κλαδάκη, Κ. Μαστροθανάσης (Επιμ.), *Αναδυόμενες τεχνολογίες και συγκλίνουσες πρακτικές στο εφαρμοσμένο θέατρο και το εκπαιδευτικό δράμα* (σσ. 102–115). Gutenberg.

Φανουράκη, Κ. (2010). *Η διδασκαλία των φιλολογικών μαθημάτων μέσω της θεατρικής αγωγής στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση*. Διδακτορική Διατριβή, Πανεπιστήμιο Πατρών.

Φανουράκη, Κ. (2016). *Το θέατρο στην εκπαίδευση με τη χρήση των ψηφιακών τεχνολογιών. Στοιχεία διδακτικής μεθοδολογίας*. Παπαζήσης.

Φανουράκη, Κ. (2019). Οι επτά γνώσεις κλειδιά του Εντγκάρ Μορέν για την παιδεία του μέλλοντος μέσα από το θέατρο/δράμα στην εκπαίδευση. Στο Γ.Π. Πεφάνης (Επιμ.): *Φιλοσοφικές πρόβες και θεατρικές δοκιμές. Θεατροφιλοσοφικές μελέτες*, σσ. 679-699, Παπαζήση.

Φανουράκη, Κ., Πεφάνης, Γ.Π. (Επιμ.). (2021). *Εφαρμοσμένο θέατρο: Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας και μάθησης μέσω παραστατικών τεχνών*. Παπαζήσης.

Φανουράκη, Κ. (2021). Βασισμένες στην τέχνη του θεάτρου/δράματος στην εκπαίδευση ψηφιακές μεθοδολογίες: Η περίπτωση της Web. 2.0 εφαρμογής Padlet, Στο Κ. Φανουράκη, Γ.Π. Πεφάνης, (Επιμ.). *Εφαρμοσμένο θέατρο: Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας και μάθησης μέσω παραστατικών τεχνών*. Παπαζήσης.

Φανουράκη, Κ., & Λυμπέρης, Γ. (2023). Μια ψηφιακή θεατροπαιδαγωγική δράση για εκπαιδευτικούς και μαθητές με αφορμή τη Λυσιστράτη. Στο Μ. Κλαδάκη, Κ. Μαστροθανάσης (Επιμ.), *Αναδυόμενες τεχνολογίες στο εφαρμοσμένο θέατρο και το εκπαιδευτικό δράμα* (σσ. 205-224). Gutenberg.

Φανουράκη, Κ. (2024). *Το αυτοτελές θεατρικό έργο στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση: Διδασκαλία, παράσταση, θεατρική γραφή*. Παπαζήσης.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΓΙΑ ΤΗ ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

Ελληνόγλωσση

- Αυδή, Α., & Χατζηγεωργίου, Μ. (2007). *Η τέχνη του δράματος στην εκπαίδευση: 48 προτάσεις για εργαστήρια θεατρικής αγωγής*. Μεταίχμιο.
- Beauchamp, H. (1998). *Τα παιδιά και το δραματικό παιχνίδι: Εξοικείωση με το θέατρο* (Ε.Πανιτσκά, Μτφρ.). Τυπωθήτω.
- Boal, A. (2013). *Θεατρικά παιχνίδια για ηθοποιούς και μη ηθοποιούς* (Μ. Παπαδήμα, Μτφρ.· Χ. Τσαλικίδου, Επιμ.). Σοφία.
- Γαλάνη, Μ. (2011). *Δημιουργική μέθοδος θεατρικού παιχνιδιού*. Έλλην.
- Γκόβας, Ν. (2003). *Για ένα δημιουργικό νεανικό θέατρο: Ασκήσεις, παιχνίδια, τεχνικές*. Μεταίχμιο.
- Γραμματάς, Θ. (2023). *Ο Περσέας και η Ιδάλια στο θέατρο. Γνωριμία με το θέατρο*. Παπαζήσης.
- Γραμματάς, Θ. (Επιμ.). (2010). *Στη χώρα του Τοτώρα. Θέατρο για ανήλικους θεατές*. Πατάκη.
- Γραμματάς, Θ., & Τζαμαργιάς, Τ. (2011). *Πολιτιστικές εκδηλώσεις στο σχολείο: Πρωτοβάθμια – Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση*. Ατραπός.
- Κατσαρίδου, Μ. (2014). *Η θεατροπαιδαγωγική μέθοδος. Μια πρόταση για τη διδασκαλία της λογοτεχνίας σε διαπολιτισμική τάξη*. Σταμούλης.
- Κοντογιάννη, Α. (2008). *Μαύρη αγελάδα – άσπρη αγελάδα: Δραματική τέχνη στην εκπαίδευση και διαπολιτισμικότητα*. Τόπος.
- Κοντογιάννη, Α. (2012). *Η δραματική τέχνη στην εκπαίδευση*. Πεδίο.
- Κουρετζής, Λ. (2018). *Από το θεατρικό παιχνίδι στην οργανωμένη παράσταση και το θεατρικό παιχνίδι στην παράσταση θεάτρου για παιδιά*. Ταξιδευτής.
- Μουδατσάκης, Τ. (1994). *Η θεωρία του δράματος στη σχολική πράξη. Το θεατρικό παιχνίδι. Η δραματοποίηση*. Καρδαμίτσα.
- Μουδατσάκης, Τ. (2005). *Το θέατρο ως πρακτική τέχνη στην εκπαίδευση: Από τον Stanislavsky, τον Brecht και τον Grotowski στο σκηνικό δοκίμιο*. Εξάντας.
- Παρούση, Α. (2012). *Κουκλοθέατρο στην εκπαίδευση. Εκπαίδευση στο κουκλοθέατρο*. Πλέθρον.
- Παπαδόπουλος, Σ. (2010). *Παιδαγωγική του θεάτρου*. Εκδ. συγγραφέα.

Prensky, M. (2009). *Μάθηση βασισμένη στο ψηφιακό παιχνίδι*. Μεταίχμιο.

Σωτηροπούλου-Ζορμπαλά, Μ., & Μουρίκη, Α. (2021). «Είχε μαμά ο Μιρό;». Από την αισθητική θεωρία στην αισθητική διδασκαλία. Πεδίο.

Τσελφές, Β., & Παρούση, Α. (2015). *Θέατρο και επιστήμη στην εκπαίδευση [Προπτυχιακό εγχειρίδιο]*. Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις.

Τσιάρας, Α. (2020). *Θεωρία και πράξη της διδακτικής της δραματικής τέχνης στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση*. Παπαζήση.

Φραγκή, Μ. (2011). *Η σκηνική πράξη στο σχολείο*. Bardy.

Woolland, Β. (1999). *Η διδασκαλία του δράματος στο δημοτικό σχολείο*. Ελληνικά Γράμματα.

Ξενόγλωσση

Anderson, M., & J. Dunn, J. (Eds.). (2013). *How drama activates learning: Contemporary research and practice*. Bloomsbury Academic.

Baldwin, P. (2012). *With drama in mind: Real learning in imagined worlds*. Continuum International Publishing.

Boal, A. (2008). *Theatre of the oppressed*. Pluto Press.

Davis, S. (2016). *Learning that matters revitalising Heathcote's rolling role for the digital age*. Sense.

Dixon, S. (2007). *Digital Performance. A history of new media in theater, dance, performance art, and installation*. The MIT Press.

Dörger, D., & Nickel, H.-W. (2005). *Spiel- und Theaterpädagogik studieren*. Schibri.

Dörger, D., & Nickel, H.-W. (2008). *Improvisationstheater - ein Überblick. Das Publikum als Autor*. Schibri.

Fleming, M. (2017). *Starting drama teaching*. Routledge.

Fleming, M. (2018). *The art of drama teaching*. Routledge.

Gallagher, K., & Balt, C. (Eds.). (2024). *Global climate education and its discontents: Using drama to forge a new way*. Routledge.

Goldstein, T. R. (2024). *Why Theatre education matters: Understanding its cognitive, social, and emotional benefits*. Teachers College Press.

Heathcote, D. (1984). *Collected writings on education and drama*. Northwestern University Press.

Hentschel, U. (2010). *Theaterspielen als ästhetische Bildung. Über einen Beitrag produktiven künstlerischen Gestaltens zur Selbstbildung*. Schibri.

Höhn J. (2015). *Theaterpädagogik. Grundlagen, Zielgruppen, Übungen*. Henschel.

Hornbrook, D. (1998). *Education and dramatic art* (2nd ed.). Routledge.

Johnstone, K. (2018). *Impro: Improvisation and the theatre*. Bloomsbury Academic.

Kitson, N., & Spiby, I. (1997). *Drama 7-11: Developing primary teaching skills*. Routledge.

Koch, G., & Streisand, M. (Hrsg.). (2003). *Wörterbuch der Theaterpädagogik*. Schibri.

Lallias, J.-C., Lassalle, J., & Loriol, J.-P. (2002). *Le théâtre et l'école*. Actes Sud-Papiers-ANRAT.

Landier, J.-C., & Barret, G. (1991). *Expression dramatique, théâtre*. Hatier.

Lismonde, P. (2002). *Les arts à l'école: le plan de Jack Lang et Catherine Tasca*. Gallimard Folio - SCEREN –CNDP.

Melli, C. (2021). *Corpi in gioco: L'educazione alla teatralità per la prima infanzia*. ETS.

Moreschi, C. (2019). *Teatro a scuola: Recitiamo con i classici della letteratura*. Erickson.

Nadron, A. (2013). *Laboratorio teatro. Proposte per fare teatro nella scuola*. Dino Audino.

Neelands, J. (2004). *Beginning drama 11-14* (2nd ed.). Routledge.

Neelands, J., & Goode, T. (2015) *Structuring drama work. A handbook of available forms in theatre and drama* (3rd edition). Cambridge University Press.

Nicholson, H. (2011). *Theatre, education and performance*. Bloomsbury.

Nicholson, H. (2014). *Applied drama: The gift of theatre*. Bloomsbury.

Nicholson, H. & Bond, E. (2017). *Theatre and education*. Bloomsbury.

Nickel, H.-W. (1972). *Rollenspielbuch*. LAG für Spiel und Amateurtheater in Nordrhein-Westfalen.

O'Neill, C. (1990). *Drama structures: A practical handbook for teachers*. Stanley Thornes.

O'Toole, J. (1992). *The process of drama. Negotiating art and meaning*. Routledge.

- O'Toole, J. (2006). *Doing drama research: Stepping into enquiry in drama, theatre and education*. Drama Australia.
- Page, C. (2001). *Éduquer par le jeu dramatique: Pratique théâtrale et éducation*. ESF.
- Piscopo, G. (2021). *Il teatro a scuola*. Armando Editore.
- Poblete, M. (2025). *Student agency in devised theatre education. Creating collaborative theatre in virtual and in-person classrooms*. Routledge.
- Prentki, T. (2015). *Applied theatre: development*. Bloomsbury.
- Ritter, H.-M., & Henschel, U. (2003). *Entwicklungen und Perspektiven der Spiel- und Theaterpädagogik*. Schibri.
- Somers, J. (1994). *Drama in the curriculum*. Cassell.
- Streisand, M., Hentschel, U., Poppe, A., & Ruping, B. (Hrsg.). (2005). *Generationen im Gespräch. Archäologie der Theaterpädagogik I*. Schibri.
- Wagner, B. J. (1990). *Dorothy Heathcote; Drama as a learning medium*. Stanley Thornes.
- Weintz, J. (2007). *Theaterpädagogik und Schauspielkunst. Ästhetische und psychosoziale Erfahrung durch Rollenarbeit*. Schibri.
- Winston, J., & Tandy, M. (2009). *Beginning drama 4-11* (3rd ed.). David Fulton.
- Woodson, S. E. (2015). *Theatre for youth third space: Performance, democracy, and community cultural development*. Intellect Books.

ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑΚΟΣ ΟΔΗΓΟΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ «Θεατρική Αγωγή Δ΄ Δημοτικού»

Δημιουργοί: Συγγραφική ομάδα «Νόνα η Χελώνα»

Ομάδα ανάπτυξης και σχεδιασμού: Συγγραφική ομάδα «Νόνα η Χελώνα»

Εικονογράφος: Νίκη Λεωνίδου

Επιμέλεια: Κλειώ Φανουράκη, Ίλια Λακίδου

Φιλολογική επιμέλεια: Σωτηρία Αποστολάκη

ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ / ΕΠΙΜΕΛΕΙΑΣ ΜΕΤΑΔΕΔΟΜΕΝΩΝ:

Επιμέλεια/Επικύρωση ΨΜΑ και Μεταδεδομένων:

Βασίλης Ζακόπουλος, Νικόλαος Κλάδης

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ

20/07/2024

ΕΚΔΟΣΗ

1.6

ΔΙΑΘΕΣΗ

Εκδότης:

ΚΑΠΑ ΕΚΔΟΤΙΚΗ /Ν.Π.: Θεόδωρος Κουλεδάκης, 2024

Το παρόν αναπτύχθηκε στο πλαίσιο της Πράξης «Συγγραφή, Αξιολόγηση και Ένταξη διδακτικών βιβλίων στο Μητρώο Διδακτικών Βιβλίων και στην Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Διδακτικών Βιβλίων» με κωδικό ΟΠΣ (ΜΙΣ) 6010165, του Προγράμματος «Ανθρώπινο Δυναμικό και Κοινωνική Συνοχή 2021-2027» που υλοποιείται από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής και συγχρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο.

